

STUDIUL VECHIULUI TESTAMENT (Arheologie Biblică) Teologie Pastorală, Teologie Didactică, anul I – Note de curs¹

1. NOȚIUNI INTRODUCTIVE DE ARHEOLOGIE BIBLICĂ: DEFINIȚIE, ÎMPĂRȚIRE, NECESITATEA ȘI FOLOSUL ACESTEIA PENTRU INTERPRETAREA VECHIULUI TESTAMENT

a. Definiție. Termenul tehnic folosit de această disciplină teologică este de origine grecească și este exprimat prin două cuvinte : adjectivul «*αρχαίος*» = vechi, antic și substantivul «*λόγος*» = cuvânt, istorisire, expunere.

Arheologia biblică se poate defini drept disciplina teologică, care expune în mod științific situația naturală, religioasă, socială, economică și culturală a poporului Israel de la originea sa și până în anul 70 d.Hr., când încetează statul politic iudaic. În sens restrâns Arheologia biblică înseamnă prezentarea științifică a antichităților particulare, de drept, de stat și religioase a poporului Israel pe baza dovezilor din Sfânta Scriptură și a datelor oferite de istoria profană și cercetările arheologice. Pe lângă antichitățile poporului evreu, Arheologia biblică ține seama și de situația popoarelor menționate în Vechiul Testament : aramei, amoniți, moabiți, edomiți, înrudite cu fiii lui Israel sau alte neamuri cu care Israelii au avut contacte politice și sociale : asirieni, babilonieni, canaanei, egipteni, medo-perși, greci și romani. Antichitățile acestor popoare devin obiect al Arheologiei biblice numai dacă prin obiceiurile și moravurile lor au exercitat o reală influență asupra poporului israelit și astfel ajută la cunoașterea și lămurirea vieții sociale, politice și economice a acestora.

b. Împărțirea Arheologiei biblice:

1. *Țara Sfântă și locuitorii ei.*
2. *Antichitățile casnice sau particulare* : locuințe, veșminte, alimentație, mijloace de existență, căsătoria, creșterea copiilor, starea socială a femeii, sclavii, viața socială, științe, arte, calendarul, moartea și rituri funerare.
3. *Antichitățile de drept și de stat (sau politice)* : forme de organizare și administrație a statului, funcționari de stat și ai curții regale, teocrația, profetismul, dreptul personal și matrimonial, căsătoria legitimă și de levirat, divorțul, drepturile și îndatoririle soților, proprietatea, împrumutul, moștenirea, dreptul penal și sinedriul.
4. *Antichitățile sfinte sau religioase* : cultul, locașurile de cult, personalul de cult, acțiuni cultive, sărbători sfinte, grupări și partide religios-politice.

¹ Aceste note de curs se fundamentează pe lucrarea *Arheologie biblică*, autori Pr. Prof. Dumitru Abrudan și Pr. prof. Emilian Cornișescu, apărută în 1994 la Editura Institutului Biblic și de misiune al B.O.R., reeditată în mai multe rânduri și folosită ca material de predare la unele facultăți de teologie din țară. Profesorii întruniți în 2007, la Constanța, la întâlnirea profesorilor din specializările biblice ale facultăților de teologie din țara noastră, au inclus-o în bibliografia obligatorie pentru disciplina Vechiul Testament, alături de alte lucrări din același spectru științific.

c. Necesitatea Arheologiei biblice. Arheologia biblică este necesară, întrucât ea ne dă posibilitatea de a pune în relație cu antichitățile poporului evreu toate ceremoniile religioase, datinile și obiceiurile relatate în cărțile Sfintei Scripturi, pe care după aceea să le putem înțelege și explica după sensul lor adevărat. Ea este necesară deoarece antichitățile religioase sau sfinte au stat la baza datinilor și ceremoniilor creștine. Multe obiceiuri din cultul mozaic au trecut în cel creștin și spre exemplificare amintim practica citirii parașelor și haftaselor în sinagogi în zile de sărbătoare preluate de Biserică cu citirea pericopelor evanghelice și Apostolul.

Cunoașterea Arheologiei biblice este necesară și pentru faptul că cercetările arheologice și antichitățile biblice ne oferă argumente puternice pentru a combate părerile ereticilor care resping autoritatea istorică și divină a cărților sfinte. Cei care au explicat textul Sfintei Scripturi fără a cunoaște starea social- politică a evreilor și a altor popoare în antichitate au alunecat în interpretări eronate, neștiințifice, generând astfel multe erori și erezii.

Necesitatea Arheologiei biblice și în special a descoperirilor arheologice se impune prin oferirea de date de ordin istorico-geografic. Urmele de așezări confirmă istoricitatea evenimentelor care au avut loc într-o anumită perioadă de timp și au fost consemnate de aghiografi. Cercetările arheologice au dat la lumină vestigii deosebit de importante pentru susținerea autenticității și integrității Cărilor Vechiului Testament. Edificatoare în acest sens sunt descoperirile de la Marea Moartă care atestă adevărul că Sfânta Scriptură a păstrat neștirbită partea sa de fond-dogmatică.

d. Folosul Arheologiei biblice pentru interpretarea Vechiului Testament.

Materialul oferit de Arheologia biblică nu este numai necesar, ci și util. El are o evidentă valoare folositoare celor ce cercetează cuprinsul cărților Vechiului Testament și în deosebi instituțiile religioase care au o structură prefigurativă, adică un sens tipic privind realitățile din Noul Testament. Caracterul prefigurativ al Vechiului Testament este subliniat de Sfântul Apostol Pavel prin cuvintele «Legea ne-a fost călăuză spre Hristos» (Gal. 3. 24). Tot ceea ce s-a stabilit în scris în Legea veche și au prezis profeții a avut în vedere pe autorul Noului Legământ (Ier. 31, 31) și instituțiile din Biserica lui Hristos, Care a afirmat că în El s-au împlinit toate profețiile.

2. IZVOARE ALE ARHEOLOGIEI BIBLICE : INSCRIPTII ȘI URME DE AȘEZĂRI DIN PERIOADA VECHIULUI TESTAMENT DATE LA LUMINĂ ÎN ȚARA SFÂNTĂ. MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ ȘI UTILITATEA LOR PENTRU STUDIUL BIBLIC

Dovezile arheologice fac parte din categoria izvoarelor nescrise și nimeni nu poate contesta valoarea lor pentru cunoașterea istoriei și civilizației popoarelor din antichitate, unele din ele dispărând din memoria omenirii. Ele oferă mărturii prețioase pentru confirmarea adevărului istoric al Vechiului Testament, de aceea spre ele își îndreaptă atenția toți iubitorii de adevăr și le

pun în fața celor ce au îndoială sau manifestă o atitudine necuviincioasă față de mențiunile scripturistice.

Mărturiile arheologice provin de la edificii și urme de așezări fortificate, unele din ele sunt obiecte de uz casnic sau de cult, figuri sculptate ori pictate, părți din lucrări de artă, instrumente de apărare, de muncă sau de luptă, monede etc. Multe din ele s-au găsit în morminte și ele constituie un izvor auxiliar de cunoaștere a civilizației popoarelor din Orientul antic.

a. Inscripții și urme de așezări din Țara Sfântă. Până în prezent, pe pământul Țării Sfinte s-au întreprins nenumărate descoperiri arheologice, încheiate cu rezultate satisfăcătoare și folositoare studiului Vechiului Testament. Aceste descoperiri debutează la începutul secolului al XIX-lea, când arheologii au întreprins săpături în diferite locuri din Țara Sfântă, în care au fost identificate urme de așezări umane din perioada vechitestamentară. Un impuls deosebit pentru desfășurarea organizată a săpăturilor arheologice l-au dat societățile stabile și instituțiile cu profil arheologic cum sunt: Societatea biblică britanică, înființată în anul 1857, Societatea germană, în anul 1877, Societatea rusă, în 1882, Ecole pratique d'études bibliques ori L'ecole biblique de Jerusalem, American School for Oriental Study and Research, înființată în 1900, Deutsches evangelisches Institut fur Altertumswissenschaft des Heiliges Landes etc.

În general, descoperirile arheologice din Țara Sfântă s-au soldat cu înregistrarea unor vestigii numeroase, incluzând atât inscripții, cât și urme de așezări umane. Din cauza celor două războaie mondiale, intensitatea cercetărilor arheologice a scăzut și va cunoaște un nou avânt ulterior. Până în anul 1920, descoperirile cele mai importante s-au înregistrat pe mai multe șantiere arheologice ca cel de la Ierusalim, unde s-a constatat că cetatea lui David a fost construită pe urmele unei vechi așezări iebusite, ridicată pe la anul 3000 î.Hr.

După anul 1920, săpăturile arheologice din Țara Sfântă au cunoscut un nou revirement, arheologii obținând pe locurile investigate alte mărturii ale unor așezări biblice, încât treptat se poate reconstitui o hartă a localităților descrise de aghiografi în scrierile lor. Au fost date la lumină ruinele cetății Ai, cucerită în secolul XIII î.Hr. de Iosua (Iosua 7—8).

Vechea așezare biblică Arad (II Paral 26, 10) mai păstrează urme de la un templu, asemănător ca plan cu cel din Ierusalim, ridicat în sec. X—IX î.Hr și care a funcționat până în zilele regelui Iezechia, despre care textul biblic arată că el a distrus locurile înalte și pietrele comemorative (IV Regi 18. 4, 22).

Amintită mai întâi în vremea lui Iosua și apoi în zilele profetului Samuel (I Regi 4. 1) cetatea Așdod a fost excavată între anii 1962—1970 și s-au identificat nivele de locuire umană din sec XVIII î.Hr. și până în epoca bizantină. Materialele epigrafice datează din mai multe perioade de timp și pe baza acestor vestigii se poate reconstitui parțial istoria Așdodului, locuit de filistenii care erau buni cunoscători ai prelucrării fierului (I Regi 13, 20).

Vestigiile arheologice obținute în anii 1969—1970 pe locul fostei localități biblice Beer-Șeba (Fac. 21. 31—33 ; 22, 19 ; Iosua 19. 2 . Jud. 20. 1 etc.) confirmă existența ei în perioada biblică.

Din datele arheologice rezultă că ea a fost distrusă violent în anul 701 î.Hr., după care a urmat repopularea ei în perioada persană.

Denumită de autorii greci Scythopolis, fosta așezare Bet-Sean a fost excavată în mai multe rânduri de arheologi (1922—1957), care au dat la iveală urmele unei vechi fortărețe construită de egipteni.

Fosta așezare Dotan (Fac. 37, 17 . IV Regi 6, 13) a fost scoasă la lumină de arheologi între anii 1953—1956 și 1960. În campaniile arheologice respective s-a constatat că cetatea a suferit mai multe distrugerii, ultima dintre acestea fiind în legătură cu cucerirea asiriană din anul 722 î.Hr.

Dintre localitățile biblice cel mai mult cercetate de arheologi, atât înainte, cât și după anul 1920. fac parte Ierihonul și Ierusalimul, în prima așezare biblică înregistrându-se urme din perioada preistorică (8006—3150) și din vremea lui Iosua care a cucerit-o (Iosua 6).

Cetatea Iebus (Iosua 15, 8 ; Jud. 19, 10—11) cucerita de regele David care și-a mutat reședința aici (IV Regi 5, 9) și cunoscută sub numele de Ierusalim și-a descoperit parțial tainele sale arheologilor până în anul 1920, iar după acest an, cercetările arheologice de la Ierusalim se continuă și se încheie cu noi rezultate menite să aducă mai multe dovezi despre existența cetății sfinte în perioada vechitestamentară. Datorită noilor investigații, contururile cetății lui David sunt mai bine identificate, iar dimensiunile ei sunt mult mai mari decât se știa până în anul 1970, între vestigiile care confirmă textele scripturistice numărându-se și temeliiile caselor dăruite de regele Nabucodonosor II în anul 587 î.Hr (IV Regi 25, 9), sau urme din zidul orașului construit sub regele Iezechia (II Paral. 32, 5).

Numeroase vestigii arheologice au fost cercetate în multe alte localități din Tara Sfântă, între care mai amintim Ețion Gheber, Ghibeon, Hațor, Lachiș, Meghido, Samaria ș.a.

b. Manuscrisele de la Marea Moartă și utilitatea lor pentru studiul biblic

Până în anul 1947 nu se știa nimic de existența lor și zona în care s-au descoperit era fără importanță și mai puțin cunoscută.

Istoria acestor manuscrise stă în legătură cu o întâmplare fericită când niște beduini din tribul taamirilor au ajuns în posesia unor documente scrise pe care le ofereau spre vânzare negustorilor din Betleem care, necunoscând valoarea lor, le-au oferit sume mici de bani. O parte din aceste manuscrise scrise pe piele au ajuns în posesia negustorului Kando din Betleem care, socotind că este vorba de niște documente vechi în limba striacă, a luat legătura cu un anticar din Ierusalim și acesta s-a adresat mitropolitului Athanasie Isaye Samuel, starețul mănăstirii Sf. Marcu din acea localitate. Acesta a reușit să cumpere de la beduini un număr de 4 suluri, descoperite în prima peșteră (1 Q). Sulurile conțin textul integral al profetiei lui Isaia (1 Q Isa), Comentariul la profetia lui Avacum (1 Q p. Hab), Statutul comunității (1 Q S) și Apocriful Genezei sau Apocalipsul lui Lameh (în aramaică). Celelalte manuscrise descoperite tot în prima peșteră de la Qumran au fost achiziționate de un profesor de la Universitatea ebraică din Ierusalim de la un

negustor din Betleem și ele conțin textul incomplet al profeției lui Isaia (1Q Isb), istoria «Războiului fiilor luminii contra fiilor întunericului» (1QM) și o culegere de «Imne» (1QH)

Manuscrisele biblice au fost descoperite în 3 locuri principale din deșertul Iuda: Khirbet Qumran, Wadi Muraba' at și Khirbet Mird. Cele mai multe documente s-au găsit în grotă a 4-a de la Khirbet Qumran, unde se înregistrează și cel mai vechi document biblic scris în secolul III î.Hr. (4 Q Sam b).

Pentru stabilirea vechimii manuscriselor, specialiștii au folosit metoda comparativă dintre scrierea de la Qumran și alte scrieri ebraice mai vechi. La stabilirea datei textelor de la Marea Moartă s-a făcut uz și de metoda de cercetare cu Carbon 14 și s-a constatat că sulurile de la Qumran se încadrează în secolele III—I î.Hr.

Cunoscând istoria descoperirilor efectuate pe cele 3 locuri, se poate spune că manuscrisele de la Khirbet Qumran ocupă primul loc, iar ultimul cele de la Khirbet Mird în ceea ce privește valoarea lor pentru istoria textului și studiul biblic al Vechiului Testament în urma unei statistici a documentelor provenite din regiunea vestică a Mării Moarte s-a apreciat că ele se ridică la cifra de 40.000 fragmente, reprezentând 600 cărți, dintre care 10 sau 11 sunt redată integral.

Manuscrisele de la Marea Moartă constituie cele mai importante mărturii din cadrul izvoarelor scrise și ele reprezintă documentul cel mai de seamă pentru **critica textuală, istoria canonului biblic și filologia sacră a Vechiului Testament**. Observațiile obiective, opiniile realiste și concluziile specialiștilor au fost tipărite în diferite reviste și îndeosebi în noua revistă cu profil special de qumranologie «Revue de Qumran», primul său număr apărând la Paris în anul 1958. Publicațiile depășesc cifra de 3000, ceea ce înseamnă că cei ce acordă importanță qumranologiei sunt în număr mare și contribuie la sublinierea utilității documentelor biblice pentru studiul Vechiului Testament.

Descoperirile arheologice de la Marea Moartă au deschis noi drumuri pentru a aprecia cu mai multă obiectivitate vechimea textelor Sfintei Scripturi.

Canonul biblic al Vechiului Testament, așa cum a fost păstrat de tradiția iudaică și preluat de Biserică, este confirmat de Manuscrisele de la Marea Moartă. Excepție face numai cartea Estera, deoarece în timpul copierii acestor manuscrise (sec. I î.Hr — I d. Hr.) rabinii manifestau dubii asupra canonicității acesteia și acest lucru a fost respectat și de viețuitorii rigoriști de la Marea Moartă.

Descoperirea manuscriselor biblice a dat un nou avânt în studierea literaturii biblice și postbiblice. Textele de la Marea Moartă dau posibilitatea teologilor să alcătuiască noi dicționare și să facă concordanțe complete pentru cărțile Vechiului Testament. Ele suplinesc, într-o oarecare măsură, lipsa manuscriselor ebraice care până în anul 1947 nu depășeau ca vechime secolul IX d.Hr. Lipsa acestor documente vechi ebraice este firească, dacă ținem seama de obiceiul evreilor care, din respect față de textul sfânt, distrugau cărțile de cult sau le depuneau

în gropi ascunse, probabil în afara cetăților, ca să nu fie expuse profanării din partea celor neștiutori sau răuvoitori.

Pentru Arheologia biblică și studiul Vechiului Testament Manuscrisele de la Marea Moartă constituie cel mai important izvor nescris, studiile care s-au făcut, se fac și urmează să fie publicate de persoane competente vor arunca noi lumini și perspective pentru istoria textului sfânt și autoritatea istorică a Sfintei Scripturi. Qumranologia a devenit astfel o disciplină teologică ce confirmă autenticitatea și autoritatea divină a cuvântului dumnezeiesc, care a ajuns nefalsificat până la noi și față de care avem îndatorirea să-l păstrăm în toată puritatea lui.

3. IZVOARELE SCRISE ALE ARHEOLOGIEI BIBLICE

1. Intre acestea pe primul loc se situează Sfânta Scriptură, în care găsim relatări despre pământul Canaanului și populațiile străvechi care au locuit în această zonă a Orientului Mijlociu, despre climă, floră, faună și, în mod special, despre religia, datinile și obiceiurile vechilor evrei. Față de celelalte izvoare scrise, cărțile Sfintei Scripturi poartă amprenta inspirației dumnezeiești, ceea ce face ca și informațiile pe care ni le transmit ele să aibă o valoare deosebită.

2. Îndată după Sfânta Scriptură se plasează, ca izvoare de primă mână pentru Arheologia biblică, scrierile lui Iosif Flaviu, personalitate proeminentă a iudaismului palestinian din secolul I al erei creștine.

Acesta s-a născut la Ierusalim, prin anul 37 d. Hr. Tatăl său se numea Matatia și făcea parte din tagma preoțească După mamă se trăgea din familia arhierescă și princiară a Hasmoneilor. A primit din fragedă vârstă o temeinică instruire religioasă, cunoscând bine doctrinele fariseilor, saducheilor și esenienilor.

La izbucnirea războiului iudaic contra romanilor (an 66 d. Hr.), Iosif Flaviu s-a înrolat în armată și i s-a încredințat conducerea trupelor din Galileea. Armata condusă de el n-a putut ține însă mult timp piept puhoiului soldaților inamici și de aceea s-a risipit în dezordine. Iosif s-a predat romanilor și a ajuns sclavul lui Vespasian, care comanda pe atunci armata împotriva evreilor. Când Vespasian a ajuns peste doi ani împărat, Iosif l-a urmat la Roma, primind din partea acestuia eliberarea din sclavie și ca recunoștință va adăuga numelui său pe acela de Flavius, care era numele de familie al eliberatorului său. La Roma a scris o vastă operă istorică. Cea mai importantă scriere a sa se intitulează «Antichitățile iudaice». Este împărțită în douăzeci de cărți și redă istoria poporului evreu de la origini și până la izbucnirea războiului iudaic.

A doua scriere a lui Iosif, «Despre războiul iudaic», este o continuare a celei dintâi. Și în această lucrare a sa, împărțită în șapte cărți, Iosif se plasează în postura de apologet al neamului său, combătându-i pe răuvoitorii care îi defăimau pe evrei și prezentau răstălmăcit datele în legătură cu războiul contra romanilor. Este impresionantă descrierea pe care o face Ierusalimului și templului, înainte de distrugerea acestora de către trupele romane.

O altă scriere a lui Iosif Flaviu are drept titlu : «Contra lui Appion» sau «Despre vechimea istorici evreilor». Cartea este o pledoarie scrisă după anul 93 contra unui autor egiptean, pe nume Appion, care contesta vechimea religiei evreilor pe motiv că istoricii vechi, mai ales greci, nu se prea referă în scrierile lor la evrei.

În antichitatea creștină și în evul mediu, opera lui Iosif Flaviu s-a bucurat de o mare prețuire. Este cert că atât la evrei cât și la creștini, cel puțin epoca de după Macabei și până la anul 70 d.Hr. este cunoscută mai ales din cărțile lui Iosif Flaviu. Manualele de istorie biblică și arheologie, atât în Răsărit cit și în Apus au fost și au rămas tributare acestui scriitor evreu.

3. Alt scriitor evreu, a cărui operă a servit ca sursă de inspirație pentru Arheologia biblică este filosoful Filon din Alexandria, născut în jurul anului 20 î.Hr., în cetatea de la vărsarea Nilului în Marea Mediterană. Se trăgea și el dintr-o familie preoțească și a primit o educație aleasă, lucru obișnuit în familiile preoțești. Sub influența filosofiei platonice, Filon a îmbrățișat ideea existenței Logosului, care în viziunea sa este «Primul Principiu, ideea arhetipală sau prima măsură a tuturor lucrurilor». Era adeptul interpretării alegorice a Sfintei Scripturi. Atașat trup și suflet Legii mozaice, Filon a fost un om al trăirii profunde, al cultului interior. Și-a dedicat întreaga viață studiului Scripturii și meditației. A întreprins frecvent pelerinaje la Ierusalim spre a se întări sufletește prin contactul direct cu locurile unde s-a derulat tumultos istoria propriului popor. Ne-au rămas de la el numeroase scrieri, dintre care mai însemnate pentru Arheologia biblică sunt : Despre Avraam, Despre Iosif, Despre Moise, Despre Decalog, Despre viața contemplativă. Despre legile speciale etc.

4. Alături de izvoarele amintite, o altă sursă de inspirație pentru Arheologia biblică o constituie literatura rabinică, respectiv Talmudul și celelalte scrieri ale învățaților evrei din primele cinci secole creștine.

Cuvântul Talmud (תלמוד) vine de la verbul ebraic למד -el a învățat. Este vorba despre o carte de învățătură sau de comentariu asupra Legii, care s-a constituit treptat, circulând întâi pe cale orală, iar mai târziu transpunându-se în scris.

Încă de la apariția lor, Legile din Pentateuh au trebuit explicate. Lucrul acesta s-a impus însă cu și mai mare acuitate când în viața evreilor s-a produs acea zguduitoare dramă a distrugerii templului și a ducerii în robie a celei mai mari părți a poporului. Dintr-odată evreii, pentru care Legea reprezenta centru vital al existenței lor, s-au trezit în împrejurări cu totul deosebite, în care împlinirea Legii părea imposibilă. În Babilon au luat ființă sinagogile, case de rugăciune și studiu, în care Legea era citită și interpretată cu toată atenția. Au apărut, în curând și oameni calificați în interpretarea Legii, care purtau numele de tanaimi. De numele acestora se leagă o adevărată tradiție de interpretare a Legii, care s-a transmis din generație în generație, pe cale orală. Intre ei sunt și nume celebre precum Hilel, personalitate ilustră a iudaismului din prima jumătate a secolului I d.Hr. El s-a născut în Babilon și o tradiție spune că după mamă se trăgea din David. Încă de tânăr se stabilește în Iudeea unde, pe parcursul a aproximativ patruzeci de ani, va domina scena religios-morală a lui Israel. A fost creatorul unei vestite școli de tanaimi.

Contemporan cu Hilel a fost Șamai, care de asemenea a întemeiat o școală de exegeză biblică.

Iudaismul din primul secol al erei creștine a fost profund marcat de gândirea acestor doi corifei. Școala lui Hilel interpreta Scriptura într-o viziune mai largă, pe când cei din școala lui Șamai se arătau mai rigoriști. Până la urmă a prevalat metoda de interpretare a lui Hilel. Acesta n-a făcut abstracție de tradițiile de interpretare ale înaintașilor, ci le-a cercetat cu atenție și pe acelea pe care le-a găsit vrednice de a fi păstrate, le-a recomandat ucenicilor. A adăugat la acestea propriul său sistem de interpretare, născându-se astfel o selecție de tradiții orale, care va sta la baza Talmudului de mai târziu.

Iohanen ben Zakkai, cel mai distins elev al lui Hilel, s-a luptat din răsuputeri spre a face cât mai puțin dezastruoase consecințele ocupării Iudeii de către romani. La stăruința sa, Vespasian va îngădui ca școala de tanaimi din Ierusalimul ocupat și mai apoi distrus să se mute la Iabne (Iamina), oraș în sudul țării, cruțat de romani. Această localitate a devenit de fapt noua capitală a iudaismului greu strâmtorat. S-a stabilit aici și sinedriul.

În cel de-al doilea secol după Hristos, alte două nume se impun cu precădere. Primul este cel al lui Ismael ben Elisei, care a fost martirizat în timpul lui Adrian, al doilea a fost Akiba ben Iosef, martirizat și el de către romani în anul 132. Meritul acestuia este de a fi colecționat și ordonat multitudinea de comentarii ale Legii existente până la el. Dintre discipolii care i-au urmat direcțiile amintim pe Iuda Hanasi (Printul) sau Hakadoș (Cel Sfânt), născut în anul 135 d.Hr. Ceea ce Akiba a început, Iuda a continuat, a completat și a desăvârșit. Dacă primul a fost cel care a trasat conturul Talmudului, cel de pe urmă a fost constructorul, edificatorul acestei vaste opere. Ca și mulți dintre înaintașii săi, tot astfel și Iuda aparține unei familii de vază. A primit o educație liberală, în sensul că, pe lângă cultura ebraică, a fost introdus și în tainele filosofiei grecești. Prin erudiția sa și-a câștigat o autoritate incontestabilă printre evreii din Palestina.

Marea operă pe care a realizat-o Iuda a fost compilarea tuturor corpurilor de legi iudaice, respectiv de precepte rabinice și comentarii la Lege apărute până la el. A luat astfel ființă Mișna — prima parte a Talmudului. Cuvântul Mișna înseamnă repetare, de la verbul «șana» — a repeta. Deci această scriere ar fi o repetare a legilor cuprinse în Pentateuh, legi comentate și explicate oral de către rabini pe parcursul secolelor, iar acum ordonate și transpuse în scris de către Iuda. Mișna a devenit în curând manualul de învățătură în școlile din Palestina și Babilon. Ea se împarte în șase părți numite sederim. Iată pe scurt cuprinsul Mișnei:

1. Partea întâi : Zeraim (Despre semințe) sintetizează toate legile privitoare la ofrandele din grâne, fructe, făină, untdelemn ;
2. Partea a doua : Moed (anotimpuri sau soroace) cuprinde legile referitoare la sărbători;
3. Partea a treia : Nașim (Despre femei) expune legile referitoare la căsătorie;
4. Partea a patra : Nezichim (infrațiuni, delict) se referă la pagube, lezări ale avutului sau persoanei altuia, instanța de judecată, proceduri, etc.;

5. Partea a cincea : Kodașim (Lucrurile sfinte) cuprinde legile referitoare la sacrificii, ofrande, voturi, cultul religios, locașul de cult etc.;

6. Partea a șasea : Teharot (Lucruri curate) expune prilejurile de întinare și prescripțiile privind spălările rituale.

Odată încheiată, Mișna a constituit ea însăși obiect de cercetare și studiu. Asupra ei s-au făcut comentarii care au primit numele de Ghemara, adică completare, pentru că prin aceste comentarii se completeau legile și prescripțiile cuprinse în Mișna.

Spre sfârșitul secolului IV d Hr. s-a alcătuit o colecție sau un compendiu și a acestor comentarii ale Mișnei, luând naștere cele două Ghemare : cea palestiniană și cea babiloniană. Din unirea Mișnei cu cele două Ghemare au luat naștere cele două Talmuduri : Talmudul palestinian și Talmudul babilonian. Cel dintâi cuprinde, prin urmare, textul Mișnei și Ghemara palestiniană, iar cel de-al doilea cuprinde textul Mișnei și Ghemara babiloniană. Ca întindere, Talmudul babilonian îl depășește pe cel palestinian deoarece Ghemara babiloniană este de opt ori mai întinsă decât Ghemara palestiniană. Și ca valoare doctrinară și interpretativă Talmudul babilonian îl depășește pe cel palestinian.

4. CLIMA, FLORA ȘI FAUNA ȚĂRII SFINTE

Clima. Țara Sfântă aparține regiunii subtropicale nordice. Anul se împarte în două anotimpuri : un anotimp ploios, relativ cald numit horef (iarnă) și un anotimp uscat, secetos numit caiț (vară). Primul anotimp, la rândul său se împarte în răstimpul ploii timpurii și al celei târzii, în fapt însă fiind vorba de începutul și sfârșitul anotimpului ploios.

Așa numita ploaie timpurie, începe în octombrie și ea face posibilă pregătirea pământului, uscat și întărit de arșița verii pentru a putea fi însămânțat. În această perioadă râurile și pârâurile care au secat în cursul verii se umplu din nou cu apă.

Zile friguroase cu zăpadă și îngheț nu sunt cu totul necunoscute în Țara Sfântă și mai ales la Ierusalim, care este așezat în munții Iudeii. Dar perioada rece cedează treptat locul zilelor căldute întrucât, deja la echinocțiul de primăvară se vorbește despre ploaia târzie, care vestește sfârșitul anotimpului ploios și începutul celui secetos.

Cu luna mai începe de fapt anotimpul uscat, când vântul își schimbă direcția, bătând dinspre nord-vest și nord. De acum și până în octombrie nu mai cade în Țara Sfântă nici un strop de ploaie. Vegetația se hrănește numai cu rouă care este privită ca o adevărată binecuvântare dumnezeiască.

Temperatura aerului variază în Țara Sfântă nu numai după sezon ci și după diferitele regiuni. Zona din vecinătatea Mediteranei este mai caldă, asemănătoare climei mediteraneene din sudul Europei, cu foarte puține zile reci și zăpadă în cantități nesemnificative, în opoziție cu zona montană unde media de temperatură este semnificativ mai scăzută, cu oscilații mai mari de temperatură. În valea Iordanului, îngustă, flancată de munți și ferită de vânturi putem vorbi de o climă mai caldă, chiar toridă, iar spre sud, de la Beer Șeba, unde începe de fapt deșertul Sinaiului, este o climă specifică deșerturilor.

Vânturile Țării Sfinte. Diferențele mari de temperatură de la sol și din atmosferă determină formarea vânturilor. Vânturile din nord aduc frig, cele din sud, căldură, cele din est, secetă, cele din vest (de la mare), umiditate.

Pe parcursul lunilor de vară, vânturile care predomină bat dinspre nord și nord-vest. Neaducând niciodată ploaie, ele sunt totuși răcoritoare.

Dar și iarna bat vânturi dinspre nord, nord-vest și nord-est. Acestea sunt în general vânturi reci, uscate când bat dinspre nord-est și umede când bat dinspre nord-vest.

În ce privește cantitatea de precipitații, de reținut că pe primul loc se plasează regiunea montană, pe ultimul, depresiunea Iordanului, iar între ele regiunea de coastă.

Cantitatea de apă care cade crește lună de lună din octombrie și până în ianuarie, iar din această lună și până în mai descrește continuu. Ianuarie este luna cea mai ploioasă, urmată fiind de decembrie și februarie.

Zăpada cade în cantități mici și se topește foarte repede în Țara Sfântă. Sunt și zone însă, în general muntoase, unde zăpada se menține până la o săptămână sau chiar mai mult.

Ultimele zile ale lui decembrie, lunile ianuarie și februarie sunt perioadele în care se întâmplă căderi de zăpadă.

Flora Țării Sfinte. Configurația geografică diversă a Țării Sfinte a determinat ca și flora să fie diferită de la o zonă la alta.

Astfel, pe coasta mării avem floră mediteraneană. Dintre arbuști aici cresc leandrul și mirtul, dintre arbori pinul și măslinul, iar dintre flori lalelele, rozmarinul, busuiocul și anemonele.

În munți, ca și pe platoul de la est de Iordan, flora este specifică stepei orientale, cu spini și scaieți, plante mici de primăvară, care de îndată ce dă căldura se ofilesc. Arborii sunt rari și mai ales prin văi, având frunze mărunte și cornoase.

Valea Iordanului, și în special depresiunea Ierihonului, are o vegetație tropicală, care seamănă mult cu cea din Africa. Întâlnim aici palmierul, curmalul, bananierul și papirusul.

Păduri erau încă destul de puține și în vremurile biblice. Mai ales Carmelul și împrejurimile Nazaretului, iar la est de Iordan Basanul, erau zone împădurite. Datorită defrișării iraționale a pădurilor, astăzi cea mai mare parte a teritoriului Țării Sfinte se prezintă ca o stepă aridă.

Dintre pomii fructiferi care cresc în Țara Sfântă, pe primul loc, ca răspândire, se află măslinul. Din fructele sale se extrăgeau uleiuri comestibile, cu care se făcea negoț, fiind foarte căutat în Fenicia și Egipt. De asemenea uleiul de măsline era folosit și în scopuri terapeutice, ca medicament pentru înmuierea crustei rănilor și pentru alinarea durerilor, sau ca materie pentru cult la lăcașul sfânt folosindu-se pentru candelile și ca adaos la sacrificii. Se amesteca uneori cu aromate. Și astăzi, untdelemnul constituie una dintre materiile care se folosesc la prepararea Sfântului Mir.

În văi și mai ales în zona de câmpie și în Galileea existau plantații întinse de lămâi și portocali.

Frecvent poate fi întâlnit în Țara Sfântă rodicrul sau granatul.

Smochinul este foarte căutat pentru fructele sale, care au aspectul unor pere mai mărunte, folosite fie pentru prăjituri, fie pentru a fi consumate în stare proaspătă.

În zona Lacului Ghenizaret și în valea Iordanului se cultivă curmalul, palmierul sau finicul, ale cărui fructe se întrebuințează pentru mâncare sau la prepararea unui sirop special.

Mai amintim între pomii fructiferi sicomorul, roșcovul, mărul și nucul. Dintre arbori amintim stejarul, cedrul, chiparosul și salcia.

Dintre cereale se cultivau orzul, din care își preparau pâinea cei mai mulți dintre oamenii poporului de rând, grâul, care din punct de vedere calitativ ocupa locul întâi între cereale, dar nu

se cultiva decât pe suprafețe restrânse și mai ales de către cei bogați. Săracii țării mâncau pâine de grâu numai la sărbători.

Vița de vie, atât de des întâlnită în paginile Sfintei Scripturi, este, după măslin și smochin, planta cea mai frecventă în Țara Sfântă.

Fauna. Ca și flora, aceasta este asemănătoare ținuturilor subtropicale. Multe specii din perioada biblică, precum leul, ursul etc. Sunt astăzi dispărute. Între animalele menționate de Sfânta Scriptură pe primul loc se situează vitele cornute mari, crescute pe scară largă, folosite ca animale de tracțiune.

Vitele cornute mici, respectiv oile și caprele se numeau cu termenul general *țon*. Oile erau de două feluri : rasa obișnuită, cu picioare scurte și lâna mai aspră și o rasă mai mare, cu lâna fină și coada foarte lată, datorită faptului că era învelită de grăsime, care era menită altarului în cazul sacrificării animalului. Pe lângă laptele, lâna și carnea oilor se folosea foarte mult și pielea, atât pentru confecționarea îmbrăcămintei (cojoacelor și căciulilor), cât și a burdufurilor în care se păstrau lichidele (laptele, vinul etc).

Un animal frecvent întâlnit în Țara Sfântă este cămila și mai ales cea cu o singură cocoasă (dromaderul), care are un corp sprinten, acoperit cu păr de culoarea deschisă a nisipului.

Cămilele erau foarte prețuite pentru că purtau poveri mari și se mulțumeau cu hrană puțină, fiind și foarte rezistente la condițiile de secetă. Se întrebuițau, de asemenea, laptele și părul cămilei, din care se țeseau stofe mai groase.

Și asinul (hamor) era foarte familiar în Țara Sfântă. Se întrebuițau ca și vitele cornute mari, la transportul poverilor, lucratul pământului, călărit, învârtirea pietrei de moară.

Calul a fost introdus în Țara Sfântă abia în timpul lui Solomon, fiind adus din Egipt și Arabia. Era întrebuițat mai cu seamă în război și la parada militară de la curțile regești. Datorită ținutei sale falnice, calul era socotit simbolul mândriei și al forței războinice. Drumurile accidentate făceau imposibilă folosirea cailor în călătorii. Pentru aceasta se preferau cămilele și asinii.

Rezultat din încrucișarea asinului cu calul era catârul, animal puțin pretențios în ce privește hrana, iute și puternic.

Porcul nu era crescut de către vechii evrei fiind socotit un animal spurcat, deoarece deși are copita despăcată, totuși nu rumegă. Dacă mai târziu, în epoca Noului Testament se face amintire de turme de porci, cum erau cele din ținutul gadarenilor, faptul se explică prin înmulțirea populației neiudaice în Țara Sfântă.

Nici câinele și nici pisica nu se numărau între animalele domestice în Țara Sfântă, întrucât erau socotite ca animale necurate. Totuși păstorii recurgeau la ajutorul câinilor pentru paza turmelor contra fiarelor și hoților.

Animalele sălbatice erau foarte numeroase în epoca biblică.

Amintim astfel cerbul, care era și simbolul iuțimii și al frumuseții, căprioara, simbolul fragilității și al delicateții, gazela care face parte din aceeași familie.

Mistrețul popula de asemenea Țara Sfântă, făcând stricăciuni în agricultură și în vița de vie.

Dintre mamifere mai amintim : leul, de rasă persană (azi dispărut din zona respectivă), ursul, hiena vulpea, șacalul, lupul, leopardul.

Dintre rozătoare trăiau aici iepurele și șoarecele. Se amintesc, de asemenea, nevăstuica și dihorul, apoi cârțița și ariciul.

Târâtoarele aveau numele comun de haremes. Dintre acestea amintim șarpele, care era de mai multe feluri, scorpionul și el prezent în mai multe variante și diferite tipuri de șopârle. Și insectele, precum furnica, puricele, albina, musca, țânțarul, molia, lăcustele etc, aveau o largă reprezentare.

Păsările erau cunoscute cu numirea generală de of.

Cele mai frecvente erau porumbelul și turturica, singurele dintre păsări admise la sacrificii. Găina a fost adusă în Țara Sfântă din Persia. Mântuitorul vorbește de cloșca ce-și adună puii sub aripi (Matei 23. 7 ; 26. 75). Alte păsări domestice nu se cunoșteau.

Dintre zburătoare amintim vrabia, a cărei carne se consuma (Matei 10. 29), potârnichea, care trăia în munți și în deșertul din sudul țării.

Rândunica se număra la păsările călătoare asemenea cu prepelița, barza, stârcul, și bătlanul.

Mai menționăm pescărușul, uliul, corbul, pelicanul etc.

La animalele acvatice amintim peștele, care constituia o însemnată sursă de hrană pentru populație.

5. DATE GEOGRAFICE PRIVIND ȚARA SFÂNTA

Cea mai veche denumire biblică a Țării Sfinte este aceea de Canaan, care ar veni după unii de la Canaan, fiul lui Ham, strămoșul populațiilor canaanite ce au trăit în această zonă. După alții, cuvântul Canaan ar fi fost la origine un nume comun și s-ar traduce cu țara de jos, Țara Sfântă fiind numită astfel în comparație cu Aramul (Siria), care înseamnă Țara de sus, datorită podișului mai înalt în care se află amplasată.

Alte denumiri:

- Țara Amoreilor, după vechea populație a amoreilor, care o locuia înainte de întoarcerea evreilor din Egipt;
- Țara Evreilor, după ce evreii au ocupat Canaanul;
- Țara lui Israel;
- Iudeea, după întoarcerea evreilor din captivitatea babilonică;
- Palestina, în timpul stăpânirii romane;
- Filisteea, de la filistenii ce locuiau pe coaste sud-estică a Mării Mediterane
- Israel, din 1948 când, prin hotărârea ONU, teritoriul Palestinei s-a împărțit în două state: Israel și Iordania;
- Țara Făgăduinței sau Pământul Făgăduinței;
- Țara Sfântă, cum o numesc și evreii și creștinii.

Țara Sfântă este situată în centrul lumii vechi, pe malul răsăritean ai Mării Mediterane, ia punctul de întâlnire al continentelor Asia și Africa.

Referiri mai mult sau mai puțin detaliate privitoare la hotarele Țării Sfinte găsim în mai multe locuri în Sfânta Scriptură: Facere 15, 18, Numeri 34, 1-12, Deuteronom 11, 24, Iosua 5, 1-11.

Dacă ar fi să arătăm mai pe scurt care erau granițele Țării Sfinte, am putea spune că la est teritoriul ei era mărginit de lacul Ghenizaret, Iordanul și Marea Moartă, la vest de Marea Mediterană, la sud de pustiul Sinai și la nord de Munții Liban, Antiliban și Carmel.

Se cuvine precizat însă că de Țara Sfântă ținea și o fâșie de pământ de la răsărit de Iordan, cucerită de către evrei, în vremea lui Moise și care a fost împărțită

triburilor lui Ruben, Gad și la jumătate din seminția lui Manase. Această fâșie avea o lungime de aproximativ 200 de km. iar lățimea vana de la aproximativ 90 de km între lacul Ghenizaret și munții Hauran (aflați în sud-vestul Damascului) și 40—50 de km dc-a lungul Iordanului și a Mării Moanc până la râul Anton.

Precum vedem. Țara Sfântă avea o formă lunguiață, desfășurându-se și lărgindu-se totodată treptat de la nord spre sud întinderea cea mai mare pe această direcție nord-sudică era de aproximativ 260 de km. iar lățimea (de la est spre vest) varia de la 37 de km în partea cea mai nordică, la 65 de km în dreptul Cezareei Palestinei, la 78 de km în dreptul portului Iafa. la 94 km

în dreptul Gazei și sfârșea prin a ajunge la 150 km în extremitatea sudică a țării (la granița cu Sinaiul).

Din punct de vedere comercial și strategic, Țara Sfântă se afla la confluența unor mari căi de comunicații și a unor interese politice permanent în contradicție. În partea de vest se desfășura calea maritimă a Mediteranei, care lega Siria și Fenicia cu Egiptul în nord era o altă cale care ducea de la orașele principale ale Feniciei Biblos, Tirul și Sidonul, prin șesul Iezreel, la Damasc, iar de aici în Asiria și Babilon sau înspre sud la Golful Eilat. La sud, trecea drumul comercial care lega Egiptul, respectiv Gaza cu orașul Petra, capitala imperiului nabatean din Arabia și mai departe cu Golful Persic.

Atât imperiile din est (Asiria și Babilonul) cât și Egiptul din sud-vest au năzuit continuu să-și întindă stăpânirea asupra Țării Sfinte, tocmai datorită poziției sale strategice. Așa se face că ea a fost disputată și stăpânită pe rând de către aceste imperii.

Configurația generală a Țării Sfinte.

Imaginea de ansamblu a Țării Sfinte este aceea a unui teritoriu tăiat în două părți inegale de la nord spre sud. de către o enormă și lungă fisură. De la punctul său de plecare din nord, care este la 563 m deasupra nivelului Mediteranei, această fisură coboară treptat până ajunge în sud la o adâncime de 392 m sub nivelul mării. Iordanul, fluviul care își are izvoarele în munții Liban și Antiliban își desfășoară cursul sinuos și rapid prin această vale.

Partea Țării Sfinte, de la vest de Iordan, care este cea mai extinsă și în legătură cu care stau cele mai însemnate evenimente din istoria mântuirii se înfățișează ca un ținut ce are în alcătuirea sa trei zone longitudinale, diferite ca relief și anume:

- a. Coasta Mării Mediterane, un șes întins, mai îngust în nord și mai lat în sud, format din depuneri marine.
- b. Centrul țării, zonă muntoasă, străbătută de un lanț de munți ce se desfășoară paralel cu Iordanul, de la nord spre sud, ca o continuare a munților Liban.
- c. Valea Iordanului, care se înfățișează ca depresiunea cea mai profundă de pe suprafața pământului.

Partea de țară de la est de Iordan este un platou, care prin râul Iarmuc se desface în două: în nordul platoului avem ținutul Hauran, cu sol vulcanic și cu multe pășuni; în sudul platoului avem vechiul Ghilead, acoperit pe vremuri cu păduri, dar astăzi datorită defrișării acestora se înfățișează în cea mai mare parte ca un deșert

Munții Țării Sfinte sunt, o continuare a munților Liban, în partea de vest a Iordanului și a munților Anti-liban. în partea de est a acestui fluviu.

Lanțul vestic se împarte în trei masive: munții Galileii, munții Samariei sau Efraim și munții Iudeii

Masivul galilean se întinde de la granița nordică a țării până în valea Iezreel sau Esdrelom. Se disting aici două grupe de munți:

Prima grupă este formată din munții mai înalți din nordul țării, cunoscuți sub numele de munții Neftalim sau Safed (Iosua. 20. 7). Ca înălțime, acești munți ajung până la 1198 m. Grupa a doua cuprinde munți de o altitudine mai mică, dintre care mai cunoscut este Taborul (862 m), situat în nord-estul câmpiei Iezreel (Esdrelom).

La mică distanță. înspre nord-est de Tabor. se află niște coline ce coboară spre malul lacului Galilcei. Dintre acestea două poartă denumirea de Qurun Hattin, pe care creștinii le identifică cu «Muntele Fericirilor» din Evanghelie (Matei 5, 1—12 ; Luca 6. 20—23).

La sud de câmpia Esdrelom începe lanțul munților Efraim, Israel sau ai Samariei (Jud. 7, 24; II Reg. 20, 21). a căror limită sudică se află în apropierea Ierusalimului. Sunt munți cu o altitudine

mai mică decât munții Galileii și sunt în general acoperiți cu măslini, cu pășuni și sunt străbătuți de văi mănoase

Dintre acești munți amintim: spre nord-est munții Ghilbea, însemnați prin luptele ce s-au dat aici între evrei și filistenii, în care cei dintâi au fost învinși, iar regele lor Saul și-a pierdut viața (I Reg. 28. 4). Spre nord-vest, lângă cetatea Acco, se află muntele Carmel (grădină, în lb. ebraică), formând un fel de promontoriu în Marea Mediterană, care se prelungește apoi spre sud-est pe o distanță de aproximativ 25 km. Este acoperit de păduri, pășuni și văi răcoroase, adăpate de pâraie limpezi (Isaia 33. 9 ; 35. 2 .Ier. 50. 19). De acest munte se leagă o bună parte a activității profetului Ilie.

În vecinătatea vechiului Sichem se află alți doi munți ai Samariei, care flanchează de fapt această cetate : la nord-est — muntele Ebal (920 m), iar la sud- vest — muntele Garizim (870 m).

După moartea lui Moise, evreii care trecuseră Iordanul, au reînnoit pe acești munți legământul lor cu Dumnezeu. Șase seminții au rostit de pe povârnișul muntelui Garizim binecuvântările ce vor veni asupra evreilor în cazul în care vor păzi Legea, iar celelalte șase au rostit de pe Ebal blestemele ce se vor abate asupra lor, dacă vor încălca Legea (Deut. 27, 12—26).

Muntele Garizim este cunoscut și prin faptul că aici și-au înălțat samarinenii un templu, după ce au fost respinși de către evreii reîntorși din robia babilonică de a participa la reconstruirea templului din Ierusalim. La închinarea în acest templu se referă femeia samarineancă atunci când se adresează Mântuitorului cu cuvintele «Părinții noștri în muntele acesta s-au închinat, iar voi (iudeii n.n) ziceți că în Ierusalim este locul unde se cade a se închina» (Ioan 4. 20).

La granița dintre Samaria și Iudeea se află muntele Navi Samuel, înalt cam de 895 m, cunoscut și cu numele mai vechi de muntele Mițpa. Aici a poposit adesea profetul și judecătorul Samuel, aducând jertfe și soluționând litigiile ivite între conaționali săi. Până astăzi poate fi văzut, pe vârful acestui munte, un monument, care, după tradiție indică mormântul profetului Samuel.

Masivul munților Iudeei nu se separă de munții Samariei decât printr-o linie imaginară. Această linie trece la nord de Ierusalim, în imediata vecinătate a acestui oraș.

Extremitatea sudică a acestor munți ajunge până în dreptul localităților Tell Arad (la sud de Marea Moartă) și Beer-Șeba. De aici continuă lanțul munților Akravim, amintiți în Num. 34, 4. ca parte din granița sudică a Canaanului, iar mai spre sud-est se află munții Seir, lipsiți de vegetație. În vremea lui Moise, munții Iudeei purtau numele de munții Amoreilor (Deut 1, 20)

Pe coastele munților Iudeei cresc măslini și se cultivă viță de vie, iar văile sunt prielnice culturii cerealelor (orzului, grâului, secarei).

Dintre munții mai cunoscuți ai Iudeei amintim muntele Scopus (831 m), aflat în imediata vecinătate a Ierusalimului, înspre nord.

În continuarea muntelui Scopus se desfășoară la est muntele Măslinilor sau Eleon (818 m), separat de cetatea sfântă prin Valea Cedron. Distanța de la Ierusalim și până la acest munte este de o cale de sămbătă (aproximativ 2000 m) (Fapte 1,12) Mai ales coasta apuseană a muntelui este acoperită de măslini, de unde și numirea sa de Muntele Măslinilor.

Între Ierusalim și Marca Moartă, munții Iuda sunt întru totul lipsiți de vegetație. Ei alcătuiesc așa-numitul deșert Iuda.

În apropiere de Ierihon se află muntele Qarantania, unde după tradiție, a postit Mântuitorul după botezul de la Ioan în Iordan și tot aici a fost ispitit de către diavolul.

În zona Betleemului. munții Iuda nu depășesc mai mult de 777 m, dar ceva mai la sud avem masivul Hebron cu vârful de peste 900 m, cum este de pildă chiar vârful Hebron (927 m).

Munții din partea de țară de la răsărit de Iordan sunt o continuare a munților Antiliban sau mai precis a piscului celui mai înalt al acestor munți care este Hermonul (2759 m), munte acoperit de

zăpezi veșnice, menționat de mai multe ori în Biblie, fie ca frontieră nordică a Țării Sfinte (I Cron 5. 23), fie în limbaj figurat ca simbol al abundenței și prosperității (Ps 133, 3).

La sud de Hermon se desfășoară un lanț muntos care se împarte în trei zone și anume Munții Vasanului. aflați în estul Lacului Ghenizarct. Altitudinea acestor munți variază între 1294 m și 950 m.

Sfânta Scriptură face amintire de munții Vasanului, respectiv de ținutul cu acest nume, în legătură cu războiul purtat de evrei la întoarcerea lor din Egipt împotriva lui Og, rege al Vasanului, al cărui teritoriu îl cuceresc și îl atribuie la jumătate din seminția lui Manase (Num. 21, 33—35 . Deut 3, 13).

Spinarea munților Vasanului coboară înspre est într-un șes mărginit de munții Hauran, amintiți în descrierea frontierei nordice a Țării Sfinte (Iez 47, 17—18). Două dintre piscurile acestor munți ating înălțimea de peste 1700 m.

A doua zonă muntoasă, care este în prelungirea spre sud a munților Vasanului este formată din munții Ghilead sau Galaad, cuprinși între râurile Iarmuc și Iaboc. Înălțimea lor depășește numai cu puțin 1000 m. În sfârșit, a treia zonă muntoasă, la răsărit de Iordan este a munților Avarim (Num. 27, 12 ; 33, 47 . Deut. 32, 49), din care o parte (cea dinspre vest, aflată pe malul estic al Mării Moarte), poartă denumirea de munții Pizga (Num. 21. 50; Deut 3. 17 ; 4. 49 ; 34, 1), cu vârfurile Peor și Nebo. De pe muntele Nebo se putea cuprinde cu privirea întregul teritoriu al Țării Sfinte. Aici a urcat Moise, înainte de moarte, spre a vedea măcar din depărtare țara făgăduită (Deut. 3, 27; 32, 48-50 34, 1-4).

Văile, câmpiile și pustiurile Țării Sfinte

Sistemul montan al Țării Sfinte pe care l-am înfățișat este străbătut din loc în loc de văi mai mult sau mai puțin întinse.

- Astfel, în nordul țării avem valea care separă munții ce formează Galileea superioară, de cei care formează Galileea inferioară. Această vale începe lângă cetatea Acco (Acra sau Ptolemais) și se desfășoară de la vest spre est pe o distanță de câteva ore de mers pe jos. Este de o mare fertilitate, fiind acoperită de măslini multisecolari, iar în unele locuri de lanuri de grâu și bumbac.

- Cea mai vestită vale din vestul Iordanului este însă valea Iezreel sau Esdrelom care separă, așa cum am arătat Galileea de Samaria.

Această vale se desfășoară din nord-vest (de la poalele Carmelului) înspre sud- est, până ce se contopește cu valea Iordanului. Este străbătută de la un capăt la altul de râul Chișon.

Pe parcursul istoriei, Iezreelul a fost teatrul unde s-au dat mai multe bătălii. Astfel, s-au luptat aici Ghedeon cu madianiții (Jud. 6, 33), Saul cu filistenii, regele evreu pierzându-și viața în această luptă (I Sam. 29, 1), Ahab cu sirienii (I Regi 20, 26), Iosia, regele regatului de sud cu faraonul Necho (II Cron. 35, 22). Partea

apuseană a văii se numea șesul Meghido, după fortăreața cu același nume amplasată aici și care era cunoscută încă în antichitate.

Datorită condițiilor prielnice de climă și sol, Valea Iezreel este foarte fertilă, constituind o importantă sursă de produse cerealiere pentru Țara Sfântă.

Alte văi amintite în Sfânta Scriptură sunt:

- Văile Ghibeon și Aialon, situate la nord-vest de Ierusalim;
- Valea Terebinților sau a stejarului, aflată în sud-vestul Ierusalimului, unde l-a învins și l-a ucis David pe uriașul Goliat (I Sam. 17. 2).
- Valea Cedron, care separă Ierusalimul de Muntele Măslinilor, desfășurându-se la nord-est de Ierusalim și având o profunzime considerabilă Este străbătută de pârâul Cedron, care își

continuă cursul înspre sud-est până la Marea Moartă în partea nordică a acestei văi, la poalele Muntelui, se află grădina Ghetsimani.

- Valea Hinom sau Ghehinom (Gheenei), aflată în partea de sud-vest a Ierusalimului, unde în timpul regilor se aduceau sacrificii, inclusiv de copii, zeului Moloch (II Regi 16. 3 ; 21. 6). Regele Iosia (640—609 î.Hr). care a întreprins o reformă a cultului religios, a declarat spurcat acest loc și a interzis practicarea cultelor idolatre (II Regi 23, 10). Mai târziu, valea a fost utilizată ca loc unde se aruncau și ardeau gunoaiile și probabil și ca cimitir.

Datorită aspectului sinistru pe care îl oferea. Valea Ghehinom a fost socotită drept simbol al infernului sau iadului în care vor arde veșnic și se vor chinui păcătoșii.

- Valea Iosafat. pe care unii o amplasează între Valea Cedrilor și Valea Ghehinom. unde ar fi existat un monument despre care se credea că ar fi mormântul celui de-al patrulea rege al lui Iuda, Iosafat (870—848 î.Hr). După alții, valea aceasta n-ar avea decât un sens simbolic și anume de loc unde Dumnezeu va judeca, la sfârșitul veacurilor popoarele.

- Cea mai lungă dintre văile Țării Sfinte este Valea Iordanului, incepe la poalele Hermonului și se întinde până la Marea Moartă. În nord, cam în zona lacului Hule, valea e cu 83 m mai sus decât nivelul Mediteranei, pe când la intrarea în Lacul Galileii ajunge la 191 m sub nivelul mării. De aici înspre Marca Moartă, valea Iordanului mai coboară sub nivelul mării cu încă 200 m.

Dacă pe o anumită porțiune aflată în sudul Lacului Galileii Valea Iordanului e destul de fertilă, pe măsură ce coboară înspre Marea Moartă ca devine mai stearpă. Din cauza depresiunii profunde a acestei văi și îngustimii ei de până la 3 km, vara se înregistrează aici temperaturi foarte ridicate, care pârjolesc toată vegetația. Doar în zona Ierihonului, unde Valea Iordanului se lărgeste foarte mult, ajungând până la 23 km. întâlnim o vegetație mai bogată. Erau aici întinse plantații de palmieri, ceea ce a dat și Ierihonului numele de cetatea palmierilor.

Șesurile sau câmpiile sunt foarte reduse. Poate singura zonă căreia i se poate aplica acest nume este coasta Mării Mediterane, care se înfățișează ca o câmpie ce se desfășoară de la nord spre sud. Această câmpie a luat ființă, așa cum am mai spus. din depunerile marine și de aceea solul ci, de culoare roșiatică, un fel de mâl aluvional, deși lipsit de humus este totuși foarte roditor.

Câmpia aceasta se împarte în două. Partea nordică, cuprinsă între muntele Cârmei și portul Iaffa se numește Șaron și este renumită prin întinsele sale plantații de citrice, lanuri de cereale și bumbac. Partea sudică, cuprinsă între Iaffa și Gaza se numește Șfela și era vestită prin plantațiile de sicomori și prin pășunile ei întinse.

Pe lângă munți, văi și câmpii. Țara Sfântă avea și unele zone de deșert sau pustiuri, care nu erau însă total lipsite de orice vegetație, ci produceau atâta verdeață specifică desigur unor astfel de regiuni (arbuști pitici, cu frunze cornoase și spini) încât puteau hrăni turme de capre, oi și cămile. Cele mai multe dintre acestea sunt situate în partea sudică a Palestinei, în partea nordică se amintește doar deșertul sau pustiul Betsaida. aflat lângă localitatea cu aceiași nume de pe malul Lacului Ghenizaret, unde Iisus s-a retras după ce Irod Antipa l-a ucis pe Ioan Botezătorul (Matei 14, 10—13 ; Marcu 6, 27—32).

Revenind acum în sud, amintim pustia Ierihonului sau mai bine zis pustia cuprinsă între Ierusalim și Ierihon. bântuită de hoții de drumul mare, care jefuiau călătorii și mai ales caravanele de negustori.

În această pustie situează Mântuitorul acțiunea parabolei «Samarineanului milostiv» (Luca 10, 30).

De-a lungul malului apusean al Mării Moarte se întindea deșertul Iuda, ca părți ale lui putând fi considerate:

Deșertul Enghedi, Deșertul Zif și Deșertul Maon, la sudul Beer-Șebei.

Se mai amintește și deșertul Beer-Sebei, ca parte a deșertului Faran, unde a rățacit Agar, după ce a fost alungat de către Sara (Gen. 21. 24).

Apele Țării Sfinte sunt situate de o parte și de alta a masivului muntos, care străbate țara de la nord la sud, delimitând două bazine importante: bazinul mediteranean și bazinul Iordanului.

Apele Țării Sfinte sunt deopotrivă curgătoare și stătătoare

Dintre apele curgătoare, cea mai însemnată este **Iordanul**, al cărui nume se traduce cu: râul care curge în adâncime (de la verbul iarad-el a coborât).

Iordanul ia naștere din unirea a trei surse: râul Hasbani, râul Dan sau Iordanul Mic și râul Banias sau Panias. Ultimele două râuri se unesc și curg pe o anumită distanță împreună, până cel îl întâlnesc și pe cel de-al treilea, înainte cu 12 km de lacul Hule sau Merom, pe care Iordanul îl întâlnește în cale, străbătându-l de la nord la sud. Azi lacul acesta e secăt.

Spre sud de lacul Hule, munții din est și din vest se apropie din ce în ce mai mult de Iordan, până ce formează adevărate ziduri, care flanchează râul pe o distanță de aproximativ două ore de mers pe jos. În apropiere însă de Lacul Galileii (Ghenizaret), munții se retrag din nou, apărând câmpia. Iordanul străbate și Lacul Galilcii de la nord la sud. După ce iese din acesta, se îndreaptă întâi spre vest, apoi spre sud și curge astfel cu nenumărate sinuozități spre Marea Moartă. Distanța astfel parcursă. în linie dreaptă este de aproximativ 104 km, pe când dacă se urmărește cursul sinuos al Iordanului, distanța aceasta se triplează. Apele sale mereu agitate și măloase sapă când într-o parte, când în alta malurile, determinând sinuozitățile de care am amintit O dublă perdea de arbori, alcătuită din tamarixi, plop albi, sălcii, terebinți etc., acoperă malurile.

În general cursul Iordanului este foarte rapid și acesta datorită diferențelor mari de profunzime la care curge Astfel, dacă la izvor, afluentul său Hasbani se află la 563 m deasupra nivelului Mediteranei, iar celălalt afluent— Banias este la 369 m deasupra nivelului mării, înainte de a intra Iordanul în lacul Hule (Merom) el se afla numai la 2 m deasupra nivelului Mării pentru ca la vărsarea în lacul Galilcii să ajungă la 208 m sub nivelul Mediteranei, iar la vărsarea în Marea Moartă la 392 m.

Larg de 25 m după ce se distanțează de lacul Hule. Iordanul ajunge la 37—38 de m lărgime după lacul Galileii, iar la vărsarea în Marea Moartă are aproximativ 75 m. Se estimează la 6.500.000 tone cantitatea de apă pe care Iordanul o deversează zilnic în Marea Moartă, dar aceasta desigur în anotimpul ploios, pentru că în anotimpul secetos, debitul iordanului se diminuează.

Dintre afluenții Iordanului amintim dinspre vest pâraul Cherit, iar pe parte de est Iarmucul și Iabocul. Tot la răsărit de Iordan curge și Armonul, care se varsă în Marea Moartă.

Alte ape curgătoare ale Țării Sfinte sunt:

1 Chișoanul, care izvorăște la poalele muntelui Tabor și care adună și alte ape ale văii Iezreel, după care se varsă în Mediterana.

2. Iarkonul, care izvorăște din munții Efraim și se varsă tot în Marea Mediterană.

Țara Sfântă are și câteva însemnate **ape stătătoare**.

- La vest, precum se știe coasta Palestinei este udată de Marea Mediterană numită și Marea cea Mare.

Privind pe hartă constatăm că malul acestei mări este foarte drept, lipsindu-i complet golfulurile. Din această cauză, n-au existat porturi însemnate ale Țării Sfinte la Mediterană. Și cele câteva de care se face totuși amintire, precum Iaffa, Așdodul, Așkelonul, iar mai târziu Cezarcea Palestinei n-au dăinuit prea mult timp întrucât depunerile marine masive au făcut ca aceste porturi să fie îndepărtate treptat de la țărm, până ce au devenit așezări umane de interior, nu de coastă.

- A doua ca mărime dintre apele stătătoare ale Țării Sfinte este Marea Moartă sau Marea Sărată, situată în partea sud-estică a Țării Sfinte, formată într-o depresiune adâncă numită Sidim.,

de unde și nuntirea ce i se dă uneori de Marea Sidim. Iosif Flaviu o numește Marea asfaltică deoarece din adâncurile ei iese din când în când la suprafață smoală, pe care evreii o adunau și o foloseau la smolirea acoperișurilor caselor, spre a împiedica pătrunderea apei, iar egiptenii o cumpărau pentru îmbălsămarea mumiilor. Arabii o numesc Marea lui Lot. Marea Moartă formează adâncitura cea mai mare de pe suprafața pământului, fund cu 394 de m sub nivelul Mării Mediterane.

Lungimea ei, de la punctul de vărsare a Iordanului în nord și până la capătul sudic, este de 73 km. Lățimea, cam pe la mijlocul ei este de 17,8 km, iar mai spre sud ajunge chiar la 3,5 km. Adâncimea medie este de 329 m (cu cea mai mare adâncime de 399 m în nord și aproximativ 3,6 m în sud). Este divizată în două părți inegale printr-un fel de limbă de pământ. Partea nordică are o lungime de 43 km, iar cea sudică de 30 km.

Numirea de Mare Moartă vine de la faptul că în apele ei nu trăiește nici un fel de vietate, datorită concentrației foarte mari de sare. Corpul omenesc nu se scufundă în această apă a cărei greutate specifică e cu mult mai mare decât a apei dulci

Pe suprafața ei, datorită temperaturii foarte ridicate, care se înregistrează în cea mai mare parte a anului, se produce o evaporație intensă.

Malurile sunt acoperite cu sare, iar împrejurimile sale sunt în general sterpe. Găsim mici oaze de păpuriș și sălcii numai în locurile unde se varsă în Marea Moartă pârâiașe cu apă dulce.

- În partea de nord-est a Țării Sfinte se află lacul Ghenizaret, numit și Iam Kineret (Marea Vioară), pentru că are forma unei viori, apoi Marea Galileii sau Lacul Tiberiadei.

Lungimea sa, de la nord spre sud, este de 21 km, iar lățimea de 12 km. Se află la 208 m sub nivelul Mării Mediterane și este străbătut, așa cum am arătat, de râul Iordan.

Împrejurimea lacului este bogată în vegetație înspre nord se întinde un șes foarte mănos, unde cresc pomi ce aparțin diferitelor regiuni precum : palmieri, nuci, meri, măslini, viță de vie. Smochinele se coc aici timp de 10 luni. Sunt prezente peste tot tufe de leandru, flori de toate culorile, dar și spini și scaieți.

Apa este foarte bogată în pește. însă în vremurile biblice se practica aici un comerț intens cu pește.

- La nord de lacul Ghenizaret se află în epoca biblică lacul Hule sau Merom (Iosua 11, 5-7), care era cu 83 m deasupra nivelului Mării Mediterane. Astăzi lacul e secăt. Iordanul care îl străbătea de la un capăt la altul, s-a retras într-o albie a sa.

Izvoare și fântâni vestite

Cel mai însemnat izvor este socotit îndeobște a fi Siloamul, aflat în Valea Cedron, în satul cu același nume, așezat în partea de sud-vest a Ierusalimului. Aici a vindecat Mântuitorul pe orbul din naștere (Ioan 9, 7).

- Tot în Ierusalim se aflau și izvoarele care alimentau lacul Vitezda, lângă poarta oilor. Aici a vindecat Mântuitorul pe paralticul bolnav de 38 de ani (Ioan 5, 2).

În Țara Sfântă existau și izvoare cu apă termală. Dintre acestea erau cunoscute cele de lângă Gadara, de la Marea Moartă și din vecinătatea cetății Tiberias.

Dintre fântânile mai vestite amintim fântâna lui Avraam din Beer Șeba și fântâna sau puțul lui Iacob de lângă Sichem, în Samaria. Aici a avut loc convorbirea dintre Mântuitorul și AA femeia samarineancă (Ioan 4, 6—11).

6. ÎMPĂRȚIREA ADMINISTRATIV - TERITORIALĂ A ȚĂRII SFINTE - LOCALITĂȚI MAI IMPORTANTE ȘI CETĂȚILE DE REFUGIU (AZIL)

Odată cu ocuparea țării de către israeliți, după întoarcerea lor din Egipt teritoriul vechiului Canaan s-a împărțit prin tragere la sorți, între cele 12 seminții. Dintre acestea, seminția lui Levi, care era destinată pentru serviciul religios și ca atare trebuia să fie la dispoziția tuturor membrilor poporului ales, n-a primit o parte anumită de teritoriu, ci numai 48 de cetăți cu câmpiile din jur, presărate pe toată întinderea țării. La fel, nici seminția lui Iosif nu a primit un teritoriu anumit. Dreptul de moștenire al acestor două seminții a revenit lui Efraim și Manase, cei doi fii ai lui Iosif.

În acest chip s-a ajuns la împărțirea în 12 părți a întregului teritoriu de la vest și est de Iordan.

Conform Num. cap. 32 și Iosua cap. 13. Țara Sfântă a fost împărțită după cum urmează :

- Partea sudică a țării (de la vest de Iordan) a revenit seminției lui Simeon. Hotarul sudic al teritoriului acestei seminții era totodată și hotarul sudic al țării. Un oraș mai însemnat pe teritoriul acestei seminții era Beer-Șeba. În Iosua 19, 1-9 sunt amintite alte 16 cetăți.

- La nord de seminția lui Simeon se afla teritoriul seminției lui Iuda, care avea pe teritoriul ei Betleemul și Hebronul.

- La nord de tribul lui Iuda urmau teritoriile triburilor Veniamin (la est), în cuprinsul căruia se aflau Ierusalimul, Betania, Betfaghe și Ierihonul și jumătate din teritoriul tribului Dan (la vest). Pe jumătatea teritoriului seminției lui Dan se găseau Yamnia, Iope și Lida. Cealaltă jumătate a seminției lui Dan se deplasează spre nord stabilindu-se în jurul cetății Lachiș, pe care o cucerise.

- Urma în nordul acestor două seminții, teritoriul lui Efraim, care cuprindea orașul Sichem.

- Mai la nord de Efraim se afla o jumătate a teritoriului tribului lui Manase, care îngloba cetatea Meghido din Valea Iezreel.

- În nordul teritoriului lui Manase veneau teritoriile triburilor Isachar (care stăpânea munții Ghilboa), Zabulon și Așer, acesta din urmă întinzându-se de-a lungul coastei Mării Mediterane.

- La răsărit de teritoriul tribului lui Așer și la nord de teritoriul triburilor lui Zabulon și Isachar se afla teritoriul tribului lui Neftali.

- Fâșia de teren de la răsărit de Iordan, cucerită de evrei la întoarcerea din Egipt a fost împărțită, încă de către Moise, triburilor Ruben, Gad și la jumătate din tribul lui Manase, care avea precum am văzut teritoriu și la vest de Iordan.

Odată cu instituirea regalității în 1050 î.Hr., teritoriul celor 12 triburi sau seminții ale lui Israel s-a contopit într-o singură unitate administrativă. În această situație s-a aflat până în 933 î.Hr., când, murind Solomon, regatul unic s-a împărțit în două : regatul de nord, Israel sau Efraim, cu capitala la Samaria și regatul de sud sau Iuda, cu capitala la Ierusalim. De Efraim aparțineau zece seminții, adică tot teritoriul de la est de Iordan, care a fost a lui Ruben, Gad și jumătate din seminția lui Manase și cea mai mare parte a teritoriului de la vest de Iordan. De regatul Iuda țineau doar teritoriile semințiilor Iuda, Simeon și partea sudică a teritoriului lui Veniamin.

Hotarul între cele două regate n-a fost precis delimitat, ceea ce a dat naștere la neînțelegeri continui.

În 722 î.Hr. regatul de nord a căzut sub asirini, iar teritoriul său a fost încorporat în acel imperiu.

În 586 a căzut și regatul de sud sub babilonieni, dispărând astfel și acest stat ca entitate administrativă de sine stătătoare.

În urma edictului de eliberare emis de regele Cyrus al Persiei în 538 î.Hr. au beneficiat mai ales evreii din triburile Iuda, Veniamin și Levi. Reîntorși în patrie aceștia s-au așezat pe vechile lor locuri fără a se constitui într-un stat independent administrativ, ci rămâneau pe mai departe supuși ai Persiei.

Abia în vremea Macabeilor (sec. II. î.Hr.) evreii din Țara Sfântă își vor redobândi independența, constituind și un stat al lor, cu capitala la Ierusalim.

În vremea Mântuitorului, acest stat al evreilor, care între timp a fost ocupat de Imperiul roman (67 î.Hr.) era împărțit din punct de vedere administrativ în patru provincii.

- Provincia cea mai sudică, la vest de Iordan era Iudeea, care se mărginea cu Marea Mediterană în vest, Iordanul și Marea Moartă în est, cu Samaria în nord și cu pustiul Sinai în sud.
- Samaria, a doua provincie, cuprindea mijlocul țării de la vest de Iordan și se întindea de la granița nordică a Iudeei și până aproape de șesul Iezreel, atingând la est Iordanul, iar la vest nu atinge Marea Mediterană, dar nici nu era prea departe de această mare. Locuitorii acestei provincii erau o amestecătură compusă din evreii care scăpaseră de exilul asirian, puțini la număr, pentru că marea majoritate a fost dusă în robie, și coloniștii aduși aici de asirieni de pe tot întinsul Asiei. Această populație, numită a samarinenilor ținea și religia mozaică, dar se închina și la zei. Iudeii reînțorși din exilul babilonic îi urau pe samarineni și refuzau orice contact cu ei.
- Provincia din nordul țării, de la vest de Iordan, se numea Galileea. Această provincie se întindea de la șesul Iezreel și până la poalele munților Liban. Prin munții Safed ea se împărțea în două : Galileea de nord sau de sus (superioară) și Galileea de sud sau de jos (inferioară), numită și Galileea neamurilor, pentru că s-au așezat aici mai mulți păgâni din Fenicia, Siria și Arabia. Nazaretul se afla în Galileea neamurilor.
- Țara de la răsărit de Iordan se împărțea de asemenea în mai multe unități administrative. Una dintre acestea era Perea. Uneori, întreg teritoriul de la est de Iordan, se numea Perea (Matei 4. 25). În nord-estul Perei se afla Decapole, o asociație a 10 cetăți palestinieni. La nord de teritoriul federației celor 10 cetăți, pe malul estic al lacului Ghenizaret, se afla ținutul Gaulanitis și tot în acea parte mai erau Batanea (vechiul Basan), Trachonitis, Auranitis și Itureea, care după unii ar fi un alt nume pentru Auranitis, sau măcar pentru partea nordică a acestui ținut.

Capitalele Țării Sfinte

Vorbim despre capitalele Țării Sfinte, întrucât pe parcursul istoriei centrul politic al statului evreu s-a aflat în diferite locuri.

Astfel, în timpul primului rege, Saul, capitala regatului său era în cetatea **Ghibea**. În timpul primilor șapte ani de domnie ai regelui David, capitala a fost la **Hebron**, iar când David a ajuns rege peste toți israeliții, a mutat capitala la Ierusalim, pe care l-a cucerit de la Iebusei, un trib canaanit.

Originile orașului **Ierusalim** se pierd în negura vremurilor. Dar stilul și factura ceramicii descoperite pe vatra sa și în împrejurimi au permis arheologilor să stabilească faptul că prima fundație urcă până la începutul celui de al treilea mileniu î.d.Hr. Prin urmare, actualmente Ierusalimul ar avea vârsta de cinci mii de ani, ceea ce îl situează printre cele mai vechi orașe ale lumii, cu existența neîntreruptă.

S-a crezut mult timp că acest nume ar semnifica : «Orașul sau cetatea păcii», întrucât ar fi alcătuit din două cuvinte ebraice : Ir — oraș și șalom — pace, dar istoricii moderni deduc numele mai degrabă de la cuvintele canaanite Yara, care înseamnă fondată, întemeiată și Salem — numele zeului local. Deci Ierusalimul ar fi ctitoria zeului Salem sau cetatea zeului Salem.

Patriarhul Avraam apare în Țara Canaanului către 1800 î.d.Hr. și întâlnește aici pe «Melchisedec, regele Salemului» (Fac. 14, 18). Iosif Flaviu susține că ar exista o identitate între Salem și Ierusalimul de mai târziu.

Platoul pe care este așezat Ierusalimul se împarte în două printr-o vale numită Tyropaeon, care se desfășoară de la nord la sud, adâncindu-se din ce în ce mai mult în nord. Cele două jumătăți se unesc, iar în sud formează două coline. Jumătatea vestică e mai ridicată și mai extinsă, iar cea estică este mai joasă, iar spre sud mai îngustă. Aici în această a doua jumătate se afla cetatea Iebus, numită și cetatea Sion, iar mai târziu cetatea lui David.

Preocupat de ideea de a întări unitatea regatului său, David a centralizat și cultul religios la Ierusalim, aducând aici chivotul Legii, care se afla până atunci la Kiriath Jearim. El l-a depus în Sion, iar ceva mai spre nord, pe aria ce o cumpăraseră de la iebuseul Aravnă a construit un altar.

Fiul și succesorul lui David la tron, regele Solomon a dat o nouă înflorire

orașului. El l-a înconjurat cu zid de jur împrejur. A înconjurat cu zid și așa-numita cetate a lui David din Sion. În perimetrul ei a construit edificii mărețe. Astfel, în partea sudică a înălțat casa cedrilor, care era de dimensiuni impresionante și avea multe coloane de cedri. Etajul superior al casei servea de arsenal regal. Ceva mai spre nord, Solomon a zidit casa tronului în care primea audiențe și ținea judecățile. A zidit apoi palat pentru sine și un altul pentru fiica lui faraon, soția sa. În partea cea mai nordică și totodată cea mai înaltă se afla templul. După dezbinarea regatului lui Solomon. în anul 933. î.Hr.. Ierusalimul a rămas capitala numai a regatului Iuda. A venit însă exilul babilonic, care a cauzat mari pierderi și distrugerii în sfânta cetate. Templul a fost dărâmat, multe case au fost incendiate sau distruse, zidul înconjurător s-a prefăcut și el în ruine.

După exilul babilonian cei reîntorși în patrie au zidit un nou templu, cunoscut sub numele de templul lui Zorobabel sau cel de-al doilea templu Prin stăruința lui Neemia, un evreu cu trecere la curtea persană, au fost rezidite și zidurile cetății

În timpul dominației egiptene și siriene în Țara Sfântă (324—175 î.Hr.), pe locul cetății lui David din Sion, dărâmată încă de babilonieni, s-a zidit o altă cetate numită Acra, pe care o va dărâma Simeon Macabeul.

O altă clădire impozantă în Ierusalim a fost palatul Hasmoneilor sau Macabeilor, construit de membrii acestei dinastii, spre vest de templu, dincolo de valea Tyropaeon.

Devenit rege în Iudeea, Irod cel Mare a dat Ierusalimului o nouă strălucire, schimbându-i complet fizionomia. A urmărit prin aceasta să-și mărească gloria și totodată să-i apropie și să-i îmbuneze pe evrei, care îi erau refractari, văzând în el un uzurpator al tronului și un reprezentant al romanilor cotropitori ai țării lor.

Între edificiile construite de Irod amintim magnificul său palat care era întărit prin trei turnuri uriașe, care aveau fundamentul din blocuri masive de piatră ce pot fi văzute până azi, întrucât au rămas nemișcate, la locul lor.

Cu multe monumente și edificii a înzestrat Irod Ierusalimul, dar cea mai glorioasă lucrare a sa rămâne reconstruirea templului.

Astăzi Ierusalimul este orașul sfânt al trei mari religii ale lumii: iudaismul, creștinismul și mahomedanismul.

În acest oraș a poposit adeseori, propovăduind Evanghelia, Mântuitorul Iisus Hristos. Aici a pătimit El, a fost răstignit, a murit și a înviat a treia zi. De aici s-a înălțat la cer, iar ca semn al prezenței Sale în această cetate multimilenară a rămas până în ziua de azi mormântul Său cel de viață dător, loc de pelerinaj, pentru creștinii din toate colțurile lumii.

Alte localități memorabile din Țara Sfântă

a. *Provincia Iudeea.* La o distanță de 15 stadii (2700 m) de Ierusalim, se află până azi satul Betania (casa săracilor), locul de baștină a lui Lazăr și surorilor sale Marta și Maria. În casa cărora Mântuitorul poposea ori de câte ori vizita Ierusalimul (Ioan 11, 1—11)

Un alt oraș vestit din Iudeea este Betleemul (Beit Lehem = Casa pâinii), care se află la o distanță de aproximativ 7 km sud de Ierusalim Este orașul natal al regelui David (1 Sam. 16, 17). Profetul Miheia îl desemnează și ca loc al nașterii lui Mesia (cap. 5, 1). Într-adevăr, în Noul Testament Betleemul este celebrat ca loc al nașterii Domnului nostru Iisus Hristos (Matei 2 ; Luca 2).

Spre sud de Betleem, la aproximativ 11 km se află localitatea Tecoa, patria profetului Amos (Amos 1, 1).

Hebronul este alt oraș străvechi al Țării Sfinte, existent până azi. Este situat la 36 km sud de Ierusalim și la 927 m altitudine deasupra nivelului Mediteranei

Este amintit în Scriptură ca loc unde patriarhul Avraam și-a așezat cortul și unde a cumpărat de la oamenii locului un ogor cu peștera Macpela, ce se afla pe el și care peșteră a devenit gropniță pentru Avraam, Sara, Isaac, Rebeca, Iacob, Lia, Iosif și Asineta (Gen 13, 18 ș.u.) Tot aici se afla și Stejarul Mamvri (Fac 13. 18 ; 18. 1). Timp de 7 ani Hebronul a fost capitala lui David înainte ca el să devină rege al întregului Israel. Tot aici Abesalom, fiul lui David, revoltat contra tatălui său, s-a proclamat rege. În anul 70 d.Hr. romanii l-au distrus până în temelie.

En-ghedi era o oază cu izvoare de apă termală așezată pe malul vestic al Mării Moarte. Aici s-a refugiat David din fața lui Saul, care căuta să-i ia viața. Către începutul erei noastre zona era locuită de esenieni. O expediție arheologică a găsit aici în 1956. resturile unei așezări umane din sec. X î.Hr.

La aproximativ 15 km vest de Ierusalim, pe granița dintre Iuda și Veniamin se află localitatea Qiryat-Iearim, cunoscută prin faptul că timp de 20 de ani s-a aflat aici, în casa lui Aminadab, chivotul Legii, de unde a fost dus apoi, de către David, în Ierusalim (I Regi 7).

Spre nord de Ierusalim, pe teritoriul seminției lui Veniamin, se afla cetatea Mițpa, cunoscută ca un important centru religios, în epoca judecătorilor (Jud 21). Saul a fost proclamat aici ca rege (I Regi 10, 17). Important pentru Iudeea este și orașul Ierihon, numit și cetatea palmierilor, una din primele așezări umane din Orientul Mijlociu, cu urme datând de la cca. 7000 î.Hr. este primul oraș cucerit de evrei după întoarcerea lor din Egipt, iar Vechiul Testament îl menționează în legătură cu activitatea profeților Ilie și Elisei. De asemenea este frecvent amintit și în Noul Testament.

b. Samaria. Prima cetate a Samariei, în epoca biblică, a fost Sichemul (azi Nablus), situată între munții Ebal și Garizim, locul unde a fost reînnoit Legământul, după intrarea evreilor în pământul făgăduinței, sub conducerea lui Iosua (Iosua 24). Tot aici, după moartea lui Solomon, poporul a cerut lui Roboam, fiul lui Solomon, ușurarea impozitelor. Refuzându-li-se lucrul acesta, zece seminții s-au dezbinat de regatul unic al lui Roboam, constituindu-se al doilea regat, Efraim sau Israel, având în frunte pe Ieroboam, fost general al lui Solomon. Sichemul a devenit capitala noului regat în anul 933 î.Hr. (I Regi 12). Alte cetăți importante din provincia Samaria au fost Meghido, Betșean, Samaria, Cezareea Palestinei etc.

c. Galileea. Cea mai însemnată cetate a Galileii a fost fără îndoială Nazaretul. Vechiul Testament n-o menționează niciodată. Nici Iosif Flaviu și nici literatura talmudică nu fac referire la ea. Nazaretul își datorează notorietatea Evangheliilor, care vorbesc de acest oraș ca de patria dreptului Iosif și a Sfintei Fecioare Maria (Luca 1, 26), precum și ca locul unde Mântuitorul și-a petrecut copilăria. Astăzi Nazaretul este un oraș înfloritor și constituie un punct de pelerinaj pentru numeroasele sale locuri sfinte, care amintesc de Domnul Iisus Hristos. Unicul său izvor, se numește izvorul Sfintei Fecioare Maria. De pe înălțimile care înconjoară orașul se desfășoară o priveliște minunată spre Hermon, Carmel, Tabor și Marea Galileii.

La poalele muntelui Tabor, înspre sud-est, se află până azi localitatea Endor. Aici locuia vrăjitoarea care a chemat, la cererea regelui Saul, sufletul lui Samuel, mort la acea dată, vestindu-i acestuia, moartea iminentă (I Regi, 28).

Spre sud de Endor se află și azi Nainul, satul unde Mântuitorul l-a înviat pe unicul fiu al unei văduve (Luca 17, 11-17).

Pe malul vestic al Ghenizaretului se afla în vremurile biblice Capemaumul, cetate devenită centrul activității Mântuitorului în Galileea. Aici a vindecat El pe soacra lui Petru, care era bolnavă de friguri, apoi pe fiul unui slujbaş împărătesc ca și pe slujitorul unui centurion.

Locuitorii Capernaumului, care, deși au fost martori ai atâtor minuni, totuși n-au crezut în Mântuitorul și de aceea El muștră cetatea și îi prezice un sfârșit dramatic (Matei 11 ; 23). Tot pe malul vestic al lacului Ghenizaret se află o altă așezare străveche, Magdala (Matei 15. 19), de unde era de baștină Maria Magdalena (Matei 27. 26)

Mai la sud de Magdala se află și azi orașul Tiberiada sau Tiberias (Ioan 6. 21) întemeiat de către Irod Antipa pentru a-i servi drept capitală a tetrahiei sale și căruia i-a dat numele împăratului Tiberiu.

Partea Țării Sfinte de dincolo de Iordan

Pe malul estic al lacului Ghenizaret în imediata apropiere a punctului de revărsare a Iordanului în acest lac. se afla cetatea Betsaida (casa pescarilor), pe care tetrarhul Filip a declarat-o oraș rezidențial și i-a dat numele de Iulias, în onoarea fiicei lui Augustus. Tot la est de Iordan mai amintim localitățile Golan, Gadara, Decapole, Ramot-Ghilead, Dibon ș.a.

Cetățile de azil

Potrivit Legii talionului (Ieș. 21. 23—25), cel ce ucidea un om trebuia să plătească cu propria sa viață crima săvârșită. Existau însă și situații în care cineva în chip involuntar a săvârșit o crimă. Pentru ucigașul fără voie, legea prevedea posibilitatea de a scăpa de răzbunătorii sângelui prin refugierea sa la altar, unde era în afără de pericol, până ce judecătorii cercetau cazul. Cum însă altarul era numai unul în Țara Sfântă, s-a pus problema stabilirii unor localități care să dobândească statutul de cetăți de refugiu sau azil. Astfel de cetăți au fost în total șase, dintre care trei în teritoriul de la vest de Iordan, iar alte trei în teritoriul de la est de Iordan.

Ele erau următoarele : Chedeșul, în Galileea, Sichemul, în muntele Efraim și Chiriat-Arba sau Hebronul, în muntele lui Iuda. În partea de țară de peste Iordan, au fost următoarele cetăți de azil: Bețer, în seminția lui Ruben ; Ramot, în Galaad, în seminția lui Gad și Golan în seminția lui Manase (Iosua 20, 7—8).

7. LOCUITORII ȚĂRII SFINTE: CANAANEII, FILISTENII ȘI ISRAELIȚII. POPOARE ÎNVECINATE CU ȚARA SFÂNTĂ

Teritoriul Țării Sfinte a fost locuit din cele mai vechi timpuri. Nu trebuie să uităm spre exemplu că pe acest teritoriu se află Ierihonul, unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii. S-au găsit aici urme de locuințe umane de pe ia anul 7000 î.Hr.

În mileniul al III-lea î.Hr., se stabilește în Țara Sfântă venind dinspre nord, o populație probabil semitică, de la care avem numirile munților, apelor și orașelor țării. Are loc acum un adevărat proces de urbanizare prin fortificarea unor cetăți existente de mai înainte.

La sosirea lui Avraam în Canaan. aproximativ sec. XVIII î.Hr. locuiau aici, după cum ne spune Sfânta Scriptură (Gen. 12, 6) *canaaneii*. Referitor la originea acestora, tot Sfânta Scriptură ne spune că strămoșul lor era Canaan, fiul lui Ham și nepotul lui Noe. Canaaneii au venit în teritoriul aflat la vest de Iordan din părțile Eufratului, fiind împinși de acolo de către semiți.

Pe timpul patriarhilor, canaaneii erau destul de avansați din punct de vedere al civilizației, dovadă agricultura înfloritoare pe care o practicau. Sub raport administrativ, ei erau organizați în regate. Fiecare oraș avea în frunte un rege și se conducea independent de celelalte. Amintim astfel cetățile regate : Sodoma, Gomora, Adma, Țeboim, Sichem, Ierihon, Hebron, Ai, Ghibeon și Salem.

Religia canaaneilor, un cult senzual al naturii, a fost considerată de către conducătorii lui Israel, ca reprezentând un mare pericol pentru evrei. De aceea s-a

interzis orice contact cu canaaneii. Ba mai mult, s-a dispus stârpirea lor. Dar, cu toate măsurile de precauție atât de drastice, influențele n-au putut fi evitate. Evreii au ajuns să practice cultul idolatru al canaaneilor, închinându-se lui Baal și Astartei și aducând sacrificii umane în cinstea lui Moloch. Profeții au avut mult de luptat împotriva acestui păgubitor împrumut de la canaanei. Din relatările biblice vechitamentare aflăm că între locuitorii cei mai vechi ai Țării Sfinte au fost și *refaimii*. Aceștia locuiau la est de Iordan și erau de o statură impunătoare. În sens mai restrâns, numirea de refaimi s-a dat numai locuitorilor din ținutul Basan. Og, regele Basanului trece drept ultimul lor reprezentant (Deut. 3, 11).

Ca și refaimii tot astfel și *anakeii* aveau o statură fizică impunătoare. Israelii au intrat în contact cu ei pentru prima dată prin iscoadele trimise de Moise în părțile Hebronului și ale Ierusalimului. Iosua și Caleb i-au respins și i-au nimicit pe mulți dintre anakei. Resturi ale lor s-au mai păstrat până târziu în cetățile de pe coasta filisteană : Gaza, Gat și Așdod

O altă populație străveche a Țării Sfinte au fost *horeii*, care trăiau în munții Seir (Fac 14. 6). În apropiere de Gaza au trăit aviții sau avimii. Prin sec. XIV î.Hr. ei au fost în parte nimiciți, iar în parte alungați de către filistenii.

Și *filistenii* se numără între locuitorii Țării Sfinte. Ei ocupau o fâșie de pământ ce se întindea pe malul sud-estic al Mediteranei, între Iope și Gaza și formau o pentarhie din orașele Așdod, Ascalon, Ecron, Gat și Gaza. Se pare că ei au emigrat de pe coasta sudică a Asiei Mici, din insulele Mării Egee și mai ales din Creta, împinși fiind de către greci. Acest fapt s-a întâmplat în parte în vremea patriarhilor, deoarece încă Avram și Isaac au avut relații cu regele filistean Abimelec, iar în parte pe timpul lui Moise. Pe parcursul vremii, filistenii nu s-au mulțumit însă numai cu teritoriul ocupat inițial, ci s-au întins mereu înspre nord și răsărit. În sec. XI î.Hr. ei au cucerit aproape tot Canaanul și oprimau triburile israelite. David este acela care a repurtat primele victorii împotriva lor (II Regi 5, 17 ș.u ; 8. 1). După aceea, nu se va mai vorbi decât rar despre ei (II Regi 18, 8). Cu timpul filistenii și-au schimbat propria limbă și au suferit influențe decisive din partea semiților, în special a amoniților. Zeii lor Dagon și Astarta sunt zei amoniți.

Evreii sau israeliții sunt o populație semită, avându-l drept strămoș pe patriarhul Avraam, care în sec. XVIII î.Hr. părăsește, la chemarea Domnului, împreună cu soția sa Sara(i) și nepotul său Lot, cu slugile și turmele sale, ținutul de baștină, Urul Caldeii (aflat pe cursul inferior al Eufratului) și se așează, pentru o vreme, în Haran, iar mai apoi în Canaan. Întrucât e dificil de acceptat ca o singură persoană să stea la originea unui neam sau popor, cercetătorii Bibliei și istoricii, în general, văd în Avraam nu atât șeful unei singure familii, ci mai ales conducătorul unui trib semit destul de numeros, cum de altfel s-a dovedit în împrejurarea confruntării cu regii în Orient care prădaseră cetățile Sodoma și Gomora. Este cert că Avraam apare aici ca șef al unui grup uman destul de numeros. Lot însuși ni se înfățișează ca având un statut similar cu al lui Avraam, având oamenii și turmele sale.

La un moment dat, între păstorii lui Avraam și cei ai lui Lot se iscă ceartă din cauza locului de pășunat. Cei doi reprezentanți ai tribului (sau triburilor dacă acceptăm ca și Lot se afla în fruntea unui alt trib semit), se întâlnesc, duc tratative și convin să se despartă, căutându-și fiecare loc de pășunat. Este vorba, prin urmare, încă la acea dată de o populație nomadă destul de numeroasă, care se îndeletnicea cu păstoritul și care se individualiza în raport cu populația sau populațiile băștinașe prin credința ei monoteistă.

Localnicii le-au dat noilor veniți în Canaan numele de *ivrim* (însemnând cei veniți de peste râu, din partea de răsărit a iordanului).

Timp de aproximativ patru generații, de acum încolo, evreii își fac simțită prezența în țara Canaanului. Îndeletnicirea lor de bază — păstoritul, îi pune în situația de a se afla în contact nu numai cu canaaniții, dar și cu filistenii de pe coasta sud-estică a Mediteranei și chiar cu egiptenii.

în urma tratatelor cu băştinaşii (heteii). tratative consfinţite prin săparea unor fântâni şi prestare de jurământ, evreii ajung pe posesia unor teritorii, restrânse desigur, în sudul ţării, la Hebron. Aici îşi vor face loc de îngropare patriarhii Avraam, Isaac şi Iacob.

De la ultimul patriarh, Iacob, care devenise Israel, în urma luptei sale cu îngerul Domnului (Gen. 32. 28) (Israel = bărbatul care l-a văzut pe Dumnezeu), evreii vor primi şi ei numele colectiv de israeliţi.

Datorită înăspririi condiţiilor de viaţă în Canaan, în urma unei secete îndelungate, israeliţii se strămută în Egipt, unde Iosif unul dintre cei 12 fii ai lui Iacob a dobândit o funcţie politică foarte înaltă. După relatarea Bibliei, timp de 400 de ani vor petrece ei în ţara Nilului, devenind în acest răstimp un popor numeros.

Când relaţiile cu egiptenii se vor deteriora şi existenţa israeliţilor va fi periclitată, ei vor părăsi Egiptul, conduşi fiind de către Moise. care îndeplinea în acest fel un mandat dumnezeiesc. Evenimentul eliberării din robia egipteană s-a produs, după unii, în sec XV î.Hr, iar după alţii pe la jumătatea secolului XIII î.Hr. Ultima ipoteză întruneşte mai multe adevăruri din partea cercetătorilor. Nu este exclusă însă nici o a treia ipoteză, după care exodul să se fi produs în sec XIV î.Hr. Ieşind din Egipt, evreii nu au reintrat de îndată în Ţara făgăduită, ci au rătăcit 40 de ani prin pustiul Sinai, răstimp în care le-a fost descoperită Legea şi s-a încheiat cu ei un legământ. Din poruncă dumnezeiască, Moise construieşte cortul sfânt, îl înzestrează cu cele necesare exercitării cultului, pe care de asemenea îl orânduieşte. Pentru oficierea slujbelor şi satisfacerea tuturor nevoilor religioase este rânduită seminţia lui Levi. Moiscă dă apoi poporului şi o formă specială de guvernare, şi anume teocraţia, în virtutea căreia, Dumnezeu este socotit legislatorul, conducătorul şi judecătorul suprem al lui Israel.

După moartea lui Moise, întâmplată pe muntele Nebo, din ţara Moabului, conducerea poporului este preluată de Iosua sau Iosif Navi. Acesta ordonă trecerea Iordanului, după ce încă în timpul vieţii lui Moise au fost cucerite teritorii însemnate la răsărit de Iordan, care au fost date drept moştenire seminţiilor Ruben. Gad şi la jumătate din seminţia lui Manase. Sub conducerea lui Iosua, Israelii au

ocupat Canaanul şi l-au împărţit între celelalte nouă seminţii şi jumătate.

După moartea lui Iosua, conducerea poporului a revenit bătrânilor, iar mai apoi judecătorilor, care din timp în timp au fost chemaţi să apere credinţa străbună monoteistă şi ţara de pericolele abătute prin dese năvăliri ale unor neamuri străine.

În vremea ultimului judecător, Samuel, se introduce în Israel regalitatea. Primul rege a fost Saul, din tribul lui Veniamin (1050 î.Hr). Sub regii următori, David (1013—973) şi Solomon (973—933), statul israelit atinge culmea înfloririi şi puterii sale. Dar sub Roboam, fiul şi succesorul lui Solomon la tron, regatul decade. Poporul împilat de grele impozite şi supus la munci istovitoare se revoltă. Zece seminţii, din nordul ţării, ies de sub tutela lui Roboam şi se constituie în regat separat, alegându-l drept rege pe Ieroboam. I-au rămas supuse lui Roboam doar seminţiile Iuda şi Veniamin. Vorbim astfel de acum încolo de două regate ale evreilor : regatul de sud sau Iuda, cu capitala la Ierusalim şi regatul de nord, Efraim sau Israel cu capitala la Samaria.

Relaţiile permanente încordate între cele două regate au fost total în detrimentul lor pentru că s-a permis în acest fel amestecul străinilor, chemaţi în ajutor fie de către unii fie de către alţii. În plus, în ambele regate s-a lăsat corupţia, exploatarea, a fost uitat legământul şi a fost denaturată credinţa monoteistă prin introducerea idolatriei. Zadarnice au fost mustrările profeţilor, aceşti soli sau mesageri dumnezeieşti, care îi chemau pe regi, pe preoţi şi pe oamenii din popor să se reîntoarcă la Dumnezeu, la tradiţia sănătoasă moştenită de la înaintaşi. Decăderea a fost din ce în ce mai adâncă, demoralizarea din ce în ce mai accentuată, unitatea şi puterea de rezistenţă din ce

în ce mai afectate. Au apărut asirienii și babilonienii, care vor aduce pieirea inevitabilă a celor două regate. În 722 î.Hr. va fi definitiv desființat, de către asirieni, regatul de nord. Poporul fiind dus în captivitate și împrăștiat pe întinsul imperiului asirian, de unde nu se va mai întoarce niciodată. În 586 î.Hr. a împărțășit aceeași soartă și regatul Iuda, căzând sub babilonieni. Și poporul de aici va fi deportat în Babilon, unde va rămâne captiv timp de 70 de ani.

În urma edictului de eliberare emis de regele Cyrus al Persiei, care cucerise Babilonul, o parte a captivilor iudei se reîntoarce în Ierusalim, sub conducerea prințului Zorobabel (Șesbațar) și a arhierelui Iosua (în 538 î.Hr.). Primii iudei duși în robie au fost din clasa nobililor și faptul acesta s-a petrecut aproximativ prin 608 î.Hr. De la această dată se socotesc, prin urmare cei 70 de ani ai captivității, nu din 586 când a fost deportată marea majoritate a populației.

Iudeii reîntorși în patrie rezidesc templul, mai apoi și zidurile de apărare ale Ierusalimului. Ei nu și-au putut constitui însă un stat independent, ci au rămas mai departe supuși ai imperiului persan, care a rânduit în fruntea lor guvernatori aleși din sânul lor.

După înfrângerea imperiului persan de către Alexandru cel Mare, evreii au ajuns, în 332, sub stăpânirea acestuia.

După moartea lui Alexandru Macedon, evreii s-au aflat când sub stăpânirea Egiptului, când a Siriei.

Tirania regelui sirian Antioh IV Epifanes, care a urmărit deznaționalizarea evreilor, prin interzicerea păstrării datinilor strămoșești și a practicării credinței monoteiste, a determinat revolta din partea acestora și scuturarea jugului sirian de opresiune și exploatare. Răscoala a fost organizată de preotul Matatia și cei cinci fii ai săi, dintre care cel mai viteaz a fost Iuda, supranumit Macabeul, de la care apoi întreaga dinastie ce se va instaura, în noul stat independent ce și-l proclamă evreii în 165 î. Hr., se va numi dinastia macabeiană sau a Hasmoneilor.

Existența noului stat independent al evreilor, va fi însă de scurtă durată, căci în anul 63 î.Hr., Iudeea devine provincie romană, iar în anul 37 î. Hr., cu acordul Romei, pe tronul regatului iudeu ajunge Irod cel Mare sau Idumeul, care va întemeia dinastia irodiană. Această dinastie se va afla în fruntea regatului, cu unele întreruperi până în anul 44 d.Hr., când Iudeea a devenit definitiv provincie romană guvernată de procuratori romani.

În timpul domniei lui Irod cel Mare s-a născut, în Betleemul Iudeii Mântuitorul Hristos, iar în timpul procuratorului Ponțiu Pilat Domnul a pățimit, a fost răstignit, a murit, a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi. Astfel s-au împlinit previziunile profeților și s-a încheiat și istoria poporului evreu, din perioada biblică, pentru că în anul 70 d.Hr., Ierusalimul a fost complet distrus de către romani și odată cu el și templul, iar pentru evrei a început perioada diasporci

Prezentată în această desfășurare succesivă a etapelor principale, istoria multimilenară a evreilor a fost acceptată ca atare atât de către evreii înșiși, cât și de către creștini, până la apariția criticii moderne protestante, care tăgăduiește caracterul istoric al multor fapte, evenimente și personalități menționate, declarându-le drept legendare.

Mai ales etapa istoriei poporului evreu, până la Moise, este contestată de reprezentanții criticii moderne, pe care ei o etichetează drept o perioadă întunecată. După susținerea acestor critici, patriarhii Avraam, Isaac și Iacob n-ar fi persoane istorice, ci mai degrabă nume fictive sau nume ale unor eroi canaanei, pe care evreii i-au făcut strămoși ai lor.

Istoria lui Iosif în Egipt, susțin aceiași critici, este de asemenea o povestire inventată. Abia Moise ni se înfățișează ca o persoană istorică, ce a întărit poporul prin religie.

Referitor la petrecerea evreilor în Egipt și la ieșirea lor din robie, criticii susțin că timp îndelungat evreii și-au păscut turmele prin regiuni limitrofe cu Egiptul. Unul dintre faraoni, voind să-i supună, i-a silit să lucreze la construirea unor edificii publice. Deprinși însă cu viața liberă, evreii s-au aliat cu unele seminții înrudite de pe lângă muntele Sinai, al căror conducător

era Moise. Punându-se și ei sub conducerea lui Moise, cu ocazia unei ciume și folosindu-se de fluxul și refluxul Mării Roșii, evreii trec în Sinai. Eliberarea din robie este interpretată de către evrei ca un semn al puterii zeului Iahv, al cărui cult tocmai l-a introdus Moise.

Și teofania și descoperirea Legii pe muntele Sinai nu sunt pentru critici decât fapte de legendă.

Pentateuhul, asemenea și Decalogul în forma sa prezentă provin cam de prin sec. VIII, deci din vremea profeților.

Față, de astfel de afirmații bazate mai ales pe ipoteze și supoziții personale ale unor critici, s-au găsit mulți cercetători care le-au respins cu fermitate, susținând caracterul veridic al datelor cuprinse în Sfânta Scriptură.

Popoare și țări învecinate cu Țara Sfântă

Între popoarele învecinate cu Țara Sfântă îi amintim pe *aramei sau sirieni*, vechii locuitori ai Aramului, cum se numea Siria în antichitate, care aparțineau grupului de popoare semitice. Inscripțiile cuneiforme fac mențiune de ei începând cu 1300 î.Hr., ca de niște nomazi ai stepelor situate între Palestina și Mesopotamia. În Vechiul Testament sunt menționate începând aproximativ cu anul 1000 î.Hr., mici provincii arameene ca Aram, Țoba ș.a. a căror importanță începea să se diminueze pe măsură ce creștea din ce în ce mai mult puterea regalului aramaic al Damascului.

Au existat desigur legături și contacte între strămoșii evreilor și nomazii arameeni, mai ales din regiunea Haran (Gen. 25. 20).

Asirienii au pus capăt independenței regatelor și triburilor aramaice și chiar regatului de la Damasc, în anul 732. Cu toate acestea, limba aramaică și cultura vechilor sirieni, s-au impus în întreaga Asie Mică. Timp de o mie de ani, până la expansiunea islamului, limba aramaică a fost limba comercială în toată Asia Mică, apoi limba oamenilor cultivați în raporturile lor diplomatice și chiar limba internațională în tot Orientul mijlociu, până la înlocuirea ei cu araba.

Fenicienii erau locuitorii câmpiei ce se deslășura pe malul estic al Mediteranei, între muntele Carmel și muntele Amanus. Ca și armenii, tot astfel și ei au jucat un rol important în istoria biblică întreținând relații strânse cu David, Solomon și Ahab, ultimul luând-o în căsătorie pe prințesa feniciană Izabela. Solomon a primit ajutor substanțial de la Hiram, regele Feniciei la construirea templului, acesta din urmă punându-i la dispoziție lemn de cedru, marmură și meșteri în arta construcției.

Aflată mai întâi sub autoritate egipteană, Fenicia devine independentă în vremea faraonului Ramses III, sub direcția Sidonului apoi a Tirului, în vremea lui Hiram I (către anul 1000 î.Hr.). Limba fenicienilor e înrudită cu ebraica, ambele limbi provenind, împreună cu moabita, din limba canaaneană.

Inventarea alfabetului li se atribuie fenicienilor, de la care l-au împrumutat apoi grecii.

Mari și încercați navigatori, fenicienii au fondat numeroase colonii maritime, printre care Cartagina, pe malul nordic al Africii

Cuceririle lui Alexandru cel Mare în Orient au pus capăt existenței independente a Feniciei.

Altă populație amintită, de asemenea, în Sfânta Scriptură, ca aflându-se în atingere cu Țara Sfântă și poporul evreu au fost *amonii*, trib semitic aflat la est de Iordan și Marea Moartă, precum și la nord de Moab. Se considerau descendenți din Lot, nepotul lui Avraam (Gen. 19, 38). Relațiile lor cu evreii n-au fost dintre cele mai pașnice, cu care s-au confruntat adeseori, de mai multe ori fiind învinși de aceștia. Către sfârșitul sec. II d.Hr. au fost absorbiți de către arabi. Capitala lor a fost Rabat Amon, numită ulterior Filadelfia, iar actualmente Amman.

Moabiții erau de asemenea în strânsă legătură cu israeliții, cum arată și inscripția regelui lor Meșu. Țara Moabului se afla la sud-est de Canaan

În timpul trecerii evreilor spre Canaan, moabiții le-au creat dificultăți, cunoscut fiind cazul lui Balac, regele moabit, care a cerut lui Valaam profetul păgân din Petor să-i blesteme pe evrei (Num. 22, 3 ș u.). Israelii au purtat apoi lupte cu moabiții, atât în perioada judecătorilor, cât și în cea a regalității.

Țara Moabului a fost cucerită de către asirieni, iar în 582 î.Hr. de către Nabucodonosor 11 al Babilonului, iar către începutul erei creștine Moabul a fost ocupat de către nabateeni. Zeul principal al moabiților era Kemoș.

Edomiții sunt socotiți descendenți din Esau (Gen. 25, 25- 36), care locuiau într-un teritoriu muntos din sudul și sud-estul Țării Sfinte cuprins între Marea Moartă și golful Aaqaba. Ei își datorau prosperitatea agriculturii ca și tributului impus caravanelor care traversau țara lor. Relațiile dintre Israel și Edom au fost predominant încordate. În timpul și după exilul babilonian, edomiții împinși către nord de nabateeni au ocupat partea sudică a lui Iuda, adică zona Hebronului, întemeind aici provincia Idumeea.

Această țară a fost ocupată în 126 î. Hr. de către Hircan I. Antipater și fiul său Irod (cel Mare) au fost idumeeni. Cartea profetului Obadia este în întregime o profeție de amenințare la adresa Edomului.

În jurul Canaanului mai trăiau și unele populații precum *amaleciții*, *madianiții*, *ismaeliții* și *arabii*, care se aflau în perpetuă mișcare și care au ajuns în contact cu evreii.

8. INSTITUȚIILE CASNICE: LOCUINȚE, VEȘMINTE, ALIMENTAȚIE ȘI MIJLOACE DE EXISTENȚĂ ALE ISRAELIȚILOR

- *Generalități.* Prima parte a Arheologiei biblice se ocupă cu instituțiile casnice și particulare, prin care se înțeleg toate lucrurile necesare întreținerii vieții: domiciliul, îmbrăcămintea și alimentele, apoi mijloacele de promovare a vieții sau ocupațiile zilnice: agricultura, creșterea vitelor, meseriile, comerțul și viața familială și socială: căsătoria, familia, viața socială, științele, artele, bolile și moartea.

- *Locuințele.* Ca și în alte limbi, și în limba ebraică substantivul casă (bayth) exprimă noțiunea fizică de locuință, cât și familia sau locuitorii din aceasta, la început oamenii n-au avut nevoie de o locuință specială, deoarece ei se adăposteau sub pomi sau în peșteri. Din cauza frigului și căldurii, ei au simțit nevoia să-și construiască adăposturi din ramuri de copaci pe care le-au lipit mai târziu cu pământ și le-au acoperit cu lespezi de piatră. Adăposturile din ramuri de copaci se numesc în Vechiul Testament «colibă» (Sukkah) și mai multe colibe formau un sat, din care iau naștere cetățile care poartă chiar numele acestora de Sucot = colibe. (Fac. 33,17).

Colibele nefiind potrivite vieții nomade, oamenii au inventat o locuință portabilă — cortul ('ohel) pe care-l utilizează și soldații și orice călător. După Vechiul Testament inventatorul cortului a fost Iabil, fiul lui Lameh (Fac. 4. 20). La construirea cortului, oamenii foloseau inițial pielea de capră neagră (Cant I. 4) și după aceea postavul gros de păr de capră sau alt material rezistent. Forma cortului era rotundă, dacă avea dimensiuni mici, sau dreptunghiulară, pentru cele mari. Aceasta din urmă avea trei despărțituri prima pentru adăpostirea sclavilor și animalelor tinere, a doua pentru bărbați și a treia pentru femei și copii. Oamenii săraci își construiau corturi numai cu două despărțituri, una pentru animale mici și bărbați și alta pentru femei și copii. Cei înstăriți sau conducătorii de triburi aveau posibilitatea să-și facă corturi separate pentru sclavi și femei (Fac 31.39).

Interiorul cortului era amenajat după starea materială a proprietarului, de aceea unele corturi aveau pe jos rogojini, iar altele covoare sau păături de postav.

Fiecare cort avea obiectele necesare vieții, iar în jurul său era curtea, unde se adăposteau turmele, păstorii și câinii. Cortul a fost folosit de patriarhi, de unele popoare biblice, dar și de israeliți, după ieșirea lor din Egipt.

Intrând în Țara Sfântă, israeliții au deprins de la canaanei arta construirii casei. Ca material de construcție, ei foloseau cărămida uscată sau arsă, piatra cioplită și lemnul. Piatra se folosea la așezarea temeliei, moment de bucurie pentru om și pe ea se înălțau zidurile de cărămidă legate între ele cu lut, var ori ipsos amestecat cu nisip și mai rar cu bitum. Pereții interiori se tencuiau cu lut și cei înstăriți îi îmbrăcau cu lemn de cedru, plăci de fildeș, sau îi pictau. În exterior se văruiau în roșu (Ier. 22, 14). Edificiile publice se numeau «case de piatră», deoarece se utiliza mult acest material.

Lemnăria de la uși, gratiile de la ferestre care nu aveau geam și tot mobilierul era din lemn de sicomor (Isaia 9, 9) și mai rar era folosit cel de măslin, cedru și santal. Ferestrele erau largi pentru aerisire și lumină, iar ușile mici, cea dinăuntru având zăvor.

Acoperișul, puțin înclinat pentru scurgerea apei, era din bârne peste care se așeza cărămida ori lespezi de piatră și peste ele un strat subțire de pământ amestecat cu paie. Pe acoperiș se ridica o balustradă, pentru evitarea accidentelor (Deut. 22, 8), iar la casele mari se amenaja o cameră servind drept loc de convorbiri secrete, de rugăciune, doliu și păstrarea morților înainte de îngropare.

O casă obișnuită avea o cameră, o intrare și interiorul modest precum și obiectele de uz casnic necesare. Era nelipsită candela, simbol al prosperității și Legii mozaice, de aceea stingerea ei însemna o mare nenorocire.

Casele mari, zidite de oameni înstăriți, au camere mai multe, iar cele de formă pătrată au în interior o curte pătrată în care se aflau vase cu apă, fântâni, băi și servea ca loc pentru serbările din familie. Intrarea în casă se făcea printr-o poartă ce ducea într-un vestibul și de aici se ajungea în camerele de la parter și pe o scară la cele de la etaj. La intrare era așezată «mezuză», în care se afla textul de rugăciune al israeliților (Deut. 6,4—9).

Interiorul caselor mari era deosebit de cel al locuințelor obișnuite, fiindcă acestea aveau pardoseală din scândură sau marmură în loc de rogojini, sofa, covoare, pat, scaune, masă joasă. Încălzirea se făcea cu tăvi pline cu cărbuni aprinși, iar la cele modeste cu focul din vatră

Construirea de colibe și case într-o anumită zonă a dat naștere la sate și orașe. Orașele aveau străzi înguste și reparate (Isaia 10, 6). La porțile lor se aflau piețele publice ca locuri de judecată, afaceri, petrecere a sărbătorilor populare și de înnoptare a străinilor rămași fără găzduire.

Orașele erau conduse de bătrâni în frunte cu principele (sar) ajutat de judecători (șofetim) și scriitori (șoterim).

- *Veșmintele.* După Vechiul Testament primii oameni și-au acoperit trupurile, ca semn al căderii lor în păcat, cu frunze de smochin (Fac 3, 24) și cu «îmbrăcăminte de piele» (Fac. 3, 21). Îmbrăcăminte este necesară din punct de vedere moral, pentru ca oamenii să-și acopere sentimentul pudoarei, cât și din punct de vedere fizic, pentru a feri trupul de intemperii și căldură. După aceea, ea va fi folosită și la marcarea deosebirii de sex, de stare socială și de profesie.

Veșmintele erau confecționate de femei (I Regi 2, 19). La început hainele erau confecționate din piei de animale, dar după ce au renunțat la viața nomadă și au deprins agricultura, au preferat haine obținute din prelucrarea anumitor plante, din pânză albă de bumbac, ca cel mai prețios material, din stofa de lână, pânză de în sau postav din părul animalelor. Materialul era de obicei alb sau colorat — roșu închis, roșu deschis, sau albastru. Culoarea neagră se folosea la veșmintele pentru doliu. Prima haină colorată, după Vechiul Testament este a patriarhului Iacob pentru fiul său Iosif (Fac 37, 3).

După Legea mozaică se interzicea schimbarea veșmintelor între bărbat și femeie (Deut. 22, 5) cu scopul de a se păstra deosebirea de sex stabilită la creație.

Bărbații purtau

- cămașa din stofă de lână sau pânză de bumbac largă, cu mâneci scurte și lungă până la genunchi.

- brâul

din piele sau pânză de in, purtat peste cămașă. Cămașa simboliza încrederea, iar brâul, puterea.

- veșmântul de deasupra, care consta dintr-o bucată pătrată de stofa de lână sau păr de cămilă. Acest veșmânt era folosit drept învelitoare de noapte, de aceea nu se lua ca amanet după apusul soarelui (Ieș. 22. 26), sau la căratul lemnelor și cerealelor. La cele 4 colțuri acest veșmânt are ciucuri cu fire alb-albastre ca simbol al curăției și al originii divine a Legii și mătase violetă, adăugate în urma profanării sabatului (Num. 15,37- 40).

- pantalonii, pe care îi purtau până la genunchi numai preoții la cultul divin (Ieș. 28, 42). Evreii purtau pe cap o fâșie de pânză pentru legarea părului și care mai târziu e înlocuită cu turbanul. În picioare purtau sandale de lemn sau piele. Tunderea părului era semn de doliu, de aceea era lăsat să crească ca și barba, deoarece erau considerate drept podoaba capilară a bărbatului. Tăierea bărbii era semn de insultă și de umilire a cuiva. Atât părul, cât și barba erau unse la festivități cu untdelemn aromat.

- Bărbații purtau mai târziu peste cămașă o tunică mai lungă și cu mâneci lungi, precum și o haină lungă (meil) fără mâneci și o manta din păr de capră sau de cămilă. Cei bogați purtau haine împodobite cu broderii, la sărbători.

Veșmintele femeilor erau mai largi, lungi, din material lin și cu broderii. De aceea și ele purtau cămașa, brâul și veșmântul de deasupra. La acestea se adaugă veșmântul lung, utilizat pentru a duce cerealele, mantaua și un veșmânt de formă necunoscută. Ca veșmânt special era vâlul (raal) care acoperea capul și fața până sub ochi și femeile, cu excepția sclavelor și desfrânatelor, îl purtau în afara gospodăriei. Ca și bărbații, ele purtau turbane împodobite, iar în picioare sandale colorate și uneori ornate cu metale sau pietre prețioase. La urechi purtau cercei, pe degete inele și alte podoabe ca verigi în nas și la picioare, lăntișoare la gât și brățări pe mâini. La rândul lor bărbații purtau toiagul și sigiliul, pe care îl așezau fie la gât, fie pe un deget al mâinii drepte.

- *Alimentația.* La început alimentația era vegetală (Fac. 2, 16-17 ; 3, 17-18), iar din vremea lui Noe se adaugă și cea animală (Fac. 9, 3).

Alimentația pe vremea patriarhilor consta din : pâine, legume și fructe, iar în timpul celor 430 de ani de viață în Egipt, israeliții consumau pâine de grâu, orz produse animaliere, pește și fructe. Cei săraci consumau lăcuste (Lev 11. 22), În drum spre Canaan israeliții mâncau prepelițe (Ieș. 16. 13) și mană (Ieș. 16.21). Alimentele vegetale erau consumate la început crude și apoi prăjite la foc, hrană specifică nomazilor Pregătirea pâinii de formă rotundă și subțire se făcea în fiecare zi de femei, ulterior de sclave și apoi de brutari publici (Ier. 37, 21) din făină de orz, fiindcă grâul era o raritate. Pe lângă pâine, israeliții mai consumau în Țara Sfântă fructe, legume și carne. Din fructe sunt amintite măslinile, strugurii, smochinele și curmalele proaspete sau uscate, pentru a fi folosite la prăjituri. Dintre legumele consumate la mese menționăm linte, fasolea, pepenii, castraveții, ceapa, prazul și usturoiul.

Carnea se folosea mai rar și anume la sărbători, la mese festive, din cadrul familiei și cu prilejul unei vizite de seamă. Se consuma carnea de oaie, capră și vițel, fie fiartă, fie friptă la cuptor. Dintre păsări se consuma numai carnea de porumbel. Ca produse animaliere mai sunt incluse : brânza, untul, smântână, laptele.

Pentru pregătirea alimentelor se întrebuițau și condimente sare, muștar, mentă, mărar, chimion și coriandru.

Printre alimentația israeliților mai notăm dulciurile și prăjiturile făcute din stafide, miere și untdelemn cu făină de grâu. În ceea ce privește băutura se consuma apa potabilă de izvor, vinul, mustul din struguri, sichea (vin din curmale și semințe), oțetul și laptele acru.

Alimentele erau consumate dimineața, la prânz și seara, după apusul soarelui, când se servea masa principală, deoarece căldura puternică făcea ca la prânz să se mănânce numai hrană rece.

Mijloacele pentru existență ale israeliților sunt: ocupațiile, meseriile și comerțul

1) Ocuțiile evreilor. În perioada biblică, ocupațiile israeliților constau din agricultura, creșterea vitelor, viticultura, horticultura, pescuitul și vânatul

După intrarea israeliților în Țara Sfântă, agricultura a fost ocupația lor principală, pe care au neglijat-o strămoșii lor din cauză că duceau o viață nomadă. Patriarhul Isaac s-a ocupat sporadic cu agricultura (Fac. 26. 12) nu numai cu creșterea vitelor ca și înaintașii săi (Fac. 13, 7 ; 30. 29—30) Prin Legea mozaică este înconjurată și favorizată agricultura, care este așezată la temelia religiei și a statului israelit.

Munca agricolă începe în Țara Sfântă toamna, după căderea ploii timpurii (oct.) când pământul se săpa ori se ara cu plugul și apoi se semăna și se nivela arătura cu grapa. Se semăna grâu, orz, fasole, linte, mei, castraveți și dovleci.

Recoltarea începe cu orzul și era marcată de aducerea snopului la altar la 16 Nissan. Se secera cu secera, se făceau snopi care erau duși la arie pe un loc înalt și treierați. Un loc important îl ocupa la israeliți cultivarea viței de vie, deprinsă de la canaanei. De asemenea importantă era culticarea măslinului și cea a smochinului.

Ca și strămoșii lor, israeliții se ocupau cu păstoritul. Creșterea vitelor obliga pe păstori să ducă o viață nomadă, să-și așeze corturile în locuri cu pășuni. Era o ocupație onorabilă, de aceea David. a fost ales conducător al lui Israel pe când păștea oile, iar regii se numesc tot păstori ai poporului. Acest nume apare și în profețiile mesianice pentru Fiul lui Dumnezeu (Iez. 34. 12).

Israelii creșteau oi, capre și vite cornute. Turmele erau păzite de păstori, ajutați de câini. Păstorii erau nedespărțiți de turme la câmp și în țarcuri, unde ei înnoptau. Purtau toiagul, praștia, fluierul și o traistă cu mâncare.

Pescuitul și vânatul erau ocupații secundare la israeliți. Ei foloseau la pescuit : undița, plasa, cângi și cârlige, iar la vânătoare lancea, lațul, sulița, arcul și gropile camuflate.

2) Meseriile la israeliți. Pe lângă ocupațiile principale, israeliții au deprins felurite meserii necesare uzului casnic. Multe din meserii le-au deprins în Egipt și în contact cu canaaneii au învățat arta țesutului și prelucrarea metalelor.

La evrei meseria era o onoare .Prima meserie deprinsă de israeliți a fost metalurgia bronzului și apoi a fierului din care fierarii făceau topoare, unelte agricole, securi și platoșe. Tot un fel de fierari erau și lăcătușii specializați în confecționarea armelor de luptă și a mașinilor de asediu. Cei ce se ocupau cu metalurgia se deosebeau de aurari, cunoscători ai tehnicii de prelucrare a acestui metal și care au deprins-o de la fenicieni.

Alte meserii cunoscute de israeliți : cioplirea pietrei, tâmplăria, țesătoria, olăritul, pielăria și vopsitoria.

3. Comerțul. Inițial, israeliții nu făceau comerț intern și extern, deoarece nu aveau nevoie nici de materiale pentru confecționarea veșmintelor sau a obiectelor casnice sau de alte produse elementare. Înflorirea vieții economice în vremea regilor David și Solomon a dus la practicarea comerțului, deprins de la canaanei. Cu ajutorul fenicienilor, Solomon a pus la punct o flotă comercială. Totuși, înainte de exilul babilonian, israeliții n-au practicat un comerț intens. Lucrul acesta îl vor face abia după revenirea lor din robie. După această dată evreii, deprinzând mai bine

felul cum să practice comerțul de la babilonieni, vor renunța la agricultură în favoarea schimburilor comerciale. Ei întemeiază acum colonii comerciale, ca cea din Alexandria.

Mărfurile se transportau în care speciale trase de asini, catări și cămile. Pe lângă mărfuri, caravanele mai transportau toate lucrurile și alimentele necesare negustorilor.

În schimburile comerciale se folosea un sistem de măsuri și greutate, precum și banii.

Negustorii evrei au împrumutat măsurile de la popoarele cu care au venit în contact. Unitățile de măsură au la bază un sistem zecimal de 3 feluri: lungime, suprafață și capacitate, la care se adaugă cele pentru măsurarea greutății.

Cele de lungime se numeau după membrele corpului omenesc și sunt următoarele : degetul, palma — distanța de la degetul mare la cel mic, cotul mare de 0,525 m și mic de 0,450 m, pasul, egal cu doi coți, trestia de măsurat (kaneh) de 3,675 m, funia de măsurat = trestia, calea de o zi egală cu 7— 8 orc de mers, lungimea câmpului de 5,67 km. După exil se adaugă calea sâmbetei de 2000 de coți, mila romană de cca. 1,480 km și stadiul de 185m.

Suprafața avea ca unități de măsură: jugul, suprafața arată într-o zi de o pereche de boi și bet sea, cantitatea seminței semănate, adică 784 m.p.

Ca măsuri de capacitate menționăm: homerul, efa, omerul, ș.a. pentru lichide, și pentru solide bath, hin, efa pentru solide etc. De la babilonieni au împrumutat talantul, mina, siclul ș.a.. Pentru cântăriri se folosea balanța cu două talere. Bani au apărut mai târziu. Între monede amintim daricul (persan), statirul drahma de aur, didrahma de argint. În timpul macabeilor apare prima monedă evreiască „siclul sau semisiclul lui Israel”. Evreii au folosit și monede străine: feniciene, grecești și romane.

9. INSTITUȚIILE FAMILIALE : CĂSĂTORIA, CREȘTEREA COPIILOR, STAREA SOCIALĂ A FEMEII ȘI SCLAVII

- *Căsătoria.* Nucleul societății îl formează familia, care se naște din căsătorie. După Sfânta Scriptură, familia este un așezământ rânduit de Dumnezeu și care datează de la facerea primilor oameni, creați în mod special și binecuvântați ca să fie rodnici, să se înmulțească, să umple pământul și să-l stăpânească (Fac 1 28). Ea s-a bucurat de mare respect la poporul evreu. La baza oricărei familii se află căsătoria instituită de Dumnezeu ca o legătură și comunitate de viață fizică și spirituală dintre bărbat și femeie prin care se desăvârșește înmulțirea și perpetuarea neamului omenesc. În lumina Sfintei Scripturi ea apare ca o legătură indisolubilă dintre un bărbat și femeie (Fac. 2, 24) și care va fi zdruncinată din cauza păcatului. De la legătura monogamă, omul păcătos a ajuns la poligamie, primul care a comis acest lucru fiind Lameh, un urmaș al lui Cain, cel ce și-a luat două femei, pe Ada și pe Sela (Fac 4, 17) Monogamia s-a păstrat de oamenii cu o stare materială modestă și într-o formă imperfectă la asirieni și egipteni la care, potrivit obiceiurilor lor, se admitea și a doua soție, dacă prima nu avea copii. În felul acesta se admitea concubinajul. În vederea răspândirii și înmulțirii neamului omenesc, Dumnezeu a admis poligamia. Familia patriarhului Avraam a cunoscut o formă de concubinaj trecător, din cauză că Sara era stearpă și ajunsese la o vârstă înaintată fără urmași, iar cea a patriarhului Iacob reprezintă tipul căsătoriei cu mai multe femei, poligamia devenind un lucru normal în viața poporului Israel. În vremea lui Moise, poligamia se înrădăcinase așa de mult, încât el nu o poate îndepărta, iar Legea divină luptă împotriva ei prin perscripțiile sale. În general poporul Israel a păstrat monogamia, cu excepția cazurilor când într-o familie nu existau urmași, iar regii și oamenii bogați au urmat poligamia. Pentru israeliți monogamia a rămas instituția ideală, rânduită de Dumnezeu, de aceea celui mai mare dintre preoți, Arhiereul, în calitatea sa de slujitor apropiat al Divinității, i se admitea numai căsătoria cu o singură fecioară (Lev. 21, 13—14). Istoria biblică vechi-

testamentară a confirmat adevărul că omul s-a străduit să respecte monogamia, dar de multe ori a încălcat-o, de aceea, ea va fi restabilită numai de

Mântuitorul Hristos care a condamnat poligamia (Matei 19, 3) și căsătoria monogamă a ridicat-o la treapta de taină (Ioan 2, 1—10).

La evrei căsătoria nu are un caracter religios și ea constă din două momente: logodna și cununia. Actul logodnei consta dintr-un contract încheiat între părinți sau fratele mai mare al logodnicei și părintele logodnicului, în prezența martorilor și uneori se întărea printr-un legământ. De aceea se numea și «legământul lui Dumnezeu», întrucât se invoca numele lui Dumnezeu. În urma încheierii contractului întărit prin jurământ, viitorul soț plătea prețul de cumpărare de 50 sicli părinților logodnicei (Deut 22, 29).

După încheierea logodnei, viitorii soți purtau numele de mire și mireasă, ea nu părăsea casa părintească până la căsătorie și era îndatorată să păstreze castitatea. Deși era numai logodită, era socotită drept soția logodnicului și în caz că încălca contractul încheiat era ucisă cu pietre (Deut. 22, 23—24). Logodnicul avea dreptul să desfacă contractul încheiat și pentru aceasta trebuia să dea carte de despărțire. După un interval de timp de la logodnă, urma căsătoria, când mireasa se împodobea cu vălul de nuntă și aștepta sosirea mirelui, însoțit de prietenii săi. La despărțire părinții miresei o binecuvântau și aceasta era condusă de mire la casa sa, cu cântece, jocuri și muzică, unde avea loc ospățul de 7 zile (Fac. 29, 27).

- *Creșterea copiilor.* O familie numeroasă era considerată în Vechiul Testament ca un dar divin, iar cea fără urmași ca o pedeapsă dumnezeiască. Pentru a preveni cazul lipsei de urmași, soția stearpă da pe sclava sa soțului ei și aceasta devenea concubină, ai cărei copii erau considerați legitimi. În perioada patriarhală, femeile nășteau în prezența moașelor sau fără a fi asistate de acestea, așa cum se întâmpla mai târziu în Egipt. Copilul era luat în brațe de tată și acesta era semnul paternității. Același lucru se petrecea în cazul când femeile sterpe adoptau copiii sclavelor. Copilul este alăptat 2—3 ani de mama sa sau de doică în familiile bogate. Momentul întărcării lui era prilej de bucurie ca și cel al nașterii.

Prin nașterea unui băiat se asigura perpetuarea numelui și neamului, de aceea acest moment prilejuia bucurie mai mare decât la nașterea unei fete. Anunțarea acestui moment de către cineva era răsplătită cu daruri din partea tatălui. După Legea mozaică, primul născut de sex bărbătesc trebuia răscumpărat cu 5 sicli de argint de la serviciul locașului sfânt în amintirea celor 273 întâi născuți cruțați la ieșirea din Egipt (Num 3, 46—47). Dreptul de întâi născut îl avea fiul mamei legitime și el dădea acestuia mai multe privilegii față de ceilalți frați.

Copilul primea numele imediat după naștere, iar mai târziu, la 8 zile, se tăia împrejur și devenea membru al comunității religioase (Fac 17, 12) Fiecare copil purta un singur nume, iar ca să se deosebească față de ceilalți cu același nume propriu, la opt zile, când era tăiat împrejur, se adăuga numele tatălui de către mamă, tată, rude sau chiar vecini. Numele proprii sunt în legătură cu unele dorințe ale mamei, sau cu nume de animale, pentru ca pruncului să i se imprime calitățile acestora, sau în legătură cu numele divin. Alte nume au un înțeles profetic Avraam (tatăl, mulțimii), Iosua (Dumnezeu mântuiește), David (cel iubit) etc. În timpul romanilor li se adăuga și numele tatălui devenind compuse: Bartolomeu (fiul lui Tolomeu), Bartimeu (fiul lui Timeu), ori supranume ca Simon Petru, Simen Zelotul. De asemenea se dau nume sugerând originea: Simon Canaanitul, Iuda Iscarioteanul sau fiind în relație cu evenimente importante din viață, sau de origine aramaică, de ex. Marta.

Creșterea copiilor până la 5 ani era asigurată de mamă, după care băieții erau instruiți de tată sau de un educator. Instruirea consta din inițierea copiilor în scriere și citire, ca să poată citi Legea și cărțile sfinte și să cunoască adevărata înțelepciune care izvorăște din frica de Dumnezeu (Pilde 1, 7) Din Decalog copiii învățau să-și respecte părinții (Ieș. 20, 12 ; Deut. 5, 16). să nu-i blesteme,

ca să nu fie blestemați (Deut. 27, 16) și nici să-i lovească, ca să nu fie uciși cu pietre (Ieș. 21, 15) Educația mai implica și cunoașterea calculului matematic, însușirea normelor de drept public și particular. După Vechiul Testament, educația are un rol important în formarea copilului și educatorul trebuie să fie aspru în această privință (Pilde 13,24).

Pentru copii avea o deosebită valoare binecuvântarea tatălui și mai ales cea dinaintea morții acestuia (Fac. 27, 4 ; 43, 15—22). Părintele avea dreptul absolut în căsătoria fiicelor sale pe care le și putea vinde ca sclave, însă numai la poporul evreu (Ieș 21,7). Durata autorității sale ținea până la căsătoria copiilor săi.

Pînă la exil educația copiilor se făcea de părinți sau educatori, iar după aceea în școli publice.

La Ierusalim, predarea învățaturii din Lege și explicarea ei se făcea în porticele Templului. Pe vremea Mântuitorului existau școli independente sau pe lângă sinagogi. În aceste școli învățătorul preda de la catedră, iar copiii îl urmăreau stînd jos.

- *Starea socială a femeii.* La poporul evreu femeia se bucura de oarecare drepturi și față de celelalte popoare, ea nu era supusă întru totul autorității absolute a soțului său. În lumina Sfintei Scripturi, soția nu putea fi vîndută de bărbatul său așa cum făcea cu sclavele și fiicele sale. Ea devenea, prin plata prețului de cumpărare, proprietatea soțului, ceea ce făcea să nu fie întru totul egală cu bărbatul său. În această situație putea fi oricînd îndepărtată și nu avea voie să dea divorț sau să depună vreun vot înaintea lui Dumnezeu.

Față de celelalte popoare din antichitate, la poporul evreu starea socială a femeii, cu toate că nu era egală cu bărbatul, era cu mult superioară în această privință. Ea se numea stăpîna ca și soțul său, deoarece sub autoritatea sa erau sclavele. Se bucura ca și bărbatul său de aceeași cinstită din partea copiilor (Ieș. 20, 12), era elogiată pentru calitățile sale și avea dreptul la averea moștenită de la părinții săi. Onoarea ei era apărută de legea castității care o ferea de adulter. În caz că era dezonorată, legea pedepsea cu uciderea cu pietre pe cel ce săvârșea acest act (Deut. 22, 25), sau cu plata a 50 de sicli de argint tatălui său, iar făptașul fiind obligat să o ia de soție și niciodată să nu dea divorț de ea (Deut. 22, 29). Faptul că mama creștea copiii pînă la 5 ani și își educa după aceea fiicele reprezintă un alt argument al poziției sale speciale în societatea israelită. Ca și bărbatul, femeia a fost creată tot după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Fac. 1, 27), ca să fie de ajutor acestuia și să formeze amîndoi un trup (Fac. 2, 24).

Starea socială înaltă a femeii la evrei se bazează pe concepția specifică Vechiului Testament despre egalitatea ei cu bărbatul rezultată din actul creației. Din cauza păcatului acest raport de egalitate dintre ei a fost afectat încît prescripțiile legii mozaice caută să-i păstreze o oarecare demnitate față de soțul

său, așa cum s-a văzut din cele prezentate mai înainte, însă imperfecțiunea Legii mozaice se arată și în această situație, deoarece femeia nu se bucura de o egalitate și libertate deplină. După Lege ea nu se putea căsători decât cu aprobarea tatălui sau fratelui său mai mare, nu avea voie să facă nici o făgăduință înaintea lui Dumnezeu, decât cu acordul soțului său. În viața de familie îi revenea obligația de a face toate treburile de gospodărie și uneori mergea chiar la munca câmpului sau se îngrijea de creșterea vitelor. Totodată, nu avea dreptul de ereditate rezervat exclusiv soțului său.

Umanitarismul Legii mozaice față de femei îl confirmă mai ales prescripțiile referitoare la văduve. Acestea nu moșteneau nimic din averea soțului decedat și rămăneau în îngrijirea moștenitorului căruia i se cerea o comportare plină de înțelegere și dragoste față de ele. Ele nu sunt excluse de la bucuriile vieții și acest lucru îl arată de mai multe ori legislația mozaică (Deut 14, 29 ; 16, 11 ; 28. 12). În spiritul acestor rînduiri divine vorbesc și profeții care îndeamnă pe israeliți să ia apărarea văduvelor (Isaia 1,17, 23) ,să nu le jefuiască (Isaia 10, 2) și nici să le

asuprească (Mal. 3, 5), Pentru a fi prevenită starea de văduvie, legea porunca ca cel logodit să nu plece la luptă (Deut. 20, 7).

- *Sclavii*. Istoria vechi-testamentară se încadrează în perioada sclavagistă. Pe vremea patriarhilor sclavia era o realitate socială. Patriarhul Avraam avea slujitori și celui mai în vârstă din ei îi încredințează misiunea de a-l însoți pe fiul său Isaac ca să se ducă în Mesopotamia și să se căsătorească cu Rebecca, fiica lui Batuel (Fac. 24, 2—15). Mai târziu, israeliții cunosc viața grea din statul sclavagist egiptean și acest mod de conviețuire socială este consemnat și de Legislația mozaică potrivit căreia sclavul este tratat deosebit față de legile juridice ale popoarelor din perioada vechi testamentară.

La poporul Israel sclavul este tratat într-un mod uman în sensul că el nu este considerat ca un animal față de care stăpânul poate face orice, inclusiv pedepsirea lui cu moartea. După Legea mozaică stăpânul nu are dreptul să ia viața supușilor săi, ceea ce înseamnă că și sclavii erau socotiți drept creaturi ale lui Dumnezeu. Această Lege dumnezeiască nu considera sclavii drept unelte de muncă ale stăpânilor și le acordă unele drepturi ca să-i ferească de tratamentul inuman al celor ce-i puneau la munci grele.

Prescripțiile legii mozaice fac distincția între sclavii proveniți dintre străini și

cei indigeni. În prima categorie intrau cei ce, potrivit dreptului antic, erau luați ca prizonieri de război și nu se ucideau, sau cei cumpărați de la popoarele vecine. Israelitilor li se interzicea după lege să sporească numărul sclavilor străini, sau să recurgă la răpire ori să practice comerțul de sclavi, așa cum făceau fenicienii și filistenii. Prețul unui sclav era de 30 sicli de argint (Ieș. 21,32).

În Sfânta Scriptură sclavii sunt socotiți ca membri ai familiei, de aceea trebuiau circumciși și în felul acesta, se bucurau de repausul sabatic, luau parte la ospetele sacrificiale și la sărbători, iar cei din familiile preoțești consumau din carnea destinată preoților. Sclavilor străini li se da dreptul la căsătorie cu permisiunea stăpânului ca să ia de soție chiar pe fiica sa și să-l moștenească. De asemenea, ei puteau să ajungă chiar administratorii averii și oamenii de încredere ai stăpânului lor (Fac. 24)

Chiar dacă sclavii străini nu-și mai căpătau libertatea pe viață, legea îi ocrotea prin prescripțiile sale umanitare. În cazul că stăpânul bătea pe un sclav încât acesta deceda, se prevedea uciderea acestuia (Ieș. 20, 12), iar dacă decesul survenea după 1—2 zile, atunci făptașul trebuia să plătească o sumă de bani (Ieș. 20, 20). Dacă în urma bătăii sclavul își pierde integritatea corporală, atunci stăpânul era obligat să-l pună în libertate (Ieș. 21, 26—27). Tot în favoarea sclavului se prevedea dreptul acestuia de a-și alege stăpânul, fără a fi obligat să revină la locul de unde el a fugit (Deut 23. 16 - 17)

Sau dacă cineva va lua în căsătorie o sclavă prizonieră de război, aceasta să fie lăsată să-și plângă o lună de zile părinții săi (Deut. 21, 13). În situația că peste un timp nu-i mai convine să o țină ca soție, atunci stăpânul acesteia era dator să-i redea libertatea fără ca s-o mai umilească prin vinderea ei pe bani (Deut. 21, 14)

Din cea de-a doua categorie fac parte evreii care ajungeau sclavi fie din cauză că nu aveau mijloace de existență și se vindeau pe ei împreună cu familiile lor fie din pricină că nu-și puteau plăti contravaloarea lucrurilor sustrase (Ieș 22, 3) sau împrumutul față de creditorii lor (IV Regi 4, 1), ori cei care se nășteau din concubinaj.

Fiind așa de înrădăcinată în societatea antică, Moise nu a putut să desființeze sclavia din viața israeliților, ci numai a îngrădit-o prin anumite prescripții descoperite de Dumnezeu. Prin normele Legii a căutat numai să îmbunătățească viața sclavilor, pe care-i socotește ca pe niște oameni angajați să muncească sub ascultarea stăpânilor lor. Astfel sclavului evreu i se dă posibilitatea de răscumpărare în urma căreia stăpânul era obligat să-i dea libertatea (Lev 25, 49)

Un sclav evreu trebuia să lucreze doar 6 ani iar în al 7-lea stăpânul îl elibera dându-t daruri (Ieș. 21, 2; Deut. 15, 13—14). Dobândirea libertății implica și pe soția acestuia, exceptând cazul că sclava fusese primită de la stăpân și ea rămânea în continuare în această stare împreună cu fiii săi, până la începutul anului al 7-lea al sclaviei sale. Dacă sclavul era mulțumit de felul cum fusese tratat de stăpânul său, legea prevede că robul poate rămâne și după cei 7 ani în slujba acestuia, însă trebuia să se prezinte în fața judecătorului, ca să dea o declarație că vrea să rămână pe mai departe în casa stăpânului. În această situație sclavului i se găurea urechea, ca simbol că rămâne rob pe vecie cu familia sa (Deut. 15, 16—17).

Toți sclavii evrei, inclusiv cei ce nu-și împliniseră cei 6 ani de sclavie, erau eliberați în anul jubiliar, al 50-lea, numit și anul libertății (Lev. 25, 40—41).

În legătură cu starea socială a sclavilor, la poporul evreu existau norme speciale și pentru sclave. Ele proveneau, pe lângă cele amintite mai sus și din fiicele vândute de tatăl lor unui israelit. Dacă sclava israelită nu era pe placul stăpânului care și-o alesese, atunci el era dator să o lase ca să se răscumpere, neavând dreptul să o vândă la o familie străină. Sau dacă stăpânul o logodea cu fiul său, atunci ea, deși era concubina acestuia, legea prevedea ca să fie tratată drept soție legitimă, ca o fiică sau noră, situație de care se bucura chiar dacă stăpânul va lua mai târziu și alte concubine. Ca soție a stăpânului, sclava israelită avea și dreptul la locuință, hrană și îmbrăcăminte, condiții ce trebuiau respectate, deoarece nerespectarea lor ducea la dreptul acesteia de a fi pusă în libertate gratuit, fără răscumpărare (Ieș 21, 7—11). Văduvele și femeile divorțate, din cauza situației lor materiale precare, ajungeau singure să se vândă ca sclave, având dreptul să fie eliberate ca și bărbații sclavi în anul al 7-lea.

10. INSTITUȚIILE SOCIALE: VIAȚA SOCIALĂ, ȘTIINȚELE, ARTELE ȘI CALENDARUL. MOARTEA ȘI RITURILE FUNERARE

- *Viața socială.* În perioada vechitestamentară israeliții, ca și celelalte popoare orientale s-au arătat deschiși, comunicativi cu semenii lor și dornici de a întreține legături cu conaționali lor ca și cu străinii. Ca expresie a legăturilor lor sociale se dezvoltă formele de salut, conversație, vizitele, ospitalitatea specifică popoarelor orientale și distracțiile.

Salutul evreilor exprimă pe lângă înțelesul său propriu și o binecuvântare : de aceea verbul din care derivă înseamnă pe lângă a saluta și o binecuvântare. Cel mai obișnuit salut păstrat până astăzi este «pace ție», ori «pace». Alte formule de salut invocă numele lui Dumnezeu «Dumnezeu să fie cu tine», «Dumnezeu să aibă milă de tine». Ca formulă de salut la despărțire se folosea tot cuvântul pace, «mergi în pace».

După salutare, însoțită și cu închinăciune până la pământ, dacă era o persoană de rang, urmau conversațiile. În fața unei persoane distinse se făceau 3—7 închinăciuni, i se sărutau picioarele și dacă era o rudă sau un cunoscut atunci numai se sărutau ori se îmbrățișau. De deosebit respect se bucurau bătrânii din partea celor tineri.

Vizitarea persoanelor distinse era însoțită de ducerea darurilor constând din vite, produse, obiecte metalice și veșminte, obicei care datează din timpul regilor. Se interzicea aducerea darurilor celor ce erau martori sau judecători cu Scopul de a fi mituiți. Dacă persoanele erau obișnuite atunci nu mai aveau nevoie de daruri, oaspetele venind la casa celui vizitat și după ce bătea la poartă, o slugă sau chiar stăpânul îi deschidea și era poftit în casă, unde femeile se retrăgeau până la intrarea musafirului. Primirea unui oaspete distins se făcea prin ungerea capului său cu miruri și cu tămâierea cu arome. Ospitalitatea era o caracteristică a popoarelor orientale, inclusiv a poporului evreu. Refuzul ospitalității era semnul lipsei de dragoste față de oameni, de aceea ea devenise în antichitate o virtute, străinul fiind invitat în casă cu bucurie, spălându-i-se picioarele

și ospătându-l din carnea animalului junghiat cu acest prilej. La masă servea chiar stăpânul, care la plecarea oaspetelui îl însoțea pe o parte din drumul său (Fac 18, 3—8, 16 ; 19, 4).

Viața particulară și publică a israeliților a cunoscut și distracțiile prilejuite de diferite momente ca: nașterea, circumciderea, căsătoria, victoria în lupte, sfârșitul secerișului, culesul viilor și tunsul oilor. La aceste distracții particulare care aveau loc seara până noaptea târziu, ca și cele publice de obicei femeile erau excluse și petrecerile erau dominate de o atmosferă de mare veselie: cântece și muzică. După Sfânta Scriptură ospățul particular și mai ales public este simbolul fericirii, și icoana belșugului și bucuriei din împărăția mesianică.

- *Științele și artele la evrei.* Creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul este singura ființă pământescă dotată cu rațiune, voință și sentiment. Lui i s-a dat rațiunea ca să cunoască natura și ca să o stăpânească (Fac. 1, 28), ceea ce s-a adeverit în istoria existenței sale prin știință și artă. De aceea atât Știința cât și arta sunt în strânsă legătură cu originea omului care în timp, fructificând darul divin al înțelepciunii sale (Pilde 1, 7), a ajuns să învețe să scrie pentru a-și putea consemna faptele sale, descoperirile din natură, sentimentele sale față de lumea înconjurătoare etc. Atât științele cât și artele la poporul Israel au fost puse în slujba religiei, care îi însuflețește și-i îndeamnă la cunoașterea operei divine și la întipărirea ideilor înalte despre Dumnezeu și natură în lucrări artistice, poezie și arhitectură. Științele și artele la evrei își au originalitatea lor în cadrul culturii și civilizației popoarelor vechi orientale.

Ca instrumente ale cunoașterii și ale transmiterii gândurilor și sentimentelor scrierea și limba sunt absolut necesare în dezvoltarea oricărei științe După autorii vechi originea scrierii alfabetice, care a urmat formelor pictografice, cuneiforme și hieroglife ar fi de la fenicieni. De la aceștia scrierea alfabetică a fost preluată de greci (1200 —1000 î.Hr.) care au introdus vocalele și de la ei, mai târziu, de romani. În timpul patriarhului Avraam se folosea în Țara Sfântă, așa cum confirmă ulterior tăblițele de la Tell el Amarna, scrierea cuneiformă, iar în Egipt israeliții foloseau semnele hieroglife, destul de greoaie ca și primele. La intrarea în Țara Sfântă și până la exilul babilonean israeliții au folosit scrierea paleoebraică înrudită cu cea feniciană ca formă, iar după reîntoarcerea din exil au adoptat scrierea aramaică patrată la vremea aceea fiind foarte mult răspândită la popoarele orientale. Scrierea paleoebraică folosită pentru cărțile sfinte ca și limba ebraică în cult au fost înlocuite de limba și scrierea aramaică, care s-a păstrat în textul masoretic. Alfabetul paleo-ebraic și nu scrierea cuneiformă — silabică a stat la baza scrierii cărților Vechiului Testament.

Limba ebraică biblică a fost vorbită de urmașii lui Avraam și ca era înrudită cu cele din ramura semită-feniciană, cananeeană precum și cu accadeană sau asiro-babiloniană. Ea se deosebea de aramaică în care au fost scrise câteva texte sau capitole din Vechiul Testament.

Așadar, israeliții au vorbit limba ebraică care face parte din marca familie hamito-semită. Ca instrumente de scris sunt amintite : stilul, condeiul, trestia și cerneala. La început materialele pe care s-a scris erau tăblițele de lut, pentru scrierea cuneiformă, iar după aceea papyrusul și din sec II î. Hr. pergamentul. Cărțile aveau forme de volume sau rulouri care se înfășurau pe un sul. Volumele erau scrise pe coloane.

Ca științe speciale cunoscute în Vechiul Testament menționăm istoria, geografia, filosofia, științele naturale, matematica și astronomia. Ca și la popoarele orientale la evrei a fost mult cultivată istoria, inițial pe cale orală și după aceea în scris prin consemnarea cântecelor de vitejie. Lacuna istorici antice, care se ocupa mai mult cu originea și dezvoltarea familiilor în loc de a consemna evenimentele, este compensată de autorii Vechiului Testament, care printre genealogii mai intercalează și ani dintr-o perioadă de timp. Cei ce se ocupau de genealogii se numeau «șoterim», iar «soferim» erau cei ce scriau istorie Pe lângă cărțile istorice ale Vechiului Testament au mai existat și altele cu acest profil și care s-au pierdut.

Din cele mai vechi timpuri alături de istorie a fost cultivată și geografia. Din Vechiul Testament se vede că evreii aveau cunoștințe geografice despre univers, pământ și paradis. Localizarea unor popoare cu cetățile lor cât și descrierea Țării Sfinte, confirmă adevărul că israeliții în perioada vechitestamentară aveau cunoștințe bogate în acest domeniu. Filosofia evreilor este mai mult o teosofie legată de viață decât de speculație. Ei încercau să-și explice totul prin prisma religiei și să-și conformeze modul lor de viață cu preceptele Legii divine ca să dobândească fericirea pământească și viața nemuritoare. După exilul babilonian se poate vorbi de filosofi, în adevăratul sens al cuvântului, la evrei. Aceștia trăiesc în perioada elenistică și caută să împace religia mozaică cu filosofia timpului, îndeosebi cu cea greacă (neoplatonismul).

Descrierile și observațiile pe care le consemnează aghiografii în cărțile lor (Iov, David, Solomon) pun în lumină cultivarea științelor naturale la poporul evreu.

De asemenea, ei aveau și cunoștințe matematice împrumutate de la egipteni și canaanei. Egiptenii cultivau mult cunoștințele din acest domeniu la construirea piramidelor, construcțiilor edilitare, irigații precum și la schimburile comerciale. Evreii la rândul lor le vor aplica în construirea edificiilor publice și prin schimburile comerciale au dobândit și alte informații din aritmetică și geometrie.

Tot de la egipteni cât și de la babilonieni, care făceau operații chirurgicale, evreii și-au însușit cunoștințe medicale. Despre medici nu se amintește decât în cărțile profetice (Isaia 3, 7; Ier 8, 22). Medicina era practică mai mult de preoți, care aveau îndatorirea după Lege să examineze pe leproși și să constate vindecarea lor de această boală necruțătoare (Lev. 13).

Mai puțin cultivată a fost astronomia deoarece fiind așa de dezvoltată la asirobabilonieni, unde era împreună cu astrologia, îi putea atrage la idolatrie (Deut. 4, 19). Evreii aveau cunoștințe din astronomie pe care le foloseau în agricultură, comerț și pentru calcularea timpului (calendarul). Ei renunțau la cele descoperite de astrologie deoarece prin profeți nu prin ghicitori Dumnezeu făcea cunoscută voia Sa.

Dintre artele frumoase cel mai mult au fost cultivate poezia, muzica și arhitectura în afară de sculptură și pictură, considerate drept cauză a promovării idolatriei. Poezia, ca expresie a gândurilor și simțămintelor celor mai nobile a cunoscut o mare înflorire în epoca de aur din timpul regilor David și Solomon. Ea consta din cântări lirice (Psalmi, Plângerile lui Ieremia, Cântarea Cântărilor), didactice (Iov, Pilde, Ecclesiastul) și profetice (Isaia 5 ; Naum 1 . Iona 2 ; Avac. 3).

Cea de-a doua artă frumoasă, muzica, a fost în strânsă legătură cu cultul divin. Ea s-a dezvoltat paralel cu poezia cântată la un ison și acompaniată de instrumente muzicale.

În vremea lui Moise muzica a fost introdusă în cult (Num. 10, 2). iar mai târziu regele David a împărțit pe leviți în coruri conduse de maeștri de cântări la executarea cântării Psalmilor. Muzica instrumentală se executa la instrumente cu coarde, de suflat și de lovit (percuție).

Din lipsa monumentelor și a descrierilor generale nu se poate cunoaște îndeajuns arhitectura evreilor care a cunoscut o dezvoltare târzie.

- *Calendarul.* Pentru calcularea timpului și întocmirea calendarului evreii s-au folosit de cunoștințele luate de la egipteni, asiro-babilonieni, greci și romani.

Ca și la babilonieni anul era lunar, deoarece era împărțit în luni după cursul astrului de noapte și solar (egiptean) întrucât se făcea acordul cu mișcarea astrului de zi prin intercalarea unei luni. De la schimbarea sau repetarea regulată a anotimpurilor s-a dat denumirea anului format din 354 zile cu 12 luni de 29 și 30 zile alternând neregulat. La 2—3 ani se intercala luna a 13-a ca să se pună în armonie anul lunar cu cel solar (365 zile ca anul egiptean). Adăugarea lunii a 13-a de 29 zile numită al doilea Adar se făcea în funcție de coacerea orzului la 14 Nissan pentru că la 16 Nissan (a doua zi de Paști) să fie adus la templu snopul de orz ca ofrandă a începutului secerișului.

În vechime anul evreilor începea toamna, mai târziu pe vremea lui Moise va începe primăvara. Cele două începuturi de an se vor păstra în continuare prima pentru anul economic, cea de-a doua pentru anul religios. Un an începea în Tişri când se sărbătoreau «Corturile» și începea numărătoarea anilor sabatici și jubiliari, celălalt la 1 Abib în care se prăznuiau Paștile.

La evrei, ca și la alte popoare antice, anul era împărțit în patru anotimpuri adică 2 echinocșiuri și 2 solștiții, însă având în vedere lucrările agricole, ei îl divizau în 6 părți

În cărțile Vechiului Testament se fac referiri dese la 2 anotimpuri : vara și toamna (Fac. 8, 22).

Anul simplu era de 12 luni, iar anul bisect număra 13 luni.

De la babilonieni, evreii au întrebuițat după exil împărțirea zilei, în 4 grupe de câte 3 ore. Este vorba de ora 1, 3, 6, 9 iar mai târziu vor folosi ca și babilonienii împărțirea zilei în 12 ore.

Un grup de 7 zile formează săptămâna care se încheie cu sâmbăta — zi de repaus și sărbătoare. În legătură cu săptămâna este cincizecimea sau săptămâna săptămânilor, anul sabatic (la 7 ani) și anul jubiliar (la 50 de ani). Zilele săptămânii n-au nume speciale, ci se numără după cum vin după sâmbătă.

Un număr de 4 săptămâni formează o lună. Până la exil numai unele din cele 12 luni aveau nume speciale, După exil toate lunile au denumiri babiloniene : Nissan (aprilie), Iyyar (mai), Sivan (iunie), Tammuz (iulie), Ab (august) Elul (septembrie), Tişri (octombrie), Marheşvan (noiembrie), Kislev (decembrie), Tebet (ianuarie), Şebat (februarie), Adar (martie).

Cu privire la stabilirea erelor (numărătoarea anilor), ca începe cu ieşirea din Egipt sau de la fondarea statului israelit. O altă numărătoare a anilor s-a făcut de la zidirea templului, ori de la anii de domnie ai regilor israeliți sau străini.

Din secolul VIII d. Hr. și până astăzi se socotește era mozaică de la facerea lumii, calculând 3761 ani de la crearea lumii până la Hristos.

- *Moartea și riturile funerare.* Neascultarea primilor oameni de porunca divină le-a adus pierderea harului dumnezeiesc, izgonirea din paradis, pierderea echilibrului dintre suflet și trup, suferințe care îi macină forțele fizice și psihice readucându-l în pământul din care a fost luat (Fac. 3, 19). Plata păcatului este moartea considerată ca o trecere a omului în lumea de dincolo unde se află părinții și strămoșii săi (Fac. 25, 8 ; 37, 35). Din cauza păcatului au apărut neputințele și cu acestea s-au instalat în trup și suflet bolile fizice, psihice și demonice. Acestea provoacă omului suferințe care îl sfârșesc și decedază. Potrivit credinței în nemurirea sufletului, după moarte sufletele oamenilor ajung în Şeol (Fac. 37, 35) de unde așteaptă să fie scoase de Dumnezeu, unele la viață veșnică, altele la osândă veșnică (Dan. 12. 2).

Imediat după moarte rudele sau prietenii închideau ochii și gura celui decedat (Fac. 46, 4) și totodată îi dau și ultima sărutare (Fac. 50, 1) după care pregăteau trupul pentru înmormântare Pregătirea consta din spălarea corpului, ungerea cu aromate și înfășurarea într-un giulgiu (II Paral. 16, 14). Din cauza climei înmormântarea se făcea îndată după deces și după așezarea trupului în mormânt pregătit în afara cetății,

excepție făcând numai profeții și regii care se îngropau în cetate. Neînhumarea trupului se considera ca cea mai mare batjocură față de cel decedat (III Regi 16, 4 ; IV Regi 9,10).

Dacă îmbălsămarea nu era practică de israeliți în afară de cea făcută lui Iacob și Iosif în Egipt (Fac. 50, 2. 26) același lucru se poate spune și despre incinerare, considerată ca o fărâdelege sau ca o înăsprire a pedepsei cu moartea. După datina majorității popoarelor orientale, evreii îngropau morții în morminte — peșteri artificiale sau naturale. Mormântul se numea «casa veșniciei» și consta dintr-o bancă pe lângă pereții peșterii sau o piatră pe care era depus mortul. La mormânt, care se acoperea cu o piatră, veneau timp de 7 zile bocitoarele. În el se așezau alături de trup diferite obiecte folosite în viață de cel decedat (Iez. 32, 27). Era vopsit în alb ca să fie văzut de departe și să nu necurățească pe cei ce se atingeau de el. Timp de 7 zile atingerea de

cadavru și de mormânt ncurăța pe om (Num 19. 16). Pe mormânt se obișnuia să se ridice un monument funera cu inscripții, iar mai târziu un mausoleu (II Regi 18, 18 ; Isaia 14, 19).

Cei bogați aveau morminte amenajate în grădini iar cei săraci și străinii se îngropau în cimitire comune (Ier. 26, 23).

După cel decedat rudele și prietenii purtau doliu, ca expresie a durerii. Aceștia își manifestau sentimentele de regret prin bocet, plânset, tânguire, ruperea veșmintelor la piept, șederea în praf și cenușă, post, îmbrăcarea unei haine negre, acoperirea capului și a feței, umblarea fără încălțăminte. Doliul dura 7 zile după rude apropiate, sau 30 de zile în cazuri extraordinare. Preoții purtau doliu numai după decesul rudelor celor mai apropiate, iar arhiereul în caz de blasfemie, când își rupea veșmântul.

Doliul se mai păstra și în caz de felurite nenorociri: foamete, invazia lăcustelor, înfrângerea în război și altele.

11. INSTITUȚII DE DREPT ȘI DE STAT. GENERALITĂȚI LA POPORUL EVREU, ÎN VECHIUL TESTAMENT

La Creație Dumnezeu a rânduit legea morală naturală, omul având în sine ideea de bine și de rău. Înainte de formarea societății existau legi nescrise, după care oamenii se conduceau. La organizarea societății au apărut legile, încă nescrise, acestea toate formând *obiceiul pământului*. Dreptul avea două aspecte: aspectul legilor tradiționale, sau obiceiul pământului, și legea pozitivă, scrisă, stabilită de autoritatea statului.

Toate legile își au izvorul în Dumnezeu. La evrei legile provin de la Moise. Normele legii mozaice formează obiectul instituțiilor de drept. Prin legile de la Dumnezeu se dorea pastrarea credinței monoteiste și pregătirea omenirii pentru venirea Mantuitorului. Legile sunt patrunse de spiritul teocrației, adică poporul are conducător suprem pe Dumnezeu, care își exercita autoritatea prin profeți și regi. Forma de conducere teocratică s-a manifestat prin Moise, Iosua, Judecători, până la Samuel.

Dreptul mozaic cuprindea normele juridice descoperite lui Moise, ca mijlocitor între Iahve și popor. Preoția aaronita preia, prin intermediul dreptului mozaic, din prerogativele religioase.

Legile lui Moise erau de proveniență divină, unele însă provenind din legea naturală, altele din obiceiul pământului (Sabatul, căsătoria) și altele din legislația altor popoare (Legea Talionului).

Legea mozaică cuprindea detalii pentru cazuri particulare, acest aspect aparținând lui Moise. Acesta primește dreptul de a redacta și preciza în detaliu norme juridice. Astfel, legislația mozaică este rod al revelației divine și al geniului lui Moise, aparține divinului în esență și umanului în formă. De-a lungul timpului se dovedește a fi incompletă în diferite probleme, ceea ce a făcut ca în Timpul lui David, acesta să reglementeze cultul, apoi Ezdra face din nou acest lucru, fără însă să fie schimbată esența.

Teocrația apare odata cu eliberarea din robia egipteană, păstrându-se formele patriarhale, însă completate. Astfel, în cartea Ieșirea se dau norme legale referitoare la viața particulară și publică, în Deuteronom sunt repetate și întregite cu un aspect umanitar. Legile sunt formulate la imperativ, iar umanitarismul este unic și specific legii mozaice, ceea ce arată încă o dată proveniența ei divină. Asemănările cu alte legislații sunt doar de forma, fondul fiind total diferit. Obiceiul pământului cuprindea legi din care unele au intrat în legea mozaică. Aceste obiceiuri sunt anterioare lui Moise (concubinajul, dreptul primului născut) și ele dovedesc ca sunt pastrate de la patriarhi în ciuda stării de robie.

În cartea Levitic sunt date principiile vieții religioase și cele ale cultului divin, legi morale, disciplinare și comportamentale legate de legile Deuteronomului, care au contribuit la alcatuirea Misnei și a Talmudului.

Normele care stabilesc raportul dintre statul teocratic și cetățeni formează dreptul intern, care se împarte în drept public (dreptul cetățeanului) și drept particular (dreptul individului).

Dreptul public mozaic

Dreptul public mozaic se ocupa de formele de guvernare și administrare a statului. Astfel, Moise randuiește Judecători peste grupuri de indivizi, randuiește 70 de batrani pentru conducerea poporului, aceștia din urmă fiind reprezentanții poporului. Batranii conduc poporul evreu multe secole. Existența și funcționalitatea lor se bazează pe faptul că erau priviți drept continuatori ai familiei (se ghidau după legea naturală și după obiceiul pământului).

Prin intermediul adunării batranilor, se menținea unitatea de neam și credința. Adunarea batranilor prevedea existența unui singur Dumnezeu, Caruia i se atribuie o singură închinare.

Legea mozaică îl considera pe rege ca locțiitor al lui Dumnezeu și ales al lui Dumnezeu. Moise dă legea de instituire a regalității pentru viitorii regi ai Israelului. În baza teocrației, regatul lui Israel devine astfel regatul lui Iahve. Când regele se urca pe tron, primea Tora, care trebuia să-i amintească permanent că este unsul lui Dumnezeu și că este subordonat lui Dumnezeu. Regele era primul om al statului, și era îndatorat să respecte prescripțiile divine.

În timpul exilului, poporul evreu a fost condus de către batrani și principii. După exil au condus principii, care nu au putut reinstaura teocrația. Astfel, Simon Macabeul își asumă și funcția arhierască, iar Ioan Hircan I (135-104) preia ambele funcții, domnia devenind ereditară.

Dreptul public prevedea și drepturi de judecată a celor ce contraveneau poruncilor divine. Până la Moise, judecata era făcută de capul familiei. Moise așează pe batrani și pe Judecători ca să judece poporul. David reorganizează Judecătoria, care după Solomon își pierde din autoritate, reluându-și rolul în timpul regelui Iosafat (871-849). Iosafat organizează Marele Sinedriu, format din 70 de membri. Unii consideră că Sinedriul ar fi fost înființat în 110, de către Ioan Hircan I. Sinedriul era format din batrani, carturari și fosta arhierie, desfășurându-și ședințele zilnic. După anul 70, Sinedriul își mută reședința în Tiberiada.

Procedura de judecată

Se judeca în numele lui Dumnezeu, iar hotărârea era irevocabilă și definitivă. Judecata se făcea ziua (excepție făcând Sabatul și sărbătorile). Sentințele se dădeau pe loc, oral, fiind necesară prezenta martorilor, iar dacă aceștia lipseau, judecata se făcea sub marturia penitentului. Nu exista drept de apel la o altă instanță. Martorii (minim doi) marturiseau sub jurământ, iar sclavii și femeile nu puteau fi martori. Se aplicau pedepse (amenzi), iar dacă se hotăra omorarea prin lapidare, sentința se executa în afără orasului, martorii aruncând primii cu piatra.

Judecata se ghida după Legea Talionului, care era importantă pentru scopul ei și nu pentru consecințe și care nu promova răzbunarea, ci dreptatea. Pedepsele erau în funcție de gravitatea faptelor, iar străinii trebuiau mai întâi să se circumcida pentru a putea beneficia de judecata evreiască.

Dreptul particular

Legea făcea deosebire între oamenii liberi, sclavi și străini. Oamenii liberi erau israeliții, care erau independenți în fața legii, sub autoritatea lor aflându-se familia și sclavii ei. Există, de asemenea, dreptul întâiului născut, prin care acesta primea parte dublă din moștenire și avea autoritate paternă asupra fraților.

În cazul sclavilor, legea prevedea aspecte care reflecta umanitarismul ei. Codul lui Hamurabi prevedea uciderea celui care adăpostea un sclav fugit, dar legea mozaică acorda libertatea unui sclav de a-și alege alt stăpân.

Nu se interzicea conviețuirea cu străinii, excepție făcând amonitii, moabitii și cele șapte popoare din Canaan. Străinii aveau obligația de a se supune legilor evreilor.

12. FORME DE ORGANIZARE ȘI ADMINISTRARE: TEOCRAȚIA ȘI PROFETISMUL, CONDUCEREA ȘI ADMINISTRAȚIA DE STAT, FUNCȚIONARI DE STAT ȘI AI CURȚII REGALE

Teocrația

Teocrația s-a clădit pe organizarea patriarhală, fiind zidită prin legământul de pe Muntele Sinai. În teocrație, Dumnezeu este Stăpânitorul absolut, El are toată puterea, teocrația având la bază caracterul unic prin care Israel intra în legătură cu Dumnezeu. Raportul unic are ca scop împlinirea planului de mântuire a lumii.

Evreii au cunoscut voia divină prin legi. Legile au asigurat și organizarea, funcționarea și guvernarea statului evreu, în care adevăratul conducător, legiuitor și judecător este Dumnezeu, Care Se manifestă prin locuitori. Dumnezeu își manifestă prezența prin Sortii sfinți (Urim și Tumim), de asemenea prin minuni și pedepse. Conducătorii trebuiau să păstreze și să respecte legea divină, ei având de asemenea puterea legislativă. Puterea executivă o detineau bătrânii și principii. Forma deplină a teocrației apare la Moise, se continuă în timpul lui Iosua și al Judecătorilor, până la Samuel.

În timpul lui Moise, puterea legislativă, judecătorească, executivă și preoțască (până la preoția aaronită) era deținută de către Moise, în timp ce administrarea statului era în mâinile bătrânilor, iar preoții și arhiereul păstrau Legea. Moise era ajutat la judecarea poporului de către judecători, care erau și ei împărțiți în judecători superiori și judecători inferiori. Adunarea celor 70 de bătrâni încetează după Moise.

După Iosua, conducătorul nu a mai fost unic, pentru că seminciunile nu mai aveau unitatea necesară, de aici căzându-se în idolatrie. Judecătorii conduc acum doar o parte din popor, între anii 1200-1032 î.Hr. Conducerea judecătorească nu era ereditară, judecătorii neputând semna distincte. În perioada regalității, regele conducea poporul ca locuitor al lui Dumnezeu, fiind ajutat de slujitorii de la curte și de bătrâni. După exil, se pierde forma unitară de conducere, conducerea ajungând acum în mâinile bătrânilor și ale principilor.

Profetismul

Profetismul este o instituție religioasă care s-a format în timpul lui Moise, fiind făgăduită de Dumnezeu (*Deuteronom 18, 15-22*). S-a dezvoltat în timpul lui Samuel și Neemia, fiind rânduit pentru garantarea împlinirii poruncilor divine. Prin proroci Dumnezeu amintește regilor că sunt obligați să respecte legământul cu Dumnezeu. De asemenea, prin proroci se manifestă și voința lui Dumnezeu în mod direct, starea religioasă-morală a profetilor putând influența respectarea legământului. Prin profeți, Dumnezeu avertiza poporul pentru greselile sale.

Cuvântul „profet” înseamnă a vorbi în locul cuiva, a vedea dinainte. Profetii muștrău pe pacatoși, amenințau cu pedepsele divine și asigurau poporul de împlinirea timpurilor mesianice. Au existat și profeti falși, care erau interesați doar de propria persoană.

Conducerea și administrația de stat

La binecuvântarea lui Iacob și la profetia lui Valaam despre steaua din Iacov este amintit sceptrul sau toiagul, ca semn al puterii regale. Samuel instituie regalitatea, Saul fiind uns primul rege

(1032-1012). David stabileste apoi ereditatea în ocuparea tronului, între domnia fiului său, Solomon, și anul 587 î.Hr. perindându-se la domnie 20 de regi.

Regatul de Nord a pastrat regalitatea din 932 până în 722 î.Hr, în acest timp perinzându-se la domnie 19 regi, ocuparea scaunului făcându-se de cele mai multe ori prin uzurpare.

Organizarea teocratică se prelungește în timpul conducerii regale. Regele conducea poporul în ascultarea Legământului, primind Tora (Legea lui Moise- Pentateuhul). Regatul nu a primit numele regelui în funcție, ci s-a numit „regatul lui Iahve”. Regele era ajutat de funcționarii de la curte, de bătrâni și era supravegheat de profeti. El trebuia să fie ales din poporul lui Israel, ungerea în rege fiind făcută de către profeti, în particular, sau de către arhierii în public.

Regele avea vesminte albe sau purpurii, diadema, lancea (în loc de sceptru, coroana (apare la David), sceptru (toiag din lemn împodobit cu aur), brătara de aur, tronul (simbol al majestății regale, care era văzut ca tron al lui Iahve, poziționarea să însemnând înălțimea Celui ce sta pe el). Cel ce se așeza de-a dreapta tronului regal avea parte de o cinstită deosebită. Când era așezat pe scaun, regele depunea jurământ pentru respectarea Legii și ascultarea lui Dumnezeu și urma apoi jurământul bătrânilor, de supunere și credincioșie.

Oamenii din provincie îl vedeau pe rege ca pe Dumnezeu. Onorurile de care avea parte regele erau următoarele: avea loc rezervat la Templu, locuia la Palat, avea trasura specială, suita și garda regală formată din mercenari filistenii care păzeau Palatul și haremul. Uzurpatorul era omorât, garda regală executând pedepsele cu moartea.

Îndatoririle regelui erau de a nu-și spori armata, de a nu face lux la curte și de a nu avea multe femei. Regele era conducător suprem, avea dreptul de a declara război, dar nu dădea legi. Regele David a organizat cultul, a mutat capitala la Ierusalim, a numit prefecți în provincii.

e. *Funcționarii de stat și ai curții regale.* După Vechiul Testament, regii erau ajutați în administrarea și conducerea statului de următorii funcționari de stat : consilierii, recrutați dintre principii și bătrânii poporului. Tot în rândul lor sunt socotiți profeții cu care regii credincioși se consultau în cazuri deosebite. Apoi fiii regelui, numiți înalți slujitori sau cei dintâi urmași ai regelui. După aceea arhierul, ceea ce este firesc având în vedere caracterul teocratic al statului iudaic. Cel mai de seamă dintre consilieri se numea «prietenul regelui». Al doilea funcționar de stat era *cancelarul*, însărcinat cu fixarea în scris a evenimentelor din timpul guvernării regelui. El avea probabil cel mai mare rol în stat, în sensul că aducea în memoria regelui toate treburile importante pe care urma să le îndeplinească. Funcția lui înaltă se deosebea de cea a *secretarului*, cel de al treilea funcționar, care se ocupa cu eliberarea actelor oficiale, purtarea corespondenței regelui cu slujbașii săi și cu autorități din afară

Comandantul armatei, era penultimul funcționar de stat care, în lipsa regelui, conducea soldații în luptele împotriva dușmanului (II Regi 11).

Ultimul funcționar de stat era șeful gărzii regale care s-a dovedit o persoană importantă în alegerea noului rege și în organizarea puciurilor militare.

Existau mai mulți funcționari ai curții regale, care aveau diverse însărcinări în privința bunului mers al activității casei regale.

13. DREPTUL MOZAIC

Chestiuni de drept mozaic: dreptul personal și matrimonial. Căsătoria legală și de levirat. Drepturile și îndatoririle soților. Divorțul. Proprietatea, împrumutul și moștenirea.

Dumnezeu este izvorul binelui, adevărului și dreptății. Obiceiul pământului arată drepturile particulare, iar tot ce contravenea obiceiului era socotit nedrept. După ieșirea din Egipt, Moise a

dat legi pentru cauzele importante și repetate, ele fiind scrise în ordinea promulgării. Legile lui Moise sunt marcate de umanism și spirit de toleranță.

Dreptul personal (particular)

Legea lui Moise a venit cu prescripții în ceea ce privește persoanele particulare. Dreptul personal sta în stransă legatură cu dreptul public (comunitar). În fața legii evreii erau „frați”, adică aveau aceleași drepturi și îndatoriri. Legea făcea deosebire între categoriile sociale, între cetățenii liberi, sclavi și străini.

Obiceiul pământului oferea tatălui mai multe prerogative decât Legea mozaică, astfel ca după Legea mozaică el nu mai putea dispune de viața familiei sale, nici de cea a sclavilor săi. Dacă existau conflicte care duceau la lovirea părintelui sau în cazul în care fiica dezonoră familia, atunci judecata se făcea în mod public iar tatăl nu avea dreptul să se răzbune. Legea înlătura astfel abuzurile de autoritate.

Întâiul născut avea privilegii în fața fraților, moștenea o parte dublă de avere, după moartea tatălui înlocuia autoritatea acestuia și avea prerogativele sacerdotale ale familiei.

Aceste obiceiuri veneau din obiceiul pământului. Astfel, capul familiei putea să dea dreptul întâiului născut altui copil al său. Legea urmărea limitarea săraciei și stopa alcatuirea marilor latifundii. Legea prevedea de asemenea dreptul străinilor și calatorilor de a intra pe proprietatea cuiva pentru a se hrăni. Anul Sabatic era considerat anul săracilor, ei putând în acest an să culeagă roade de pe orice proprietate, la fel și străinii. Legea cerea blândețe și îndurare față de săraci și nu oprea contactul cu străinii, ei existând permanent printre evrei și putând chiar să aducă sacrificii la Templu. La judecată evreul și străinul se bucurau de aceleași privilegii. În cazul împrumutării unui străin, evreul putea cere dobândă.

Dreptul matrimonial.

Obiceiul pământului avea legi și pentru căsătorie, pe care Moise le colecționează și le adaptează. Prima condiție în vederea căsătoriei era aceea ca tinerii să fie de aceeași credință, dacă un evreu voia să se căsătorească cu o străină, aceasta trebuia să treacă la Legea mozaică. Căsătoria cu femeia canaanită era interzisă. Barbații de alt neam care voiau să se căsătorească cu o evreică trebuiau să se circumcidă. A doua condiție era să nu existe grade de rudenie cosangvine, sau prin înscrisire. Căsătoria dintre ascendenți și descendenți erau interzise. În privința vârstei nu existau prescripții. Talmudul prevedea pentru baiat vârsta de 18 ani și pentru fată minim 12 ani. Fetele unui israelit care nu avea frate erau obligate să se căsătorească cu barbați din aceeași familie sau din același trib, pentru ca averea să nu fie instrăinată.

Căsătoria de levirat

Evreii înțelegeau procrearea ca scop al vieții. Lipsa copiilor presupunea neîmplinirea destinului. Dinaintea lui Moise exista un obicei: dacă un evreu murea fără urmași, următorul frate necăsătorit trebuia să ia văduva de soție. Primul născut era urmașul mortului, moștenind numele și averea “tatălui”. Obiceiul se referea doar la frații după tată. Moise reglementează acest obicei, aducându-l la rangul de Lege. Fratele mortului putea refuza să se căsătorească cu văduva. Femeia îl descălța în public la un picior, îl scuipa în față și îi adresa anumite cuvinte (*Deut. XXV*).

Îndatoririle și drepturile reciproce ale soților

Faptul ca soțul își cumpăra femeile, implica o dependență a acestora față de el. În alte civilizații, barbații își cumpărau soțiile, ceea ce însemna ca aveau drept de moarte asupra lor. După Legea mozaică, soția nu este proprietatea barbatului ei, ea este dependentă de soț (pentru orice acțiune

avand nevoie de acordul lui), i se adresa soțului cu “Stapânul meu” iar soția răscumparată avea mai puține drepturi decât cea nerăscumparată.

Sotul hotara singur dacă ramane monogam sau poligam, dacă rascumpara o soție (50 de sicli) putea deveni poligam, dacă lua o femeie în căsătorie aceasta devenea soție cu drepturi depline. Sclava ajunsa soție nu putea fi vanduta iar copiii sclavelor aveau statutul de robi. Soții erau obligați să păstreze fidelitatea conjugală. Incălcarea fidelității (adulterul) se pedepsea cu moartea, pedeapsă valabilă pentru ambii adulterini.

Adulterul reprezenta relația unui barbat cu o femeie maritată sau cu o logodnică, sau cu o văduvă, care astepta căsătoria de levirat. În cazul bănuielii de infidelitate, barbatul cerea femeii să dea un juramant de curățire (zelotipie). Acest juramant se desfasura astfel:

- femeia venea la Cort (Templu) unde aducea ca jertfa o cantitate de făină de orz.
- preotul o pune sa stea fără voal și cu părul despletit.
- preotul umplea un vas cu apa din lavoarul preoților, în care punea praf din curtea preoților.
- rostea un juramant infricoșător, cu blesteme.
- la fiecare formulă femeia răspundea “Amin”.
- preotul scria blestemele pe hârtie, pe care o spăla apoi cu apa din vas.
- se ardea jertfa pe altar.
- femeia bea apă din vas, iar apoi se aștepta ca starea sănătății ei să reflecte adevărul.

Divorțul

Dreptul la divorț aparținea doar barbatului. La apariția influențelor romane și grecești au apărut și situații de divorț din partea femeii. Primul caz cunoscut este acela al Salomeei, una din femeile lui Irod cel Mare.

Femeia putea să-și paraseasca barbatul. Legea nu prevedea motive de divorț. Odata cu practicarea divorțului, barbatul putea invoca orice motiv. Chiar și simpla cerere declarată devenea hotărâre de divorț. Cartea de divorț se dădea femeii, ea putând dovedi astfel că este o femeie liberă, ce se poate recăsători. Divorțul reprezenta o situație rară în civilizația iudaică, el fiind văzut ca o acțiune malefică împotriva familiei.

Proprietate, împrumut, moștenire.

Evreilor le-a fost promisa de catre Dumnezeu Țara Canaanului. Legea lui Moise prevedea unele îndatoriri pentru pastrarea ei. Astfel, ei nu erau stapânitorii pământului, ci doar se foloseau de el (uzufructuari), Dumnezeu fiind stăpânitorul absolut. În Anul Sabatic nu se lucra pământul, serbându-se în acest an Sabatul Domnului. În Anul Jubileu, fiecare evreu care-și vânduse pământul îl recăpăta fără răscumpărare.

Principii pentru Anul Jubileu. Vinderea unei proprietăți avea valoare oscilantă. Anul Jubileu se număra de la anul intrării în Canaan. Vanzarea pământului nu era de fapt o vanzare propriu-zisa, ci mai degraba o arendare a lui.

Vanzătorul avea dreptul de a cumpara proprietatea înstrăinată, aducând diferența de bani până la Anul Jubileu. Dreptul de răscumpărare se extindea asupra pământului, caselor din sate și târguri neînconjurate de ziduri, precum și la casele leviților, cu pământurile aferente. Făceau excepție casele din orașe, care se rascumparau doar în primul an de la vazare, ele nefiind retrocedate la Jubileu. Pământurile consacrate lui Dumnezeu nu se retrocedau. Dacă cineva cumpara un teren și-l consacra lui Dumnezeu, la Jubileu îl primea inapoi cel de la care îl cumpăruse. Toate aceste principii au dus la neformarea latifundiilor și la necaderea în săracie a unora.

Împrumutul. Existau prescripții care fereau pe datornicul sărac de asuprirea creditorului. Legea interzicea dobanda la împrumut (doar pentru străini dobanda era valabilă), lipsa dobânzii fiind

considerată un act de caritate. În cazul în care împrumutul era mare se putea cere “gaj” sau ipotecă, dar creditorul nu putea să-și aleaga obiectul ipotecat și dacă datornicul nu avea lucruri de prisos pentru gaj și trebuia să amaneze lucruri de maxima folosință (râșnita, haine de deasupra), Legea delega creditorul să le înapoieze la apusul soarelui.

În Anul Sabatic nu se cerea înapoi împrumutul. Dacă nu se înapoiau banii la termen, se vindea casa și terenul și chiar soția, fiica și familia datornicului. Aceste dispoziții au existat în obiceiul pământului, iar Moise le-a colecționat și le-a reformulat.

Moștenirea. După moartea tatălui, averea se împărțea, primul născut primind o parte dublă. Dacă un barbat avea mai multe soții, primul născut din tatăl era întâiul. Acesta prelua prerogativele tatălui (îngrija de soțiile tatălui și de surorile nemăritate). Iacob tratează pe copiii concubinilor ca pe toți ceilalți copii ai săi. Legea pământului nu prevedea nimic strict pentru copiii concubinilor. Legea mozaică acorda drepturi egale pentru toți copiii unui tată.

Fetele nu moșteneau părinții. Ele primeau doar o zestre la căsătorie (chiar și pământ în cazul în care se căsătoreau cu un barbat din aceeași seminție). În cazul lipsei băieților, fetele moșteneau egal averea, iar în cazul lipsei copiilor, averea se împărțea rudelor (frații tatălui, unchii tatălui sau pe linie paternă, astfel neînstrăinându-se averea.

Văduvele nu moșteneau soțul (lucru care ducea la nefracționarea proprietății). Ele se putea vedea nevoite să plece din casa soțului. Prin testament se lasa o parte de moștenire văduvelor. În timpul Macabeilor, o parte din captura de război se acorda văduvelor. Profeții au certat poporul pentru lipsa de respect față de văduve.

Un copil adoptat avea drepturi egale de moștenire cu cei legitimi.

14. DREPTUL PENAL: Abateri, delict, pedepse, instanțe de judecătă și procedura judecătorească. Sinedriul. Relațiile Israelului cu alte popoare

Dreptul penal se baza pe Legea Talionului, care stârpea răul prin descurajarea tentativelor de a face rău și prin preîntâmpinarea săvârșirii unor abateri.

Păcate împotriva lui Dumnezeu.

Pentru evrei o abatere reprezenta o nedreptate împotriva statului și a societății, deci păcat împotriva lui Dumnezeu. Păcatele împotriva lui Dumnezeu reprezentau un păcat împotriva armoniei universale (“s-a întinat pământul...” Lev. 18, 25). Pentru evrei cele mai mari păcate erau cele care ofensau pe Dumnezeu, descrise în primele patru porunci ale Decalogului: idolatria era considerată crima de înaltă trădare față de conducătorul suprem al poporului și se pedepsea cu moartea, chiar și când era vorba de o cetate întreagă. Superstiția, vrăjitoria, necromanția, proorocia falsă, blasfemia sau hula împotriva lui Dumnezeu se pedepseau cu moartea.

Profanarea Sabatului reprezenta atingerea majestății divine. Omiterea circumciziei, refuzul consumării mielului pascal, mâncarea părților din jertfă care erau pentru altar, consumarea mielului pascal cu necurați, consumarea sângelui, toate acestea erau de asemenea pedepsite cu moartea.

Abateri împotriva autorității statale (regi, judecători, loctiitori ai lui Dumnezeu).

După abaterile contra teocrației urmau cele comise împotriva autorității statale, respectiv contra conducătorului statului, judecătorilor și a celorlalți reprezentanți ai puterii, deoarece conducătorii văzuți erau socotiți loctiitori ai lui Dumnezeu, sau mai bine zis executivi ai Legii Sale sau supraveghetori ai împlinirii ei.

Păcate împotriva părinților.

Maltratarea, blestemarea, neascultarea de părinți aduceau moartea, părinții fiind loctiitori ai lui Dumnezeu în familie. Homosexualitatea și pederastia erau o profanare a naturii umane. Evreii se

fareau să puna la jug doua animale diferite, să semene o țarină cu doua feluri de semințe și să schimbe veșmintele.

Adulterul era aspru pedepsit, mai usor pedepsit doar în cazul în care femeia era sclava. Violarea castitatii se pedepsea aspru, o fecioara nelogodita și necinstita trebuind să fie luata de soție fără a o alunga vreodata. Dacă fecioara era logodita se aplica pedeapsa cu moartea pentru amandoi. Dacă un viol se petrecea în cetate se pedepsea inclusiv cea violată, fiindcă se considera că a consimțit, altfel ar fi putut striga, pe când dacă se petrecea pe câmp, era pedepsit doar violatorul. O fecioara ce nu-si pastra castitatea era ucisa cu pietre în fata usii casei. Dacă o fecioara era acuzata de desfranare și se dovedea contrariul, cel vinovat era pedepsit.

Legatura barbatului cu femeia în timpul necurăției se pedepsea cu moartea. Pentru leziunile corporale intenționate se pedepsea pe măsura faptei. Clevetirea, calomnia se pedepseau cu severitate, aplicandu-se pedeapsa pe care cei ce acuzau pe nedrept ar fi dorit să o aplice celor pe care-i nedreptăteau. Pentru crima se rasplatea cu moartea celui ce a savarsit-o, neexistand posibilitatea împăcării. Animalele care cauzau moartea trebuiau ucise. Dacă animalul era periculos și stapanul nu avea grijă de el, acesta era și el omorât. Dacă un animal omora un sclav, stapanul animalului trebuia să plateasca răscumpararea sclavului, adică 30 de sicli.

Pentru uciderea fără voie existau cetati de azil, unde ucigasul fără intenție se putea refugia. Razbunatorul sangelui era ruda cea mai apropiata, iar dacă acesta refuza, era dezonorat. Obiceiul razbunarii sangelui era mai vechi decât Legea lui Moise. Dacă nu se cunostea ucigasul, cea mai apropiata cetate trebuia să aduca un serviciu de expiere a crimei. Paricidul și sinuciderea nu erau prevazute în Lege. Avortul nu este amintit deoarece creatia era rostul vietii. Legea pedepsea abuzul de incredere, cel acuzat trebuind să plateasca despagubire.

În cazul furtului, dacă obiectul era gasit complet și putea fi folosit, trebuia data o despagubire dubla. Dacă obiectul nu se recupera, în cazul unei oi, se dadeau inapoi patru, iar în cazul unui bou, se inapoiiau cinci boi, fapt care descuraja hoția. Dacă cineva era surprins noaptea la furat, stapânul putea sa-l omoare. Dacă era în zori, cel care fura era prins și judecat. Legea prevedea pedeapsa cu moartea, pedeapsa corporala și amenda, ca pedepse pentru furt.

Pedeapsa cu moartea se aplica pentru crima voluntara (razbunatorul sangelui), rapire de persoane în scopul sclaviei, blasfemie, profanarea Sabatului, vrajitoria, magia, necromantia, prostitutia unei fiice de preot, pacatul impotriva parintilor, abuzul în relatiile sexuale (adulterul, incestul, sodomia, bestialitatea).

În cazul pedepsei cu moartea din partea societatii, se aplica pedeapsa cu moartea prin lapidare, primul care arunca trebuind să fie martorul\martorii. Pedeapsa se termina cu expunerea celui ucis spre oprobiul public, de obicei prin spânzurare de copaci. Chiar și cei astfel expusi erau inmormantati la caderea serii. O altă pedeapsă cu moartea menționată de Vechiul Testament, este dezmembrarea, tăierea corpului în bucăți. Crucificarea nu este amintită în Vechiul Testament. Ea se practica la persi, greci și romani. Prima mentiune a unei crucificari se face de catre Iosif Flaviu, care spune ca s-ar fi petrecut în timpul lui Antioh IV Epifanes. Crucificarea nu era aplicata în cazul cetatenilor romani. Zdrobirea fluierelor picioarelor insemna taierea oricarui sprijin. Vina era scrisa pe o tablita deasupra capului. Se obișnuia ca victimei să i se dea o băutura ametitoare.

Arderea de viu se aplica doar în cazul fiicei de preot prostituate și în cazul căsătoriei unui barbat cu mama sau cu fiica.

Pedeapsa corporala se manifesta prin biciuirea barbatului care a acuzat pe nedrept și a fiului neascultator și era facuta prin 40 de lovituri în public.

Amenzile nu se plateau statului sau comunitatii. Se aduceau sume de bani preotilor pentru achitarea unor servicii religioase. Amenda se dădea ca o compensație pentru persoana lezată.

Barbatul ce-și defăima soția trebuia să plateasca tatălui acesteia. Dacă animalele cuiva distrugeau o holdă, despăgubirea se făcea la valoarea celei mai bune recolte.

Pentru evrei nu exista pedeapsa cu închisoarea. Pana la exil închisoarea se folosea doar pentru cei aflați în așteptarea judecării, abia după exilul babilonic aparând la evrei.

Instanțe de judecătă

În timpul patriarhilor, tatăl avea puterea judecătorească asupra familiei, aspect valabil și în cazul șefului de trib. Moise își exercita aceasta funcție în deșert. El instituie judecători peste 1000, 500, 100, 50, 10 oameni, alesi dintre batranii poporului. Iosua Navi urmează ca Judecător după Moise. În timpul lui Samuel, ultimul dintre Judecători, fiii lui nu făceau dreptate încurajând mita și părtinirea, ceea ce a dus la întemeierea regalității. Solomon cere înțelepciune de la Dumnezeu pentru a judeca poporul. Cartile Vechiului Testament arată ca judecata regelui apare și în situații neînsemnate, dacă se făcea apel la ea, dar celelalte pricini vor fi cercetate ca și până acum de judecătorii care existau în fiecare așezare evreiască (de obicei 7 în cetățile mari, 3 în cele mai mici). Ei funcționează continuu, judecând la porțile cetății. Dacă judecătă implică o pedeapsă, judecătorii o impuneau. Pedeapsa capitală se aplica pe loc de către martori. Judecătorii aveau voie să nu plece urechea la zvonuri și bârfe, nu puteau să primească daruri (mită), nu erau desemnați oficial. Erau promovați din rândul poporului ca judecători cei mai onești și mai înțelepți.

Au apărut Judecători de cariera instituiți din dispoziție regală, de pe regelui Iosafat (2 Cron. 19, 4-11). Același rege a instituit la Ierusalim un tribunal din preoți, leviti și conducători ai familiilor Israelite. Tribunalul era prezidat de Marele Preot în problemele religioase, sau de șeful Casei Regale în probleme politico-administrative. Judecătorii oficiali nu excludeau pe bătrânii de la porțile cetății.

Marele Sinedriu

Se numea și Sanhedrin. Era un tribunal ecclesiastic politic suprem. Rabinii spuneau că acesta și-ar fi avut originea în vremea lui Moise, prin adunarea celor 70 de batrani. Încă nu există o atestare a realității întemeierii lui în acea perioadă. A fost organizat în perioada persană (538-333 î.Hr.). Evreii și-au alcatuit o autoritate proprie, capabilă să-i conducă mai îndeaproape, să le garanteze respectarea tradițiilor și să-i îndrume în spiritul Legii dumnezeiești. Acest Sinedriu era format din șefii de familie, preoți și laici, care aparțineau aristocrației. În perioada greacă (202-164) acest organism era amintit sub numele de Gherasia (de la gherontos- batran). Stăpanirea greacă le-a lăsat evreilor o mare libertate de organizare, cu condiția recunoașterii autorității, astfel că Marele Preot și sinedriul detineau atribuții deosebit de importante. Când s-a produs mișcarea de independență a Macabeilor, aceștia au vrut să ia toată forța religioasă și politică, deci Marele Sinedriu a fost restrâns în activitate. Are o nouă perioadă de înflorire sub stăpanirea romană. Irod cel mare a avut o atitudine conflictuală cu Marele Sinedriu, la începutul domniei sale omorând 45 din cei 70 de membri ai Sinedriului. Cei care i-au înlocuit pe cei ce muriseră erau fideli lui Irod.

În timpul lui Arhelau, puterea Sinedriului se întindea doar în Iudeea și Samaria, iar în timpul procuratorilor romani, el își recuperează importanța, apărând în vremea Mantuitorului ca cea mai înaltă curte de justiție a națiunii, fiind numit încă uneori Adunarea Batranilor. După anul 70, Sinedriul s-a desființat, la Iabne reconstituindu-se un tribunal iudaic cu o autoritate limitată.

Era compus din 71 de membri, arhiereul fiind președinte. Nu se știe care era modalitatea de recrutare a membrilor, dar acest organism avea caracter aristocratic, compus din reprezentanți de frunte ai preotimii (saduchei), și învățători de lege (farisei). Există probabil o consultanță a celorlalți membri care se retrăsese. Un membru nou era numit pe viață și era primit prin

punerea mainilor din partea celorlalti membri. Iosif Flaviu îi imparte pe membri Sinedriului în arhieriei, carturari și batrani. Arhieriei aveau primul rang și în aceasta categorie intra arhierul în functie, arhieriei pensionati, membri ai familiilor acestora sau sefi ai principalelor familii sacerdotale. Cărturarii aveau mare influență în Sinedriu, datorită pregătirii lor. Batranii puteau fi atat preoți cât și laici și erau promovati din familii de rang inferior.

Sinedriul își putea exercita autoritatea și asupra diasporei. Se ocupa de problemele de ordin spiritual și religios; nu era un tribunal de apel la care să ajunga cazurile nesolutionate în tribunalele locale. Se ocupa numai cu problemele grave (idolatrie, profeti mincinosi, abateri ale Marelui Preot). Avea și o trupa de soldati care executau pedepsele și aveau grijă de buna randuială. Era supus însă procuratorului roman. Dacă pronunta o pedeapsa cu moartea, aceasta trebuia aprobata de procurator. Functiona în orice zi în afără de zilele de sarbatori, dar numai ziua.

Membrii se asezau în semicerc, presedintele statea în mijloc, avand langa el doi vicepresedinti. Unul dintre acesti doi vicepresedinti putea sa-l înlocuiasca pe presedinte în cazul lipsei acestuia. La marginea semicercului statea cate un grefier care scria tot ce se discuta. Acuzatul venea într-o atitudine umila în fata semicercului. Sinedriul se intalnea, de regulă, în vecinatatea Templului. Un proces avea loc fie în urma unui denunt al unei persoane prejudiciate, sau în cazurile de culpă religioasă, precum idolatria și blasfemia, tribunalul se întrunea în urma unui denunț făcut de către cel ce controla abaterile de această natură. Judecătorii stateau pe scaun sau pe perna iar la pronuntarea sentintei se ridicau în picioare. Acuzatul putea să se apere sau să aiba chiar un reprezentant, nu chiar un avocat, ci mai degraba un martor. Trebuia să existe cel puțin doi martori ai acuzarii, cu atat mai mult în cazul pedepsei capitale. Marturiile erau verificate de judecători, iar minciuna era pedepsita dur. Femeile și sclavii nu puteau depune marturie. În situatii mai puțin importante, sentinta se pronunta și se executa în aceeasi zi. În rest, se cerea ca judecata, pronuntarea sentintei și executarea să se faca în zile diferite, pentru a se putea evita eventualitatea unei erori judiciare, dusă la îndeplinire cu grabă. Timpul de judecãta era de obicei dimineața. Dacă nu se putea stabili adevarul, se recurgea la prestarea de juramant. O alta modalitate era tragerea la sorti.

Relatiile Israelului cu alte state

Evreii au avut misiunea de a pastra credinta monoteista, de aceea au fost feriti de neamurile politeiste. Contactul cu alte neamuri a fost interzis, în sensul amestecului și a influentelor politeiste asupra evreilor, nu în sensul influentelor pozitive pe care au putut aduce evreii în viața celorlalte popoare. În acest sens, legea prevedea obligatia evreilor de a iubi pe străinii care voiau să se instaleze în Tara Sfanta. Doar legaturile cu canaaneeii erau interzise cu strictete. Astfel, și David și Solomon au stabilit relatii comerciale cu alte state, mai ales cu fenicienii și amoniții. Cand se incheia o înțelegere la nivel de stat, se incheia un juramant, se dadea un ospat ca semn al dorintei de durabilitate a legământului incheiat. Conform obiceiului pământului, jurământul se incheia cu junghierea și despicarea în doua a unui animal, cei care incheiasera juramantul trecand printre cele doua parti ale animalului. De aceea a aparut și expresia „a taia legamantul”, nu ca rupere a lui, ci ca o consfințire.

Dupa împartirea regatului, relatiile cu străinii au devenit nefaste. Cele doua parti au cerut ajutor străin, ceea ce a dus la amestecarea străinilor în existenta statului evreu, pana la supunerea lor. Profetii s-au impotrivit aliantelor cu străinii intrucat aceste aliante reflectau neincrederea în ajutorul divin. Solii altor popoare erau inviolabili, ei purtand demnitatea poporului pe care îl reprezentau.

15. DATE GENERALE DESPRE CULT ȘI RAPORTUL CULTULUI MOZAIC CU CEL AL POPOARELOR PĂGÂNE

Cultul divin înainte de Moise. Cuvantul „cult” vine de la termenul latin „collo, -ere= a lucra pamantul, a îngriji, a cinsti, a onora, el desemnând acțiunea de cinstire a lui Dumnezeu, cultivarea sentimentului de cinstire a divinității, ideea de divinitate fiind sădită în inima omului. Dumnezeu a sădit în firea omului la creație conținutul ideii de divinitate și acesta își va manifesta dependența față de Creatorul său prin acte interne și externe, care formează cultul divin. Primii oameni și-au arătat sentimentul de adorare a lui Dumnezeu pe cale internă, în sensul că ei se supuneau voii divine.

Cultul divin îmbracă și o forma externă, după căderea omului în păcat. Prin actele externe se dovedeste adorarea ființei supreme. Cain și Abel aduc jertfe, dar Dumnezeu aștepta și o angajare internă a sufletului omului. Partea externă (formală) este desăvârșită de forma internă (sentimentul religios interior). Oamenii au fost dintotdeauna religioși, dar au avut o formă externă diferită a cultului. Urmașii lui Cain au trecut la idolatrie și sacrificii umane, Dumnezeu fiind confundat cu creația și trecându-se astfel de la monoteism la politeism.

Avraam este ales pentru păstrarea religiei și cultului divin adevărat și pentru pregătirea omenirii pentru venirea Mântuitorului. În timpul patriarhilor cultul avea forme simple, sacrificii și invocări ale numelui divin. În locul teofaniilor se ridicau altare din piatră necioplită și pamânt pe care se săvârșeau jertfele. Partea din jertfe pentru Dumnezeu se mistuia prin foc, omul consumând cele rămase ca semn al comuniunii cu divinitatea. Se practica și înălțarea unor stalpi comemorativi pe care se turnau materiale lichide pentru jertfa (untdelemn, vin), ceea ce se numește libațiune. Prin jertfe se manifesta credința și se păstra legătura cu Dumnezeu.

În Egipt evreii păstrează riturile din timpul patriarhilor, jertfind animale, respectând sabbatul și unele sărbători. Ei respectă circumciderea, iar consumarea animalelor sugrumate și a sângelui erau interzise. Suferă probabil și unele influențe de la egipteni, dovadă momentul din pustiu legat de vițelul de aur, care era dorința unei reprezentări idolatre a divinității.

Cultul divin mozaic. Poporul evreu trebuia să aibă un cult bine dezvoltat. Statul teocratic avea legi referitoare la viața religioasă. Moise organizează și perfecționează cultul divin mozaic pentru a ajunge la misiunea dublă alui Israel, păstrarea credinței în unicul Dumnezeu și pregătirea omenirii pentru venirea Mântuitorului. Moise înființează noi instituții religioase. Formele externe trebuiau să fie manifestări ale sentimentelor interne. Manifestarea externă trebuia să fie o acțiune simbolică a sufletului. Toate actele cultice erau marcate de o însemnătate simbolică.

Semnificația simbolică difera de la un popor la altul, datorită concepției religioase. Evreii se deosebeau de alte popoare pentru că Dumnezeu a făcut cu ei un legământ special, prin care se restabilește legătura omului cu Dumnezeu, ruptă prin păcat. Dumnezeu a rânduit un ritual prin Moise, a ales un loc special pentru practicarea lui și un personal de cult, preoții aaroniți.

Dacă Dumnezeu le-a rânduit, înseamnă că trebuiau respectate indicațiile pentru a ajunge la comuniunea cu Dumnezeu. Cultul arată că omul intră în legătură cu Dumnezeu după ștergerea pacatului (prin jertfe). Jertfele mozaice au urmărit să conștientizeze existența pacatului și necesitatea ștergerii lui. Totuși nu au reușit să aducă cu adevărat iertarea păcatelor. Instituțiile religioase vechi-testamentare au anticipat și simbolizat instituțiile nou-testamentare.

Sacrificiile Legii Vechi au doua insemnatati:

- simbolică- se refera la actul jertfei în sine. Omul este conștient de păcatele sale și de vinovăția lui, el aducand o altă viață ca dar divinității în locul său. Jertfa îl înlocuiește pe om și îl reprezintă în același timp.

- tipică- specifică poporului Israel, care nu se referă doar la acțiuni de cult ci și la celelalte instituții rânduite de Dumnezeu. Pornește de la cea simbolică, bazându-se pe aceasta. Acțiunile, instituțiile și faptele Vechiului Testament sunt oglinda celor instituite de Mântuitorul în Noul Testament. Cultul mozaic are un caracter tipic, întruchipat de persoana Mântuitorului, prin faptele și învățăturile Lui. Jertfele Vechiului Testament s-au concretizat în jertfa de pe Golgota. În cultul Legii Vechi s-a aflat tainic cultul Legii Noi. Datorită caracterului tipic, cultul mozaic se diferențiază de cultele pagane (externe, formale).

Raportului cultului divin cu cultele pagane. Există deosebiri radicale între cultul divin mozaic și cultele păgâne din punct de vedere al concepției despre Dumnezeu. Deosebirea evidentă dintre acestea o confirmă faptul că israeliții au un cult bazat pe descoperirea supranaturală, iar păgânii pe descoperirea naturală, adică primul are garanția Revelației supranaturale, iar cel de al doilea se bazează pe Revelația naturală, în prima situație, izvorul revelației fiind Dumnezeu, iar în cea de a doua, omul. Unele practici seamănă datorită faptului că ambele forme au pornit de la revelația primordială, cea a protoparintilor Adam și Eva. Unele din miturile și practicile cultelor păgâne care se aseamănă cu cele din cultul mozaic se explică prin faptul că Revelația divină prima dată a fost păstrată în întregime în Vechiul Testament, iar în religiile idolatre s-a conservat în proporții foarte reduse, din cauza ideilor false născocite de acestea. Fiind denaturată Revelația primordială, oamenii stăpâniți de păcat au ajuns la credințe false despre Dumnezeu, lume și om. Moise a pastrat manifestări cultice care erau compatibile cu cinstirea adevăratului Dumnezeu, respingând pe cele care erau în contradicție cu aceasta. Asemănarile formale (locasuri, personal de cult) nu sunt identice și nu se suprapun cu cele de fond. Prin urmare, cultul mozaic, în raport cu cele păgâne, prin conținutul adânc al ideilor religioase, care formează nucleul formelor de manifestare religioasă se deosebește în mod cert. Acest raport se poate urmări făcând o comparație între bogăția și sensul adânc al manifestărilor cultice mozaice și păgâne, deosebirea dintre ele fiind evidentă pentru că ceea ce exprimă ceva real și adevărat nu se poate identifica cu ceea ce este închipuire și lipsit de realitate. Această deosebire rezultă și din faptul că Dumnezeu cel unic și adevărat care a descoperit normele de organizare și funcționare ale cultului divin nu este asemenea zeilor plâsmuiți de imaginația omului păcătos al căror cult include sacrificiile umane.

LOCAȘURILE DE CULT: CORTUL SFÂNT, TEMPLUL LUI SOLOMON, TEMPLUL LUI ZOROBABEL, SANCTUARE IUDAICE DIN AFARA IERUSALIMULUI

Omul a simțit dintotdeauna nevoia să-și manifeste sentimentele religioase într-un anumit spațiu, din aceasta cauză rezultând locasurile de cult ca spațiu de locuire a divinității. Locasul de cult era privit ca centrul atenției divinității respective, aici divinitatea fiind receptivă la solicitări. Locasul de cult are aceeași vechime cu cultul. La început nu existau edificii ci doar anumite locuri în natură (spații cultice). Primele manifestări de cult se fac pe înalțimi (dealuri, muni) și în locuri liniștite, unde aveau loc teofaniile. Orice spațiu cultic avea un altar, acesta fiind locul de aducere a ofrandei pentru divinitate. Cel mai vechi loc de altar este Sichegul, acolo unde Avraam a primit promisiunea că va primi Canaanul. Alte altare de jertfa au mai fost la Betel (ridicat de către Avraam), la stejarul Mamvri (Hebron), la Beer Șeeba etc.

Primul locas de închinare apare după ieșirea din Egipt. Cortul Mărturiei reprezenta un loc de intimitate, unde nu se aduceau jertfe. El era amplasat în afără taberei (*IESIRE XXXIII, 7-11*). Moise construiește Cortul Marturiei (dedicat cultului divin public), el numindu-se și *Mișcan (locuința Domnului), Micdaș (sanctuarul sfânt) sau Habeit (casa lui Dumnezeu)*.

Cortul Marturiei avea o forma dreptunghiulara, era lung de 30 de coti, o latime de 10 coti și o inaltime de 10 coti, era demontabil și avea pereti pe trei laturi, din scandura de salcam poleita cu aur și doua randuri de verigi de aur și drugi orizontali de fixare.

Interiorul era format din doua incaperi: Sfanta, la Est (incaperea mai mare) și Sfanta Sfintelor (ultima incapere). La rasarit Cortul nu avea perete ci doar perdele și cinci stalpi auriti cu capiteluri și postamente de arama aurita. Incaperile se separau prin patru stalpi de salcam aurit de care atarna cate o perdea din în (combinatii de purpura și broderii cu heruvimi). Acoperisul era acoperit cu patru straturi de covoare care aveau carlige pentru a putea fi atasate. Straturile acoperisului erau diferite ca compozitie:

- 1- in și purpura.
- 2- Postav din par de capra.
- 3- Piei rosii de berbec.
- 4- Piele de animal marin.

Cortul era inconjurat de o curte de 100/50m, delimitata de 60 de stalpi din salcam cu capitel aurit și postamente de arama cu carlige cu verigi de argint de care se prindea o franghie pe care se puneau perdele de in. Cortul nu era în mijlocul curtii, ci mai aproape de peretele vestic. Intrarea în curte se făcea dinspre rasarit.

Altarul (holocaustelor) avea o lungime de 6 coti, o latime de 6 coti și o inaltime de 3 coti. Era portabil, din lemn de salcam îmbrăcat cu arama. Avea forma unei cutii umplute cu pamant. La colțuri era fixat în sus cate un colt de arama. Treapta care-l inconjura era pana la jumătatea inaltimii lui. Altarul se afla în fata intrarii în Sfanta și avea ca accesorii galeti pentru cenusa, lopeti și furculite, vase pentru sange, toate confectionate din arama.

Marea de arama era un lavoar de arama care pastra apa necesara spalarii preotilor pe maini și pe picioare inaintea jertfei și se afla între Altar și Sfanta.

Obiectele din Sfanta.

1. Altarul tamaierii era construit din aur și avea o lungime de 1 cot, o latime de 1 cot și o inaltime de 2 coti. Era prevazut cu verigi de aur pentru transport. Se afla în mijlocul Sfintei, iar pe el se ardeau seara și dimineata mirodenii (tamaie, aromate, sare, rasina).

2. Masa punerii inainte era construita din lemn de salcam aurit, avea forma dreptunghiulara (L- 2 coti, l- 1 cot, h- 1,5coti) iar pe margine avea un ornament ca o coroana aurita. Se afla langa peretele nordic al Sfintei iar sambata se puneau pe aceasta masa 12 paini nedospite (cele 12 semintii), painile vechi fiind intotdeauna consumate de preoti.

3. Candelabrul cu 7 brate (Menorah) era confectionat din lemn de salcam imbracat în aur iar în fiecare brat se punea o cadela ce ardea permanent. Piciorul candelabrului se impodobeau cu flori, globuri și migdale. Se afla pe partea de sud a camerei.

Obiectele din Sfanta Sfintelor.

1. Chivotul Legii se mai numea și Sicriul Legii sau Arca Marturiei. În el se păstrau Tablele Legii (2). Avea forma unei cutii de lemn de salcâm (L- 2,5 coți, l- 1,5 coți, h- 1,5 coți). Era placat cu aur și avea inele laterale pentru a putea fi purtat în călătorii. Capacul era din aur și deasupra lui erau doi heruvimi cu aripile întinse în mod protector. Capacul se mai numea și „tronul impacării” (îndurării) pentru ca deasupra lui tronează Iahve. Transportarea Chivotului era responsabilitatea leviților. La opriri poporul se așeza împrejurul său. Evreii au deplasat Chivotul fără să mute Cortul, pe vremea Judecătorilor. El reprezenta obiectul sacru al evreilor și semnul prezenței divine. A fost pierdut în timpul bătăliei cu filistenii și a fost asezat de catre aceștia în

templul zeului Dagon. Este adus înapoi la Ierusalim de către David. Fiecare trib avea steagul propriu și se așeza într-o anumită poziție față de Cort. În Chivot se păstra „năstrapa” (vasul de aur cu mână) și toiagul lui Aaron care odrăslise. După ce a fost așezat în Templu, în el a fost așezat și Pentateuhul lui Moise.

Simbolismul Cortului Sfânt.

Cortul Sfânt era considerat casa Domnului. El prefigurează Imparatia lui Dumnezeu, fiind totodată și prototipul Bisericii creștine. Închinarea într-un singur loc subliniază monoteismul poporului evreu, care a dus la consolidarea conștiinței unității de neam. La marile sărbători evreii erau obligați să aducă la Cort prinoase. Construirea cortului a durat o jumătate de an. La intrarea în Canaan a fost așezat la Ghilgal (la NV de Ierihon). Aici Samuel judeca poporul, aici Saul a fost uns rege, iar tot aici Samuel pronunță respingerea lui Saul. De la Ghilgal, Cortul sfânt a fost mutat la Șilo. Sub regele Saul Cortul se afla la Nob, sub David și Solomon este amplasat la Ghibeon, iar după construirea Templului este așezat în Sfânta Sfintelor. În anul 586 este distrus împreună cu Templul.

Templul lui Solomon

David a dorit să dea importanță religioasă Ierusalimului prin aducerea aici a Cortului Sfânt. Apoi el a vrut să construiască aici o casă lui Dumnezeu, dar prorocul Natan îl avertizează că nu este el persoana potrivită să ridice Templul. David face planurile Templului, adună materialele, cumpără țarina în care avea să fie construit Templul (a lui Aravna iebuseul), iar fiul său, Solomon, începe construirea Templului. Lemnul a fost adus din Fenicia, piatra a fost luată din carierele vecine Ierusalimului iar mâna de lucru a fost asigurată de localnici și de meșteri fenicieni.

Templul a fost construit după modelul Cortului Sfânt, în formă dreptunghiulară. Era format din trei încăperi: vestibulul (Ulam), Sfânta (Heikal) și Sfânta Sfintelor (Debir). Între Sfânta și Sfânta Sfintelor, se afla un perete din lemn de cedru, în mijlocul căruia era o ușă din lemn de maslin sălbatic, ornamentată, lată de 4 coți. Există o perdea care era trasă tot timpul și nu permitea să fie văzut înăuntrul Sfintei Sfintelor. Acoperișul era plat și făcut din grinzi și scânduri de cedru, placat cu marmură. Înălțimea lui diferă, vestibulul și Sfânta având 30 de coți înălțime iar Sfânta Sfintelor avea 20 de coți înălțime. Mai există o încăpere, între tavanul Sfintei Sfintelor și acoperișul templului, în care se păstra tezaurul templului. În fața intrării erau două coloane de bronz, înalte de 9m, prevăzute cu capiteli din bronz. Pe trei laturi Templul era înconjurat de o clădire etajată, care era loc de depozitare și loc de întâlnire a Sinedrului

Templul era înconjurat de două curți:

- curtea interioară, a preoților, mai înaltă, înconjurată de un zid de piatră și grinzi, pardosită cu piatră șlefuită, având porți fericate în aramă.

- curtea poporului, mai joasă, înconjurată cu zid și prevăzută cu porți. Aici existau apartamente pentru preoții care slujeau cu saptamana.

Templul era dispus în terase, pe muntele Sion, pe colina Moria. El a reprezentat apogeul culturii și religiei iudaice. În locul pe care odată se înălța Templul, astăzi dăinuie moscheea lui Omar.

Obiectele Cortului Sfânt au fost preluate și de către Templu. În Sfânta Sfintelor erau doi heruvimi din salcâm aurit, înalți de aproximativ 5m, cu aripile întinse. În Sfânta se aflau Altarul Tamâierii, din lemn de cedru, Masa punerii înainte și 10 candelabre de aur.

În Curtea interioară se afla altarul jertfelor, confecționat din bronz, iar în partea de sud-est a acestuia, Marea de Aramă, mai mare decât cea de la Cort și așezată pe spinarea a 12 tauri.

Întreținerea templului era responsabilitatea regelui.

În 597 î.Hr. templul este jefuit de Nabucodonosor, capturile fiind duse în Babilon, cu aceasta ocazie pierzându-se urma Chivotului Legii. În 586 î.Hr. Templul este distrus din temelie, de către același rege.

Templul lui Zorobabel

În 538 î.Hr. Cyrus dă voie evreilor să se întoarcă în Ierusalim și să reconstruiască Templul. Primii evrei reînțorși din robia babilonică au construit un altar pe locul celui vechi, și au degajat terenul de dărâmături. Samarinenii și dezinteresul evreilor au dus la întreruperea lucrărilor. În 520 î.Hr. lucrările la Templu se reiau sub principii Zorobabel și arhiereul Iosua și la îndemnul insistent ale proorocilor Agheu și Zaharia. În 515 î.Hr. are loc sfințirea Templului.

Dimensiunile Templului au fost stabilite de către Cyrus (*Ezdra VI, 3*). Pereții au fost construiți dintr-o alternanță de grinzi de lemn și piatră. Și clădirile laterale au fost reconstruite, dar Templul nu mai avea mărimea celui dintâi. Lipseau Chivotul Legii, norul slavei dumnezeiești, focul sfânt, uleiul sfânt, sortii Urim și Tumim și Cortul Sfânt. În locul Chivotului se afla o piatră pe care arhiereul ardea tamaie (în Ziua împăcării).

În Sfânta se aflau Masa punerii înainte, Altarul tamaierii și un candelabru, iar în curte erau amplasate altarul holocaustelor și lavoarul. Existau două curți, una interioară și alta exterioară, cea din urma având ziduri foarte înalte. Cu timpul, Templul începe să primească odoare (donatii) de la evrei din diaspora sau regi străini. În anul 169 î.Hr. este jefuit de Antioh IV Epifanes, care ia Altarul Tamâierii (aur), Masa punerii înainte, candelabru, podeaua și tot tezaurul. În 167 î.Hr., același Antioh IV Epifanes interzice cultul, punând în Templu statuia lui Zeus. În 164, Iuda Macabeul recucereste Ierusalimul, recondiționând Templul, restabilind cultul sacrificial și instituind sărbătoarea de curățire a Templului.

În anul 63 î.Hr. Ierusalimul este cucerit de romani, Pompei intrând până în Sfânta Sfintelor, neluând însă tezaurul. În anul 56 î.Hr., Crasus, guvernatorul Siriei ia tezaurul, estimat la cca 2000 de talanți și poleiala de aur din interiorul Templului, valorând aproximativ 8000 de talanți. După anul 37 î.Hr. (mai exact prin 20/19), Irod cel Mare, rege al Palestinei, începe reconstruirea Templului, continuată sub succesorii săi, dar finalizată abia în anul 64 d.Hr. Templul este complet restaurat.

Iosif Flaviu descrie Templul destul de amanunțit în lucrările sale: acesta era construit în terase, zidurile interioare fiind adevărate bastioane. Intrarea se făcea prin coridoare; zidurile erau placate cu marmura albă. Privit de pe Muntele Maslinilor, Templul strălucea, parând un munte de zapadă. Pe lungimea curților se desfășurau pridvoare din marmura albă, cu coloane de 12 m înălțime. Pardoseala pridvoarelor era din pietre colorate, iar acoperișul era din lemn de cedru.

Pridvorul din partea de est era Pridvorul lui Solomon, iar cel dinspre sud pridvorul regesc, aici făcându-se schimburi de bani și negustorie cu animale mici. Curtea interioară era formată din curtea bărbaților la Vest și curtea femeilor la Est, despărțite printr-un zid. Mai sus de această curte se afla curtea preoților, acestea doua fiind despartite printr-un grilaj.

Altarul Sacrificiilor avea lungimea și latimea de 15m și înălțimea de cca 7m, iar la sud de acesta se afla lavoarul. La Nord Vest, Irod construiește fortareața Antonia, care funcționa ca punct de observație.

În anul 70 întreaga construcție este distrusă. Obiectele interioare au fost purtate pe calea triumfului lui Titus la Roma. Împăratul Adrian construiește mai târziu aici un Templu pentru Zeus Capitolinul, în locul Sfintei Sfintelor tronând o statuie ecvestră a împăratului.

În anul 363 Iulian Apostatul dorea să reconstruiască Templul dar nu a apucat s-o facă. În prezent pe locul fostului Templu se află Moscheea lui Omar, a doua ca importanță pentru musulmani, după Mecca.

Sanctuare iudaice în afără Ierusalimului

Pe Insula Elephantina, aflată pe Nil, exista din secolul VI î.Hr., o colonie militară sau de mercenari evrei în armata persană, care vorbeau aramaica și practicau o religie sincretistă, condamnată de profeți. Aceștia au construit aici un templu în care îl cinsteau pe Iahve (cca. 525 î.Hr.). În 410 î.Hr. templul este distrus de egipteni la instigarea preoților zeului Khnum, iar când perșii au fost învinși de trupele lui Alexandru Macedon, evreii mercenari au fost dispersați.

În secolul II î.Hr. (cca 160 î.Hr.) se reamenajează un templu egiptean la Leontopolys. Arhiepiscopul Onias obține de la Ptolemeu al VI-lea dreptul de a converti un vechi templu egiptean, aflat în ruine, într-unul evreiesc. Acesta avea totuși dimensiuni reduse. Dăinuie până în 73 d.Hr când este distrus de romani. Iosif Flaviu și Talmudul contesta validitatea sacrificiilor făcute aici.

Un alt Templu a fost construit pe Muntele Garizim, aproape de Sichem, de către samarineni, în jurul anului 332 î.Hr. Construirea acestui Templu s-a datorat lui Manase, fratele arhiepiscopului din Ierusalim, care se căsătorise cu fiica guvernatorului Samariei, Sambalat. Templul este construit cu aprobarea lui Alexandru cel Mare, dar în 167 Antioh IV Epifanes profanează templul dedicându-l lui Zeus, iar în 129 Ioan Hircan îl distruge.

Sinagoga

Sinagoga are o origine obscură, majoritatea considerând că a apărut la plecarea evreilor în exil. Există și păreri după care ele au apărut chiar înainte de exil, în timpul reformei regelui Iosia, sau după exil, în perioada elenistică.

Apariția lor s-a conturat treptat și a fost determinată de satisfacerea unor nevoi de natură spirituală, pentru credincioșii evrei din mediul rural din Palestina și mai ales pentru evreii din diaspora, care nu puteau merge la Ierusalim pentru a aduce sacrificii decât la marile sărbători și au simțit nevoia de a se aduna în anumite zile, în principal în Sabat, pentru un cult liturgic, constând în rugăciune, dar mai ales citire din cărțile sfinte, studierea acestora și ascultarea învățăturilor celor mai înțelepți.